

ศก. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
เลขที่รับ TRF10/0702/2558
วันที่ 24/8/58

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ

“การบูรณาการโดยการนำหลักศาสนาอิสลาม
เพื่อจัดการความขัดแย้งของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน
ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง”

โดย

นายอับดุลรอหิม ขุนรักษา

และคณะ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

คำนำ

โครงการ “การบูรณาการโดยการนำหลักศาสนาอิสลามมาเพื่อจัดการความขัดแย้งของเครือข่าย ยุติธรรมชุมชนตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง” เป็นโครงการต่อยอดจากโครงการแรกที่ทำวิจัย เรื่องกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้มแข็งศูนย์ยุติธรรมชุมชน ต.เกาะลิบง อ.กันตัง จ.ตรัง ซึ่งเป็น การศึกษาข้อมูลการจัดการปัญหาของชุมชน พบว่ากระบวนการจัดการปัญหาความขัดแย้งโดยชุมชน เป็นรูปแบบที่มีคุณค่าต่อชุมชนเพราะทำให้ชาวบ้านไม่ต้องเสียเวลา ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก และไม่ต้องขัดแย้งบาดหมางต่อกัน ต่างกับเรื่องที่เป็นคดีความขึ้นศาล การศึกษาวิเคราะห์ทำให้กรรมการศูนย์ เกิดความมั่นใจในการทำงานเพิ่มมากขึ้น ชุมชนเริ่มยอมรับการจัดการแบบชุมชนเอง และสามารถ ประสานงานกับหน่วยงานได้ดีขึ้น

ในปี 2555 กรรมการศูนย์ฯ พิจารณาจากข้อมูลที่เก็บรวบรวมไว้ พบว่าปัญหาเรื่องที่ดิน เรื่อง ทรัพย์สิน ปัญหาครอบครัว ลักทรัพย์ การพนัน อบายมุข ยังมีการใช้หลักการทางศาสนาจัดการทั้ง ในรูปแบบการแก้ไข และการป้องกัน ดังนั้นการทำงานวิจัยในครั้งนี้จึงเลือกทำเรื่องการรวบรวมความรู้ เกี่ยวกับหลักการทางศาสนา ที่สามารถนำมาปรับใช้กับการจัดการปัญหาความขัดแย้งของชุมชน แต่ ทั้งนี้การทำงานครั้งนี้เป็นการทำในระยะที่ 1 จึงได้แค่การศึกษาหลักการ ยังไม่ได้ทดลองนำมาปรับใช้ ในรูปแบบต่างๆ เพียงแต่ที่มวิจัยและชุมชนได้ทราบว่ามีการนำหลักศาสนามาใช้อยู่ในวิถีปฏิบัติเดิมอยู่แล้ว เพียงแต่คนในชุมชนไม่ค่อยรู้ว่านี่คือกุศโลบายที่ได้วางเอาไว้ผ่านหลักศาสนาอย่างแนบเนียน

การทำงานวิจัยครั้งนี้ค่อนข้างล่าช้ามาก และไม่มีคุณสมบัตินัก เนื่องจากหลักการที่ได้จาก เรื่องราวหลายอย่างเปลี่ยนแปลงไปตามสมัยของสังคม การจะประยุกต์ใช้จึงดูค่อนข้างซับซ้อนและยาก มากขึ้น บางอย่างเป็นหลักปฏิบัติ บางอย่างเป็นหลักศรัทธา และบางอย่างก็ใช้ความเป็นพี่น้องมุสลิม การวิเคราะห์จึงทำไม่สมบูรณ์ หากต้องการให้การนำหลักศาสนาใช้ในการคลี่คลายความขัดแย้งใน ชุมชนมุสลิม ยังต้องทำการศึกษวิจัยอย่างเข้มข้นมากกว่านี้ และอาจจะต้องมีผู้รู้ในการช่วยวิเคราะห์ให้ เข้าถึงแก่นของศาสนาอย่างแท้จริง รวมถึงการสร้างการมีส่วนร่วมในการใช้สืบทอดหลักปฏิบัติต่อไป

ทีมวิจัย

สิงหาคม 2558

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปผู้บริหาร	5
บทที่ 1 โครงการ	
“การบูรณาการโดยการนำหลักศาสนาอิสลามมาเพื่อจัดการ ความขัดแย้ง ของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง”	7
บทที่ 2 บริบทชุมชน	11
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	20
บทที่ 4 ผลการดำเนินงานวิจัย	24
- การจัดเก็บบันทึกข้อมูลการจัดการปัญหาในปัจจุบัน	28
- ผลการวิเคราะห์เรื่องราวการจัดการปัญหาของชุมชนในปัจจุบัน ตามหลักศาสนาอิสลาม	28
- ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากโครงการเดิม	36
- ผลการศึกษาข้อมูลหลักการทางศาสนาอิสลาม/แนวทางการปฏิบัติ	55
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	70
- สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์	70
- บทเรียนการวิจัยในด้านต่างๆ	71
- ปัญหาในการวิจัย	72
บรรณานุกรม	73
ภาคผนวก	74
- ประมวลภาพการทำงาน	75
- ประวัติทีมวิจัย	78

บทสรุปผู้บริหาร

โครงการ การบูรณาการโดยการนำหลักศาสนาอิสลามมาเพื่อจัดการความขัดแย้ง ของเครือข่าย ยุติธรรมชุมชนตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ระยะที่ 1 นี้ เป็นหนึ่งในโครงการพื้นที่นาร่อง เครือข่ายยุติธรรมชุมชนจังหวัดตรัง ในการค้นหาวิธีการไกล่เกลี่ย ยุติความขัดแย้ง สร้างความปรองดอง สมานฉันท์ โดยใช้หลักการภายในชุมชน ลดการนำคดีสู่ศาล สำหรับเกาะลิบง ชุมชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม จึงเป็นพื้นที่พิเศษ ที่ต้องการทดลองว่าหลักการทางศาสนาจะสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งๆ ต่าง ๆ ได้หรือไม่ อย่างไร หลักการทางศาสนาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนมุสลิมบนเกาะลิบงนั้นทั้งหลักศรัทธา และหลักปฏิบัติของศาสนาอิสลาม เป็นเหมือนเกราะป้องกัน ยับยั้งการเกิดปัญหา ความขัดแย้งได้ดียอยู่แล้ว ซึ่งถ้ามุสลิมสามารถทำได้ก็จะเกิดความสงบสุข สันติ ขึ้นในชุมชน และหากปัญหาเกิดขึ้นก็จะมีแนวทางในการจัดการขั้นต่อไปได้อีก กรณีของเกาะลิบงที่เห็นเด่นชัด ได้แก่ กรณีปัญหาเรื่องมรดก การแบ่งแยกจัดการมรดกให้เป็นที่ยอมรับ เมื่อเจ้าของมรดกตายมรดกของผู้ตายจะถูกจัดการให้เสร็จเรียบร้อยภายใน 24 ชั่วโมง เช่นเดียวกับการจัดการกับผู้ตาย นั้นหมายถึง ทั้งร่างของผู้ตายและทรัพย์สินทั้งหมดของผู้ตาย จะถูกจัดสรร แบ่งปัน และจัดการให้เสร็จสิ้นภายใน 1 วัน ตามหลักศาสนาที่ได้บัญญัติไว้ วันที่มีผู้นำครอบครัวเสียชีวิต ผู้เกี่ยวข้อง เช่น ผู้นำศาสนา (โต๊ะอิหม่าม) ผู้ช่วย ผู้นำชุมชน ญาติพี่น้อง จะมาขึ้นพร้อมหน้า การจัดการปัญหาทรัพย์สิน-หนี้สิน ทุกอย่างจะแล้วเสร็จภายในวันเดียว หลักศาสนาถือว่าทรัพย์สินเป็นของคนปลูกสร้างเก็บกินใช้ประโยชน์ได้ แต่ที่ดินเป็นของเจ้าของเช่นเดิม และมีรายละเอียดปลีกย่อยลงไปอีก การจัดการปัญหาครอบครัว เมื่อเกิดกรณีปัญหาครอบครัวใช้หลักการความเป็นธรรม ความมีเมตตา และการเป็นเพื่อนมุสลิม ทำให้ทุกคนรู้สึกถึงความเป็นพวกพ้องเดียวกัน การจัดการปัญหาลักษณะนี้ ไม่ให้เกิดการขัดแย้งความเสียหายอย่างเหมาะสม คำนึงถึงความเป็นญาติพี่น้อง

กระบวนการนำหลักศาสนามาใช้จัดการปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้นมีการใช้ผู้นำศาสนาช่วยไกล่เกลี่ย ร่วมจัดการ เป็นกลไกสำคัญ เพราะผู้นำทางศาสนาได้ศึกษาเรียนรู้หลักการทางศาสนาอย่างครบถ้วนแล้ว ชุมชนให้การยอมรับ ถือเป็นผู้อาวุโส มีผู้นำฝ่ายปกครองร่วมด้วย แต่ถ้าเรื่องใดสามารถจัดการไกล่เกลี่ยคนเดียวได้ก็ดำเนินการไป การใช้มัสยิดเป็นศูนย์กลางในการศึกษาเล่าเรียน ชัดเจนให้ความรู้ปลูกฝังจริยธรรม สอนหลักการปฏิบัติ เป็นแนวทางการทำงานเชิงป้องกันได้อย่างดี เพราะมุสลิมเกาะลิบงยังถือว่าการศึกษาทางศาสนาเป็นสิ่งสำคัญจึงมีการเปิดเรียนทั้งตอนเย็นและวันหยุดเสาร์ อาทิตย์ นอกจากนี้มัสยิดก็ใช้เป็นสถานที่ในการไกล่เกลี่ยและจัดการปัญหาได้ การใช้หลักการทางศาสนาไกล่เกลี่ยและจัดการปัญหา จะเห็นได้ว่าทั้งปัญหามรดก ปัญหาครอบครัว ปัญหาลักษณะอื่น ต่างก็ใช้หลักการศาสนาแต่ทั้งนี้ผู้ไกล่เกลี่ยเองก็ใช้ความรู้ใหม่ อย่างเช่น กฎหมาย ความเปลี่ยนแปลงไปของ

สังคม กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก มาร่วมด้วย อีกทั้งยังประสานงานหน่วยงานที่มีความรู้มาร่วมด้วย

การสร้างการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน และผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหา ได้จัดเวทีระดับตำบล โดยมีวิทยากรทางศาสนา มาพูดคุยให้ชุมชนได้ร่วมรับฟังในช่วงถือศีลอด เป็นการเปิดเวทีเพื่อถ่ายทอด ซึ่งให้เห็นข้อดีที่ควรปฏิบัติสืบทอดหลักการทางศาสนาต่อไป ไม่ว่าสังคมภายนอกจะเปลี่ยนแปลงอย่างไร แต่ถ้าชาวมุสลิมใช้หลักปฏิบัติทางศาสนาเป็นเครื่องนำทาง ปัญหาต่างๆ จะสามารถคลี่คลายจากหนักให้เป็นเบา จากเบาให้หมดไป ชุมชนก็จะอยู่อย่างสงบสุข ไม่แตกแยก สามารถทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน พัฒนาให้เกิดสิ่งดีๆ ได้ต่อไป

บทที่ 1

บทนำ

โครงการ “การบูรณาการโดยการนำหลักศาสนาอิสลามมาเพื่อจัดการความขัดแย้ง ของ
เครือข่ายยุติธรรมชุมชนตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ระยะที่ 1”

หลักการเหตุผล

เกาะลิบงอยู่ในทะเลอันดามัน ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง มีพื้นที่ประมาณ 28,295 ไร่หรือ ประมาณ 45.27 ตารางกิโลเมตร มีสภาพภูมิศาสตร์คล้ายสามเหลี่ยมหน้าจั่ว วางในแนว ตะวันออกตะวันตก โดยมีฐานอยู่ในแนวทิศเหนือใต้ และส่วนปลายแหลม ชี้ไปทางทิศตะวันออก ประกอบด้วย 4 หมู่บ้านคือหมู่ที่ 1 บ้านโคกสะท้อน หมู่ที่ 4 บ้านบาตูปูเต๊ะ หมู่ที่ 5 บ้านหลังเขา และ หมู่ที่ 7 บ้านหาดทรายแก้ว มีประชากรทั้งสิ้น 2,784 คนหรือเรือน ประกอบด้วยชาวไทยมุสลิมเกือบ ทั้งหมด อาชีพที่สำคัญคือทำการประมงขนาดเล็กบริเวณชายฝั่ง และทำสวนยางพารา โดยระยะหลัง ราคาของพาราสูงขึ้นทำให้ประชาชนในพื้นที่เปลี่ยนมาทำสวนยางพารามากขึ้น และกลายเป็นอาชีพรอง ของประชาชนบนเกาะลิบงในปัจจุบัน จากการที่คนเกือบทั้งหมดนับถือศาสนาอิสลาม จึงมีมัสยิดและ ผู้นำทางศาสนาเป็นองค์กรที่คอยกำกับวิถีชีวิตของคนบนเกาะ ในอดีตนั้นคนเกาะลิบงอยู่กันด้วยความสัมพันธ์ฉันท์พี่น้อง ถ้อยทีถ้อยอาศัยต่อกัน แบ่งปันช่วยเหลือกันแบบเครือญาติ และปฏิบัติตนอยู่ในหลักคำสอนของศาสนาอย่างเคร่งครัด เมื่อมีปัญหาความขัดแย้งเกิดขึ้นก็จะหาทางยุติกันเองภายใน ชุมชน โดยมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน โต๊ะอิหม่าม หรือผู้ที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ ซึ่งในอดีตนั้นมาจากการเลือกกันเองโดยความเห็นร่วมกันของคนในชุมชน ผู้นำก็ทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยโดยใช้หลัก ศาสนา โดยเฉพาะปัญหาเรื่องที่ดิน มรดก ครอบครัว และอื่นๆ

ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาที่มุ่งเน้นความเจริญทางเศรษฐกิจเข้ามา คนก็มุ่งที่จะหาเงินสร้างฐานะ ส่ง ลูกหลานให้ได้ศึกษาเล่าเรียนสูงขึ้นเพื่อมีชีวิตที่ดีกว่าเดิม ทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เคยพึ่งพาอาศัย กัลลภกลายมาเป็นการแข่งขัน แย่งชิงดีชิงเด่น อยู่กันแบบตัวใครตัวมัน เมื่อมีปัญหาความขัดแย้ง เกิดขึ้นโดยเฉพาะครอบครัวที่มีฐานะลูกหลานเรียนหนังสือในระบบการศึกษามาส่ง ๆ ก็จะนำเรื่อง ฟ้องร้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม มุ่งหวังเพื่อเอาแพ้ชนะ ส่งผลให้เสียเงินเสียทอง เสียเวลา ที่สุดก็ เกิดความบาดหมางเกิดความขัดแย้งขยายสู่ญาติพี่น้องและผู้ที่เกี่ยวข้องในวงกว้างนำไปสู่ปัญหาใหม่ เกิดขึ้นตามมา ส่วนคนที่ฐานะยากจน ไม่มีความรู้ ก็ไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเพื่อสร้าง ความเป็นธรรมให้กับตนเองได้ ทำให้กระบวนการยุติธรรมเป็นเครื่องมือมาทำร้ายคนที่ด้อยโอกาส และยังถูก ผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าใช้ช่องทางของกระบวนการเอารัดเอาเปรียบชาวบ้านที่ขาดความรู้ นอกจากนั้น ในช่วงที่ผ่านมากระแสการท่องเที่ยวได้รับการพัฒนาเกาะลิบงก็เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลแหล่งหนึ่งที่

มีชื่อเสียงของจังหวัดตรัง การท่องเที่ยวทำให้ชุมชนที่มีวิถีแบบมุสลิมเกิดความเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรม วิถีปฏิบัติทางศาสนา และความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนไป ที่ดินมีราคาสูง มีนายทุนจากภายนอกมาซื้อที่ดิน มีการเปิดร้านขายเหล้า และมีแหล่งอบายมุขที่ผิดต่อหลักศาสนา คนภายนอกเข้ามาปะปนกับคนบนเกาะ ส่งผลให้ชุมชนเริ่มวุ่นวาย หาคความสงบสุขยากขึ้น นอกจากนี้ระบบการเลือกตั้งผู้นำท้องถิ่นแบบใหม่ที่มีการลงคะแนนเสียง ไม่ว่าจะเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. และนายก อบต. เมื่อมีการเลือกตั้งครั้งหนึ่งก็มีการแบ่งฝักแบ่งฝ่าย มีการแข่งขันเอาแพ้เอาชนะ เกิดความบาดหมาง อันเป็นเหตุให้มีความขัดแย้งเกิดขึ้นตามมา

พื้นที่ตำบลเกาะลิบงได้เข้าร่วมทำโครงการการส่งเสริมการจัดการปัญหาความขัดแย้งโดยชุมชนมีส่วนร่วม และการดูแลปกป้องสิทธิและเสรีภาพ กับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดตรัง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาตั้งแต่ปี 2548 จนกระทั่งปี 2551 ได้เปิดศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลเกาะลิบงขึ้น ซึ่งกรรมการศูนย์ฯ มาจากตัวแทนของแต่ละหมู่บ้านทั้ง 4 หมู่บ้านเพื่อทำหน้าที่ประสานงานไกล่เกลี่ยปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาหรือประสานผู้เกี่ยวข้องมาให้คำปรึกษาแก่ประชาชนในพื้นที่เมื่อมีปัญหา รวมทั้งปกป้องสิทธิอันชอบธรรมตามกฎหมายของชาวบ้านเมื่อถูกละเมิดสิทธิและไม่ได้รับความเป็นธรรม ฯลฯ หลังจากเปิดศูนย์แล้วได้ประชุมร่วมกันว่าถ้าจะทำให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนเป็นที่พึ่งของชาวบ้านในชุมชน และกรรมการศูนย์เกิดความมั่นใจต่อการทำงานนั้นต้องทำให้ศูนย์มีความเข้มแข็งและมีการทำงานอย่างต่อเนื่อง จึงได้เสนอโครงการวิจัยภายใต้โครงการกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้มแข็งศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการปัญหาความขัดแย้งในชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและศึกษาเปรียบเทียบคดีในพื้นที่ที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม เพื่อสร้างการเรียนรู้ให้กับชุมชน ผู้ที่เกี่ยวข้อง และหน่วยงานของรัฐ เพื่อให้เกิดกลไกการบริหารจัดการศูนย์ยุติธรรมและชุมชนที่เหมาะสมและยั่งยืน จากการทำโครงการดังกล่าวผ่านการเรียนรู้การทำกิจกรรมหลาย ๆ อย่างเช่น การเก็บบันทึกข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอเวทีระดับตำบล การนำเสนอเวทีระดับจังหวัด และการถอดบทเรียนระหว่างทาง ทำให้เกิดผลกระทบหลาย ๆ ด้านทั้งต่อทีมวิจัยเองที่ได้พัฒนาความคิด ได้พัฒนาทักษะการวิเคราะห์ เข้าใจแก่นแท้ของการไกล่เกลี่ยว่าใช้ความรักความเมตตา ความเป็นพี่เป็นน้องซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติทางศาสนา มีการทำงานเป็นระบบร่วมแก้ไขปัญหาด้วยกันเป็นทีมทั้งผู้นำฝ่ายท้องถิ่น ผู้นำศาสนา และสายตรวจประจำตำบล ทำให้เกิดความเป็นธรรมต่อพี่น้องชาวบ้าน นอกจากนี้ทางด้านชุมชนเองก็ยอมรับการทำงานของศูนย์ฯ มากขึ้นเมื่อมีปัญหาก็จะมาให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ทั้งปัญหาที่เป็นปัจเจกและปัญหาสาธารณะ เป็นที่ยอมรับทั้งในพื้นที่รวมทั้งหน่วยงานต่าง ๆ จนทำให้คณะกรรมการศูนย์ฯ มีความมั่นใจที่จะทำงาน จากการเก็บบันทึกข้อมูลการจัดการปัญหาความขัดแย้งตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (ปี 2553) นั้นพบว่าชุมชนมีปัญหาเรื่องที่ดินมากที่สุด สาเหตุจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว การศึกษา อีกทั้งยังมีปัญหาครอบครัว ปัญหาทะเลาะวิวาท ปัญหายาเสพติด และอื่นๆอีก ปัญหาที่เกิดขึ้นมีทั้งที่จัดการโดยการไกล่เกลี่ยของชุมชนเอง บางเรื่องก็ไปถึงศาลซึ่งผลปรากฏว่ามีค่าใช้จ่ายสูงมาก มีการต่อสู้เพื่อเอาชนะต่อกัน เกิดความบาดหมางของคู่กรณี ไม่มีที่สิ้นสุด

การทำโครงการวิจัยที่ผ่านมาถือว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ทั้งเรื่องการทำงานเป็นทีม การวิเคราะห์ข้อมูลก่อนการจัดการปัญหา การสร้างการยอมรับกับคนในชุมชน และโดยเฉพาะการเรียนรู้ การเป็นวิถีชุมชนมุสลิมที่มีหลักคำสอนทางศาสนาใช้ปฏิบัติการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของชุมชนมา โดยตลอด แต่ทั้งนี้ด้วยความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สลับซับซ้อน คนหันไปใช้กระบวนการทาง กฎหมาย คนในชุมชนมีการฟ้องร้องขึ้นโรงขึ้นศาลมากขึ้น กระบวนการทางศาสนาจึงถูกละเลยลงไป มาก ทางกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลเกาะลิบงเห็นควรว่าจะได้นำหลักการความรู้ทางศาสนา ซึ่ง ยังเป็นระบบที่มีคุณค่ามาบูรณาการกับการทำงานของเครือข่ายฯ เพื่อให้ชุมชนได้มีหลักคิดหลักปฏิบัติ อันอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม เพื่อการใช้ชีวิตอยู่กับความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันได้ดียิ่งขึ้น

โจทย์วิจัย

กระบวนการนำหลักศาสนาอิสลามมาบูรณาการในการจัดการปัญหาความขัดแย้งของเครือข่าย ยุติธรรมชุมชนตำบลเกาะลิบง ควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาหลักการทางศาสนาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนมุสลิมเกาะลิบง
2. เพื่อศึกษากระบวนการนำหลักศาสนามาปรับใช้กับการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน
3. เพื่อสร้างการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหา

พื้นที่เป้าหมาย

- 4 หมู่บ้าน ชุมชนเกาะลิบง ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง

วิธีการดำเนินงาน

ระยะที่ 1 (8 เดือน)

1. ขั้นตอนการเตรียมชุมชน
 - 1.1 เวทีเตรียมความพร้อมทีมวิจัย/วางแผนการจัดทำข้อมูลการจัดการปัญหาในชุมชน
 - 1.2 อบรมการทำงานเป็นทีม
 - 1.3 ศึกษาดูงาน
2. ขั้นตอนการเก็บ/ศึกษาข้อมูล
 - 2.1 เก็บบันทึกข้อมูลการจัดการปัญหาในชุมชน
 - 2.2 เวทีทบทวนวิเคราะห์ข้อมูลจากโครงการเดิม
 - 2.3 เก็บรวบรวมข้อมูลหลักศาสนาอิสลาม
 - 2.4 ศึกษาข้อมูลหลักศาสนา/เรียบเรียงข้อมูล
 - 2.5 เวทีเติมเต็มข้อมูลทางหลักศาสนาอิสลาม
 - 2.6 เก็บบันทึกข้อมูลปัญหาที่ดินทำกินของชุมชน

- 2.7 วิเคราะห์ข้อมูลปัญหาที่ดิน
- 2.8 เวทีเติมเต็ม/เรียบเรียงข้อมูลปัญหาที่ดิน
- 2.9 ประชุมประจำเดือน
- 2.10 เวทีสรุปงาน
- 2.11 จัดทำรายงาน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ (ระยะที่ 1)

- 1. ได้ความรู้ทางด้านหลักการทางศาสนาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนมุสลิมเกาะลิบง
- 2. เกิดรูปแบบการจัดการปัญหาที่สามารถบูรณาการความรู้ทางด้านหลักศาสนาอิสลามทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 3. ชุมชนเกิดการเรียนรู้ในเรื่องหลักการทางศาสนาและให้การยอมรับการทำงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ต.เกาะลิบง
- 4. ชุมชนมุสลิมเกาะลิบง อยู่ด้วยกันอย่างสันติ

บทที่ 2

บริบทชุมชนเกาะลิบง

2.1 สภาพทั่วไปของเกาะลิบง

ตำบลเกาะลิบง อยู่ในการปกครองของอำเภอกันตัง จังหวัดตรัง มีพื้นที่ในการปกครอง 7 หมู่บ้าน ที่อยู่บนเกาะลิบงจริง ๆ 4 หมู่บ้าน ที่เหลืออีก 3 หมู่บ้านกระจัดกระจาย แยกเป็นเกาะอื่นก็มีบนฝั่งมีคือบ้านมดตะนอย (ล้อมรอบด้วยทะเล 3 ด้าน) หมู่ 2 บ้านเกาะมุกด์ (เป็นเกาะ) หมู่ 3 บ้านหาดยาวเจ้าไหม (ล้อมรอบด้วยทะเล 3 ด้าน และเป็นท่าเรือไปสู่เกาะบิบง) หมู่ 6 สภาพพื้นที่บนเกาะลิบงค่อนข้างหลากหลาย มีภูเขาสลับซับซ้อน ที่ราบสูง ที่ราบ เป็นเกาะที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัดตรัง มีประวัติความเป็นมายาวนาน นับ 200 ปี เคยเป็นที่ตั้งเมืองตรัง มีความโดดเด่นหลายด้าน โดยเฉพาะทรัพยากรทางทะเล ภูเขาทะเลที่อุดมสมบูรณ์จนเป็นที่อยู่ของพะยูนฝูงใหญ่มากที่สุดในประเทศไทย

เกาะลิบงมี 4 หมู่บ้านคือ

หมู่ที่ 1 บ้านโคกสะท้อน มีเนื้อที่ 4,450 ไร่ จำนวนประชากร 760 คน จำนวน 130 ครัวเรือน

หมู่ที่ 4 บ้านบาตูปูเต๊ะ มีเนื้อที่ 2,000 ไร่ จำนวนประชากร 754 คน จำนวน 146 ครัวเรือน

หมู่ที่ 5 บ้านหลังเขา มีเนื้อที่ 3,260 ไร่ จำนวนประชากร 565 คน จำนวน 125 ครัวเรือน

หมู่ที่ 7 บ้านทรายแก้ว มีเนื้อที่ 1,350 ไร่ จำนวนประชากร 939 คน จำนวน 161 ครัวเรือน

มีเนื้อที่รวม 11,060 ไร่ จำนวนประชากร 3,018 คน จำนวนครัวเรือน 562 ครัวเรือน

ประชากรเกือบ 100% นับถือศาสนาอิสลาม

สภาพทางเศรษฐกิจ

อาชีพ

ประชาชนของเกาะลิบงส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยางพารา 70% และอาชีพประมงชายฝั่งขนาดเล็ก

หน่วยธุรกิจ

- มีรีสอร์ต	จำนวน	4 แห่ง
- อยู่ต่อเรือ/อยู่ต่อเรือพื้นบ้าน	จำนวน	1 แห่ง

สภาพทางสังคม

การศึกษา

- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	จำนวน	1 ศูนย์
- โรงเรียนประถมศึกษา	จำนวน	1 แห่ง 1 สาขา
- โรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาส ม.ปลาย	จำนวน	1 แห่ง 1 สาขา

สถาบันและองค์กรทางศาสนา

- มัสยิด	จำนวน	5 แห่ง
----------	-------	--------

สาธารณสุข

- สถานีอนามัยประจำเกาะลิบง	จำนวน	1 แห่ง	ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 4
----------------------------	-------	--------	----------------------

ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

- ที่พักสายตรวจ	จำนวน	1 แห่ง	ตั้งอยู่หมู่ที่ 4
- หอเตือนภัยคลื่นยักษ์	จำนวน	2 แห่ง	ตั้งอยู่หมู่ที่ 4, 5

การบริการพื้นฐาน

การคมนาคม

- ท่าเทียบเรือบ้านพร้าวหรือบ้านโคกสะท้อนหมู่ที่ 1	1 แห่ง
- สะพานท่าเทียบเรือหลักภัยหรือท่าเทียบเรือหน้าบ้านบาตูปูเต๊ะหมู่ที่ 4	1 แห่ง

การโทรคมนาคม

- ที่ทำการไปรษณีย์ประจำเกาะลิบง	จำนวน 1 แห่ง	ตั้งอยู่หมู่ที่ 4
---------------------------------	--------------	-------------------

ทรัพยากรในพื้นที่

- ป่าไม้ สัตว์ป่า

- บนเกาะมีพื้นที่เป็นป่าสงวนแห่งชาติ และเขตห้ามล่าสัตว์ป่าหมู่เกาะลิบง (พ.ศ. 2522) อยู่ด้วย ในอดีตป่ามีความสมบูรณ์ทำให้สัตว์ป่าชุกชุมเช่น ควายนก หมีป่า กวาง นกหัวขวาน พื้นที่ป่าใช้เป็นแหล่งอาหาร สร้างที่อยู่อาศัย ทำเครื่องมือประมง คำนอกสัตว์ ต่อเรือ เจาะเอาน้ำมันยาง แหล่งยารักษาโรค เก็บกักน้ำธรรมชาติ แต่ปัจจุบันการใช้ประโยชน์จากป่ามีอยู่น้อย เนื่องจากปริมาณป่าลดลงตามสภาพความเปลี่ยนแปลงในการเข้าบุกเบิกทำสวนยางพารา
- จากรายงานการเก็บรวบรวมข้อมูลของทีมนักวิจัยภายใต้โครงการจัดการท่องเที่ยวชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวเกาะลิบง โดย น.ส.ทิพย์อุสา จันทกุน และคณะ, 2548 ได้ข้อมูลว่าจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการปลูกยางพาราจึงมีการบุกเบิกพื้นที่ป่าเพื่อปลูกยางพาราเพิ่มมากขึ้น กรมป่าไม้ได้สั่งการให้คณะสำรวจทำการสำรวจพื้นที่บริเวณหมู่เกาะลิบง โดยสำรวจครั้งแรกเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2521 พบว่าบริเวณหมู่เกาะลิบงมีสภาพอุดมสมบูรณ์ สัตว์ป่าชุกชุม และทิวทัศน์สวยงาม ดังนั้นกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงได้ประกาศให้หมู่เกาะลิบงเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าหมู่เกาะลิบง เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2522 ผลกระทบจากการประกาศเขตห้ามล่าสัตว์ป่าหมู่เกาะลิบง เนื่องจากมีการกำหนดขอบเขตที่ชัดเจนระหว่างแนวเขตห้ามล่าฯ กับเขตชุมชน พื้นที่บางส่วนของเขตห้ามล่าฯ ทับที่ทำกินเดิมของชาวบ้าน ทำให้เกิดกรณีพิพาทระหว่างชาวบ้านกับเขตห้ามล่าฯ ทำให้ชาวบ้านส่วนหนึ่งต้องติดคุก และแม้ว่าจะมีการประกาศเขตห้ามล่าฯ ก็ไม่สามารถรักษาป่าไว้ได้ทั้งหมด เนื่องจากเจ้าหน้าที่บางคนขาดจิตสำนึกในการดูแลทรัพยากรป่าไม้

- ทรัพยากรทางทะเล

- ในอดีตทรัพยากรทางทะเลอย่าง กุ้ง หอย ปู ปลา มีความอุดมสมบูรณ์ มีแหล่งหญ้าทะเลและฝูงปลาพะยูน และนกทะเล ทะเลจึงเป็นแหล่งอาหาร ใช้คัมภีร์ ตัดต่อค้าขาย และแหล่งอาชีพประมง แต่ปัจจุบันลดลงเนื่องจากประชากรเพิ่มขึ้นขาดการจัดการทรัพยากรและใช้เครื่องมือทำลายล้าง

- น้ำ

- ในอดีตมีแหล่งน้ำหลายแห่ง ทั้งน้ำตก น้ำคลอง และบ่อ ใช้เพื่อบริโภคและการเกษตร ปัจจุบันแหล่งน้ำลดลงเนื่องจากมีการตัดไม้ทำลายป่า เช่น การทำสวนยางพารา การสร้างอ่างเก็บน้ำ

- ป่าชายเลน

- มีป่าชายเลนที่มีความอุดมสมบูรณ์

2.2 ปัญหาในชุมชน

ปัญหาการเดินทาง

การเดินทางไปข้างนอกมีเรือโดยสารบริการวิ่งข้ามฟาก ไม่มีการรักษาหรือป้องกันความปลอดภัยที่ดีพอ โดยเฉพาะหน้ามรสุม โดยปกติเรือบริการไปเกาะลิบงมีเฉพาะในตอนกลางวันเท่านั้นใช้เวลาประมาณ 20-30 นาทีในการเดินทางจากท่าเรือบ้านหาดยาวไปถึงเกาะลิบง หากมีคลื่นลมแรงต้องใช้เวลาในการเดินทางนานกว่านั้นหรือหากคลื่นลมแรงมากเรือก็หยุดบริการ การเดินทางแต่ละครั้งต้องรอผู้โดยสารให้ครบจนเต็มลำเรือก่อนเรือถึงจะออก ถ้าใครมีธุระรีบเร่งก็ต้องใช้การเหมา เพราะตอนกลางวันกว่าจะมีคนเต็มลำเรือใช้เวลานานมาก ส่วนกลางคืนต้องเช่าเหมาลำ ค่าบริการมีราคาสูงประมาณ 500-600 บาทหรือแล้วแต่ตกลง การเดินทางค่อนข้างยากลำบาก เนื่องจากเป็นเกาะกลางทะเล ต้องใช้เรือเป็นพาหนะ ยิ่งในหน้ามรสุมมีคลื่นลมแรง เรือมีขนาดเล็กเสี่ยงต่อการเดินทาง ช่วงมรสุมอยู่ในช่วงเดือนพฤษภาคม-ตุลาคม เป็นเวลาถึง 6 เดือน หากชาวเกาะลิบงเจ็บไข้ไม่สบาย หรือต้องติดต่อกับภายนอกมีความยากลำบาก ช่วงมรสุมคลื่นสูงลมแรงมาก ๆ คนอยู่บนเกาะเป็นส่วนใหญ่ ส่วนการเดินทางจากเกาะเพื่อไปยังอำเภอเมืองนั้น ถ้าไม่มีรถยนต์ส่วนตัวก็มีรถตู้บริการ ค่าใช้จ่ายในการเดินทางของคนเกาะลิบงจึงค่อนข้างสูง

ปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง

หลังจากที่มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกิดขึ้นและมีวาระคราวละ 4 ปี และผู้นำมีวาระคราวละ 5 ปี ทำให้มีการเลือกตั้งบ่อยครั้ง การแข่งขันกันสูง การเลือกตั้งที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนในชุมชนเกิดความขัดแย้ง ขาดความเข้มแข็ง ขาดความสามัคคี มีความแตกแยกกันอย่างรุนแรง แม้กระทั่งญาติพี่น้องที่ใกล้ชิดก็โกรธเคืองตัดญาติขาดมิตร เวลาคผ่านไปพอคนในชุมชนเริ่มจะมีสัมพันธ์ที่ดีขึ้นก็เลือกตั้งครั้งใหม่กันอีก ขัดแย้งกันเหมือนเดิม เกิดความระแวง สงสัย ไม่เชื่อใจ โดยเฉพาะหากญาติพี่น้องแข่งขันทางการเมืองกันเอง ญาติทั้ง 2 ฝ่ายก็ยิ่งบาดหมางรุนแรง และบางครั้งลุกลามสู่ศาสนา เช่น ไม่เข้ามัสยิดเดียวกัน ไม่ร่วมงานประเพณี ญาติพี่น้องกัน เป็นต้น

ปัญหาสังคม

ปัญหาสังคมของเกาะลิบงเกิดขึ้นหลาย ๆ อย่างเช่น การพนัน ทั้งหวย เบอร์หุ้น มอมเมาคนวัยกลางคนหรือคนมีอายุ ตั้งวงเล่นกันในงานเลี้ยง มีการจับกุมแต่ก็ทำได้ไม่หมดมีการชักจูงเพิ่มมากขึ้น

การต้มสิ่งมีนเมาและยาเสพติด มีคนนอกที่เห็นประโยชน์เข้ามาเปิดร้านเหล้า ร้านคาราโอเกะ พอคนใน เห็นว่าทำรายได้ได้ดีก็เปิดตาม คนบนเกาะจึงมีวิถีชีวิตเปลี่ยนเสพติดอบายมุขทั้งวัยรุ่นและวัยกลางคน ปัญหาผู้คนคุณธรรมเสื่อมถอยเนื่องจากไม่ได้สนใจปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนา บางคนเมื่อไม่มี เงินบางครั้งต้องลักเล็กขโมยน้อย วัยรุ่นที่อยากรื้ออยากลอง ขาดการอบรมทางด้านคุณธรรมตามหลัก ศาสนา รับสื่อและเทคโนโลยีเข้ามาอย่างรวดเร็วทำให้เกิดความเสื่อมโทรมทางด้านสังคม

ปัญหาเรื่องสิทธิที่ดินทำกิน

เอกสารสิทธิส่วนใหญ่ที่ชาวบ้านมีเป็น นส.3 และ สค.1 ได้ระวางโฉนดเมื่อปี 2551 กรมที่ดิน ประกาศให้ผู้ที่มีสค.1 ในการครอบครองไปขึ้นทะเบียน เพื่อเป็นการสำรวจทั่วประเทศ แต่ชาวบ้านไม่ได้ สนใจจะทำ และไม่มีใครรับเป็นเจ้าภาพในการจัดการเพราะต้องมิงงบประมาณในการจัดการให้เจ้าหน้าที่ ที่ดินมาจัดการ ที่ดินรุ่นเดิมที่มีการจ่ายภาษีตาม ภท.5 มีอายุการทำกินมานานกว่า 50 ปี เมื่อก่อน สามารถขอสงเคราะห์การทำสวนยางได้ แต่ปัจจุบัน อบต.ไม่รับรองให้แล้ว

ที่ดินบนเกาะลิบงบางส่วนในหมู่ที่ 4 และ 5 ดิตเขตป่าสงวนแห่งชาติ หมู่ที่ 7 ดิตเขตห้ามล่าฯ เป็นป่าเชิงเขามีเจ้าหน้าที่ดูแลสัตว์ป่า นกทะเล ปลาพะยูน พญากระรอก หมูเถื่อน ลิง นมู นอกจากนี้หมู่ ที่ 4 และ 5 ยังเป็นพื้นที่ทุ่งเลี้ยงสัตว์ด้วย ในขณะที่ในปัจจุบันประชากรบนเกาะเพิ่มมากขึ้น พื้นที่ทำกิน จำกัด ชาวบ้านจึงมีการบุกรุกที่ทำกินกันมากขึ้น เมื่อบุกรุกก็โดนเจ้าหน้าที่จับกุม มีบางรายต้องขึ้นโรง ขึ้นศาล โดนภาคทัณฑ์ การบุกรุกเริ่มเกิดขึ้นในช่วงที่ราคายางพารามีราคาสูงชาวบ้านบุกรุกป่าเพื่อปลูก ยางให้มากขึ้น แต่ก่อนหน้านี้การบุกรุกไม่หนัก ในการเข้าใกล้เกลี่ยของผู้นำเรื่องการบุกรุกพื้นที่ของรัฐ จะเข้าไปพูดคุยในฐานะผู้นำ ประชุมร่วมกับเจ้าหน้าที่เพื่อหาข้อตกลงร่วม ได้ข้อสรุปในเบื้องต้นคือที่มี ยางพาราอยู่แล้วให้ทำต่อได้ ถ้าทำการแผ้วถางเพิ่มให้หยุด โดยชุมชนกับเจ้าหน้าที่ร่วมกันจัดการ

เมื่อก่อนใครไม่มีที่ดิน จ้างจอบทำกินได้ ตามกำลัง ปัจจุบันที่ดินหายาก แต่นายทุนกับผู้นำ ท้องถิ่นกลับหาช่องจังหวะในการเข้าครอบครอง โคนล้ม ทำลายป่า เพื่อเอาไม้ขายให้เจ้าของรีสอร์ท ที่ดินก็เข้าจ้างจอบ ไม่ใช่แค่เพื่อทำกิน แต่เพื่อทำธุรกิจขนาดใหญ่ ปัญหาเรื่องที่ดินจึงเป็นอีกปัญหาใหญ่ ที่คนเกาะลิบงยังไม่มีวิธีจัดการ เนื่องจากเกรงกลัวอิทธิพล

ปัญหาเศรษฐกิจ

ชาวบ้านบนเกาะลิบงถือว่ามีรายได้ดี ทั้งทำสวนยางพารา และทำการประมง แต่ด้วยความที่ไม่ รู้จักเก็บออม ใช้เงินมากจึงไม่เพียงพอกับความต้องการ ไม่มีเงินออมเหลือเก็บเหลือใช้ หรือไม่อาจเป็น เพราะค่าใช้จ่ายในการก่อสร้าง เดินทาง หรืออื่นๆ สูง จึงไม่มีเงินเก็บ

ปัญหากลุ่มก่อตั้ง

กลุ่มที่ก่อตั้งแทบทุกกลุ่มไม่สามารถยืนหยัดอยู่ได้ ไม่ว่าจะมีการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรต่างๆ มากเพียงใด เพราะสมาชิกเห็นว่าทำมาหากินในวิถีชีวิตมีรายได้ดีกว่าจึงเลิกกลุ่มเสีย

2.3 ศักยภาพในการจัดการปัญหาของชุมชน (ต้นทุนทางสังคม)

ต้นทุนด้านสภาพชุมชนและความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

เกาะลิบงเป็นเกาะที่ใหญ่ที่สุดของจังหวัดตรัง มีลำคลองตัดผ่านจากเหนือไปได้ เดิมเป็นชุมชนชาวเลอยู่ร่วมกับชาวไทยมุสลิม มีต้นตระกูลหลักเพียง 3 ตระกูล คือ จิเหลา สารสิทธิ์ และหาดเต็น 99% ของคนบนเกาะนับถือศาสนาอิสลาม ดังนั้นประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนจึงเกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม เกาะลิบงมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ในฐานะเป็นตำบลหนึ่งของรัฐเคดาห์ มี ตนกู อะหมัด ตายุดดิน ฮาเล็ม ซาห์ เป็นสุลต่านปกครอง มีการตั้งเมืองขึ้นที่บ้านพร้าวในช่วงปลายกรุงศรีอยุธยา เป็นศูนย์กลางการนัดหมายของเจ้านายชั้นสูงของกลางกับป็นัง เป็นเมืองท่าที่สำคัญในการแลกเปลี่ยนสินค้ากับต่างประเทศ โดยเฉพาะสินค้าประเภท รังนกนางแอ่น ปลิงทะเล ดีบุก และช้างจุดแลกเปลี่ยนคือบริเวณคลองสะพานช้าง สมัยรัชกาลที่ 1 เกาะลิบงเป็นที่ตั้งของเมืองตรัง มีโต๊ะปังกาหวาหรือ พระเพชรภักดีศรีสมุทรสงครามเป็นเจ้าเมือง มีการสร้างควนสระไว้กักเก็บน้ำ และมีแดนประหารที่เรียกว่า “ทุ่งหัวคน” เชื่อกันว่าหลุมฝังศพของพระยาสิบลิงอยู่ที่บ้านโคกสะท้อนหรือบ้านพร้าวซึ่งเป็นที่ตั้งเมืองเก่า ในศีกกลาง พ.ศ.2352 ตรงกับสมัยเจ้าปะแงร์นปกครองเกาะลิบง กองทัพจากหัวเมืองปักษ์ใต้และกองทัพจากเคดาห์มาชุมนุมทัพเรือที่นี้ และได้สร้างหลักปักค่ายขึ้นบริเวณปากคลองบ้านพร้าว และในสมัยรัชการที่ 5 เกาะลิบงเป็นที่ตั้งด่านภาษี ปัจจุบันกลายเป็นที่ทำการเขตห้ามล่าสัตว์ป่าหมู่เกาะลิบง

ต้นทุนทางด้านโครงสร้างของชุมชน

เกาะลิบงประชาชนเกือบ 100% นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งในอดีตนั้นการจัดการปัญหาในชุมชนชุมชนมีอิหม่าม คอเต็บ บิหล่าน และคณะกรรมการมัสยิดที่มีบทบาทในการดูแลปกครองชุมชน โดยการใช้บทบัญญัติของศาสนาในการจัดการปัญหาทุกๆด้าน ส่วนการเกิดขึ้นของรูปแบบการเมืองการปกครองตามพระราชบัญญัติปกครองท้องที่ พระราชบัญญัติการปกครองท้องถิ่น หรือการปกครองส่วนภูมิภาคนั้นก็สร้างกลไกใหม่ที่ทับซ้อนกับกลไกเดิมของชุมชน แม้จะเกิดตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ส.อบต. แต่สำหรับที่เกาะลิบงนั้นไม่ใช่ปัญหา เป็นเพราะต้นทุนจากความศรัทธาต่อศาสนาเป็นตัวยึดเหนี่ยวความคิดความเชื่อของกลุ่มผู้นำ จึงทำให้เกิดการทำงานร่วมกันแบบผสมผสานกันได้ โดยเฉพาะ

พื้นที่เกาะลิตงนั้นนอกจากผู้นำศาสนา ผู้นำฝ่ายปกครองแล้วได้รวมผู้นำซึ่งเป็นสายตรวจประจำตำบลไว้ด้วย ดังนั้นแม้จะเป็นศูนย์ยุติธรรมชุมชนก็ยังเป็นกลุ่มก้อนที่รวมกันได้

สำหรับเรื่องการจัดการปัญหาความขัดแย้งนั้นเมื่อสังคมเปลี่ยนเริ่มมียุติธรรมกระแสหลักที่ยึดการตัดสินตามกฎหมายเข้ามา คนในชุมชนที่ได้รับการศึกษาจากภายนอกเป็นกลไกหนึ่งที่น่าความเปลี่ยนแปลงเข้ามาในชุมชน มีการหันไปใช้กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักเพิ่มขึ้น แต่ถึงอย่างไรก็ตามวิธีการจัดการปัญหาโดยระบบผู้นำในชุมชนก็ยังถูกใช้จัดการปัญหาอยู่ในชุมชน

ต้นทุนทางด้านศาสนา/ความเชื่อ/ประเพณี/วัฒนธรรม

- **ความเป็นมุสลิม**ของเกาะลิตงที่มีเกือบร้อยเปอร์เซ็นต์ จึงยังยึดถือปฏิบัติตามหลักศาสนา วิถีชีวิตอยู่ภายใต้กรอบความเชื่อทางศาสนาคือหลักศรัทธาและหลักปฏิบัติอิสลาม จึงไม่แยกวิถีการดำเนินชีวิตระหว่างเรื่องทางโลกกับทางธรรม

- **วันศุกร์** (คุตบะฮ์วันศุกร์) การรวมตัวของสมาชิกชุมชน เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการละหมาดคือการละหมาดในปลายวันศุกร์ ที่จะให้คนในชุมชนได้มาละหมาดร่วมกันที่มีสยิดประจำแต่ละหมู่บ้าน ใช้เวลาประมาณ 60 นาที ในวันนั้นจะมี คุตบะฮ์ (คือการเทศนาธรรม) อิหม่ามหรือคอเต็บจะพูดบรมดักเตือนให้คนในชุมชนปฏิบัติตัวอยู่ในครรลองคลองธรรม ก่อนทำพิธีทางศาสนา ส่วนใหญ่จะพูดเรื่องเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวกับอบายมุขโดยการอ้างอิงถึงหลักคำสอนของศาสนา นอกจากนี้ยังมีเรื่องของความขัดแย้งในชุมชนเช่น เรื่องมรดก ปัญหาครอบครัว ค่านิยมวัตถุในยุคปัจจุบัน ปัญหาเรื่องการพนัน สิ่งมีเงินมา การเสี่ยงทาย พูดคุยให้เขาเห็นถึงปัญหาที่จะตามมา เรื่องเป็นหนี้สินเพราะความต้องการที่ไม่เพียงพอเกิดปัญหาไม่รู้จบและเพิ่มขึ้น

- **การละหมาด** ชุมชนถือว่าเป็น อีบาดะฮ์ คือการประกอบคุณความดีเพื่อถวายแด่พระเจ้า ใน 1 วันละหมาด 5 เวลา (ครั้ง) เพราะการทำกิจกรรมจะทำให้ชาวมุสลิมมีความรู้สึกถึงความเป็นพี่น้องในอิสลาม และเป็นการหยุดเพื่อกลับมาทบทวนตัวเองสำหรับความวุ่นวายของแต่ละวัน

- **การถือศีลอด** ก็เป็นอีบาดะฮ์ เช่นกัน ปฏิบัติในเดือนรอมฎอน เป็นหลักปฏิบัติ 1 ใน 5 ประการที่เป็นข้อบังคับสำหรับมุสลิมทุกคนที่บรรลุนิติภาวะแล้ว การถือศีลอดเป็นการอดอาหารและเครื่องดื่มตลอดจนงดการมีเพศสัมพันธ์ตั้งแต่พระอาทิตย์ส่องแสงจนลับขอบฟ้า การถือศีลอดยังให้ละเว้นจากการประพฤตินทางไม่ดีด้วย เช่น การนินทาวาร้ายคนอื่น การทะเลาะ เป็นต้น

- **การปกปิดร่างกาย** เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมา มีประโยชน์ในแง่ของการลดการยั่วเย้าเพศตรงข้าม ที่จะนำไปสู่ปัญหาชู้สาว (ล่วงเกิน) เป็นข้อห้ามที่สำคัญข้อหนึ่งในหลักศาสนา

- การกินต้องกินสิ่งที่ศาสนาอนุญาต มีตราฮาลาล ที่สำนักจุฬาราชอิสลามออกให้ เพื่อสร้างสุขภาวะให้กับผู้บริโภค เช่น ห้ามกินเลือดสัตว์ เนื้อหมูทั้งนี้เพราะอาจมีเชื้อโรค ห้ามกินสัตว์ที่ตายเองโดยไม่ได้เชือดเพราะอาจติดเชื้อโรค

- สิ่งมีนเมาทุกชนิดห้ามหมด ห้ามเกี่ยวข้อง เพราะเมื่อเสพจะสร้างปัญหา เช่น ปล้น จี้ ฆ่า ช่มชู้ ขาดสติ ทำลายสุขภาพ

- พิธีนุรี คือการทำบุญ ในงานบุญมีการทำแกงแพะ แกงวัว หรือแกงปลา ร่วมกันขออุมม์ (ขอพรต่อพระเจ้าให้มีความสุข ความเจริญแก่ครอบครัว) เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ในหมู่ญาติพี่น้อง เกิดการพบปะพูดคุย

- การทำฮาเกีเกาะห์ เป็นการทำบุญ ฉลองการมีสมาชิกใหม่และโกนผมไฟ ตั้งชื่อบุตร ในพิธีใช้วัสดุอุปกรณ์ตามความเชื่อ ให้ผู้รู้ที่เป็นโต๊ะครูหรืออิมาม มาอ่านบทสวดในพิธี หากได้ลูกชายจะเชือดแพะ 2 ตัว ส่วนลูกสาวเชือดแพะ 1 ตัว

- มอลิดินหนี เป็นการเฉลิมฉลองวันคล้ายวันประสูติของพระศาสดา ในพิธีทำการอ่านหนังสือโคลงกลอน เล่าประวัติของพระเจ้าเพื่อให้ชาวบ้านสำนึกบุญคุณ รู้ถึงความเป็นมาจุดเริ่มต้นของ ศาสนาพุทธ และศาสนาอิสลาม

- นิเกฮหรือการแต่งงาน เนื่องจากการประเพณีผิดทางเพศถือเป็นความผิดร้ายแรง แม้ว่าการมีเพศสัมพันธ์จะเป็นการสืบเผ่าพันธุ์ แต่ตามหลักปฏิบัติของอิสลามก็ต้องมีการควบคุมให้อยู่ในกรอบกติกาดังกล่าว การนิเกฮคือการแต่งงานตามหลักศาสนาอิสลาม เมื่อมีการแต่งงานถูกต้องตามหลักศาสนาแล้วการมีเพศสัมพันธ์นอกสมรสถือเป็นความผิดร้ายแรง

- การหย่าร้าง ที่เรียกว่าตอลัก/ตอลาะ มี 2 แบบคือ กอลาะเป็นการซื้อหย่าเมื่อฝ่ายชายปฏิบัติตัวจนฝ่ายหญิงไม่สามารถจะทนได้ อีกแบบเรียกว่ารือจญ์อียีเป็นการหย่าที่สามารถคืนดีกันได้อีกภายใน 3 เดือน 10 วัน

- การจัดการมรดก (จัดการทรัพย์สินหลังเจ้าของมรดกเสียชีวิต) สามารถทำได้ 2 วิธีคือ ตกลงกันได้เองระหว่างบุตรชาย บุตรหญิง จะแบ่งเท่าๆกันหรือตามความเหมาะสมก็แล้วแต่ ส่วนอีกวิธีเป็นการแบ่งเมื่อตกลงกันไม่ได้จะใช้วิธีการตามหลักการแบ่งมรดก เช่น บุตรชาย 2 ส่วน บุตรหญิง 1 ส่วนสามีหรือภรรยา 1 ใน 4 ส่วน พ่อแม่ 1 ใน 6 ส่วน เป็นต้น

- **วงน้ำชา** (จังกาบ) โดนวัฒนธรรมของผู้ชายชาวเกาะจะมานั่งตมน้ำชาในช่วงเวลา 6-8 โมงเช้า และ บ่าย 3-5 โมงเย็น มานั่งตมน้ำชาพูดคุยแลกเปลี่ยนเรื่องราวด้วยกันทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่แต่ละคนรู้มา เกิดปฏิสัมพันธ์ เกิดความสนิทสนม ใช้วงน้ำชาคุยงาน

2.4 ประวัติความเป็นมาของการเกิดเครือข่ายยุติธรรมชุมชนเกาะลิตง

เมื่อปี พ.ศ.2548 ทางพื้นที่เกาะลิตงได้รับการประสานงานจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดตรัง (สกว.ตรัง) โดยคุณมานพ ช่วยอินทร์ ร่วมกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ดำเนินงาน ภายใต้โครงการ “เสริมสร้างและพัฒนาเครือข่ายชุมชนนาร่องด้านการระงับข้อพิพาท” เพื่ออบรม อาสาสมัครคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เนื่องจาก สกว. เองก็มีความสัมพันธ์ทำโครงการวิจัยอยู่กับทีม เกาะลิตงอยู่ด้วย จึงมีการส่งตัวแทนเข้าอบรมเป็นอาสาสมัครเป็นกลุ่มคนเล็กๆในเกาะ (ทีมงานเดียวกัน) อาสาสมัครพร้อมเจ้าหน้าที่ภาครัฐก็มาจัดอบรมให้ความรู้กับคนในชุมชนที่เกาะลิตง และอาสาสมัครก็ไป อบรมข้างนอกอยู่ตลอด แต่ตอนนั้นผู้นำไม่ได้เข้าร่วม เพราะยังไม่เห็นความสำคัญ และปรากฏว่าการ นำเสนอของทีมงานอาสาฯ นั้นเป็นการนำเสนอการทำงานที่เป็นบทบาทเรื่องการไกล่เกลี่ย และเรื่องสิทธิ เบื้องต้นขณะที่คนในชุมชนก็ไม่ได้มีความเชื่อมั่นกับคนกลุ่มนี้นัก ทำให้กลุ่มแรกที่เริ่มทำงานค่อยๆ ออกไป แต่กลุ่มเดิมก็ได้ขยายเครือข่ายใหม่มาเป็นกลุ่มผู้นำเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ แล้วก็มาถึงช่วงที่เตรียม เปิดศูนย์เมื่อปี 2550-2551 ทางกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำทางด้านศาสนา เจ้าหน้าที่ ตำรวจ ก็รวมตัวกันใหม่ เพราะโดยตำแหน่งและภารกิจเมื่อชาวบ้านเกิดปัญหาก็มาหาผู้นำอยู่แล้ว จึงได้ กลุ่มผู้นำมาเป็นกรรมการในชุดใหม่ และด้วยชุมชนเกาะลิตงนั้นเป็นชุมชนมุสลิมดังนั้นจึงใช้หลักศาสนา ในการจัดการปัญหา แต่ลำพังผู้ใหญ่บ้าน กำนันรู้เรื่องศาสนาไม่ลึกซึ้งจึงต้องมีโต๊ะอิหม่ามที่เป็นผู้นำ ศาสนามาเป็นชุดไกล่เกลี่ยด้วย

ในวันที่ 26 ก.พ.51 ได้เปิดศูนย์ยุติธรรมชุมชนเกาะลิตงขึ้นอย่างเป็นทางการ ก่อนเปิดศูนย์ก็ไป อบรมกันหลายครั้ง ได้เตรียมการโดยมีอาจารย์มานพมาจัดประชุมกันบ่อยๆ ทั้งเรื่องการจัดการ การ เชิญผู้เกี่ยวข้อง และเชิญอธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิเป็นประธานเปิดศูนย์ฯ ในวันที่เปิดศูนย์อธิบดีกรม คุ้มครองสิทธิฯ มาเป็นประธานเปิด มีท่านนายอำเภอ มีผู้กำกับฯ ถือว่าเราได้รับเกียรติเป็นอย่างมาก ชาวบ้านที่มาในวันนั้นได้มีส่วนร่วมในการสอบถามเรื่องการแก้ปัญหา แล้วได้ประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้าน ได้รู้จักศูนย์เพื่อให้เขาได้มาหากรรมการศูนย์ช่วยแก้ไขปัญหามาได้

เมื่อเปิดศูนย์แล้ว ยุติธรรมชุมชนตรังได้สรุปว่าศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่เปิดมีปัญหา 3 ด้าน คือด้าน ชาวบ้าน กรรมการ และหน่วยงาน จะต้องทำโครงการวิจัยที่ไม่ให้ศูนย์ที่เปิดต้อง สูญ (หาย) กรรมการ ศูนย์จึงได้คัดทีมวิจัยแล้วเริ่มต้นทำงานวิจัยตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2551 เป็นต้นมาจนเสร็จโครงการเมื่อปี

2553 ใช้เวลาไป 2 ปี โครงการวิจัยชุดนี้ทำให้ทีมวิจัยได้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการปัญหาจากการเก็บ
บันทึกและเรียนรู้ จำนวน 69 เรื่อง และทุกเรื่องก็มีบทเรียนความรู้ที่ดีมากหลาย ๆ ด้าน ทั้งเรื่อง
กระบวนการทำงานของนักไถ่เกลีย คุณสมบัติของนักไถ่เกลีย เทคนิคความรู้ในการไถ่เกลีย ผลของ
การไถ่เกลียและการจัดการโดยกระบวนการกระแสหลัก และพบว่าที่เกาะลิงมีความพิเศษที่บางเรื่อง
ใช้หลักศาสนาจัดการโดยตรง หรือไม่ก็ต้องมีผู้นำศาสนาร่วมจัดการปัญหาด้วย อีกทั้งพบว่าวิถีคำ
สอนหลักการปฏิบัติในชีวิตประจำวันล้วนช่วยขัดเกลาให้ชาวมุสลิมอยู่ร่วมกันอย่างสันติใช้เป็นแนว
ทางการป้องกันปัญหาได้ ดังนั้นเมื่อเสร็จโครงการวิจัยชุดแรกแล้วก็คิดว่าน่าจะทำการวิจัยถึงหลักการ
ศาสนาที่จะนำมาปรับใช้กับสังคมเกาะลิงในปัจจุบันได้

บทที่ 3

วิธีการดำเนินงานวิจัย

กรอบคิดในการดำเนินการ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและปริมาณ (ผสมผสาน) โดยเน้นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PARTICIPATION) ในกระบวนการวิจัยได้เครื่องมือสำคัญคือ อริยสัจ 4 คือ การเห็นทุกข์ ค้นหาเหตุแห่งทุกข์ หาวิธีดับทุกข์ ผ่านขั้นตอนสำคัญคือ การเก็บข้อมูล เพราะถือว่าข้อมูลที่แท้จริงจะสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน วิเคราะห์ร่วมกัน และสามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาได้

เครื่องมือในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือในการเก็บข้อมูลทำวิจัยวัดและประเมินผลการพัฒนาทักษะของนักวิจัย คือ

การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม

การติดตาม

การสัมภาษณ์

การบันทึกภาพเคลื่อนไหว การบันทึกภาพนิ่ง

แบบสอบถามเชิงวิเคราะห์

การร่วมกิจกรรมกับคนในชุมชน

การให้คนในชุมชนมาร่วมกิจกรรม

การทดลองภูมิปัญญา

การเปิดเวทีเล็ก เวทีเฉพาะ เวทีใหญ่

การรายงานผล การประเมินผล

การเฝ้าสังเกตพฤติกรรม ข้อขัดแย้ง ปัญหา คุณธรรม จริยธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เครือญาติ วิธีการไกล่เกลี่ย วิธีการแก้ปัญหา ทักษะของผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย

ขอบเขตการวิจัย

- ขอบเขตเนื้อหา

เนื้อหาในการศึกษาครั้งนี้ส่วนที่สำคัญคือ หลักปฏิบัติทางศาสนาที่สามารถนำมาใช้แก้ปัญหา ข้อขัดแย้ง ที่เกิดขึ้นในชุมชนมุสลิม บทบาททางสังคม ตำแหน่ง ความรู้ ภูมิปัญญา วิธีการ ทักษะ หรือลักษณะเฉพาะบุคคล ที่มีผลต่อการไกล่เกลี่ย และผลของการไกล่เกลี่ย

- ขอบเขตพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้สำหรับศึกษาเรียนรู้คือ เกาะลิงบง

- ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายมี 2 ระดับ คือ ผู้นำชุมชน และคนบนเกาะลิงบง จำนวน 4 หมู่บ้าน

- ขอบเขตระยะเวลา

ระยะเวลา 1 ปี

กระบวนการ/ขั้นตอนการทำงาน

วางแผนการทำงานทุกครั้งก่อนลงมือปฏิบัติการ

สรุปการทำงานทุกครั้งหลังเสร็จการปฏิบัติการ

ลงพื้นที่ค้นหาข้อมูล

รวบรวม วิเคราะห์ข้อมูล ค้นหาสาเหตุ วิเคราะห์

เติมความรู้ที่จำเป็น แลกเปลี่ยนกับโครงการวิจัยอื่นๆ

ร่วมกิจกรรมในชุมชน

ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

เปิดเวทีแลกเปลี่ยน ทำกิจกรรมร่วมกัน

2.1 เตรียมความพร้อมทีมวิจัย

การเตรียมความพร้อมทีมวิจัยจัดขึ้นในวันที่ 29 มิถุนายน 2555 จัดขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการทำความเข้าใจโครงการ และวางแผนการทำงานต่อ ผู้เข้าร่วม ได้แก่ ทีมวิจัย และพี่เลี้ยง การทำความเข้าใจ

เข้าใจโครงการนั้นใช้วิธีการอ่านทบทวนโครงการอีกครั้ง เพื่อให้ทีมทุกคนเห็นความสำคัญและเข้าใจว่าทำเรื่องนี้ไปทำไม

2.2 ทบทวนข้อมูลจากโครงการเดิม

การทบทวนข้อมูลการจัดการปัญหาจากโครงการเดิมจัดในวันที่ 29 กรกฎาคม 2555 โดยมีทีมวิจัย และพี่เลี้ยงร่วมกันดูเรื่องราวเดิมจากโครงการแรก วัตถุประสงค์เพื่อการเลือกเรื่องมาจัดการเป็นความรู้ เนื่องจากการแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งของชุมชนเกาะลิตงยังพึ่งพิงหลักการศาสนาอยู่ การนำเอาเรื่องราวเก่ามาศึกษาจะทำให้เห็นคุณค่า รูปแบบ วิธีการ เทคนิค การใกล้เคียงของผู้นำที่ยังคงใช้หลักการทางศาสนาสอดคล้องอยู่ด้วย อันจะเป็นความรู้และสร้างการตระหนักรู้ต่อการจัดการปัญหาให้กับคนรุ่นใหม่ได้ โดยคัดเลือกเอาเรื่องเกี่ยวกับปัญหาที่ดิน มรดก ครอบครัว ทะเลาะวิวาท มาศึกษาเป็นบทเรียน

2.3 ร่วมเวทีเครือข่ายยุติธรรมชุมชน จ.ตรัง

ในวันที่ 25 กันยายน 2555 ณ โรงแรมเรอริสฎา อำเภอเมืองตรังมีการจัดเวทีเครือข่ายยุติธรรมชุมชนจังหวัดตรัง ทีมวิจัยของเกาะลิตงมาร่วมนำเสนอและรับฟังการนำเสนอผลการดำเนินงานที่ผ่านมาของเครือข่ายตำบลอื่นๆ มีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมสรุปผลการดำเนินงานระดับจังหวัด โดยพี่เลี้ยงจัดให้มีการขยายผลการดำเนินงานสู่พื้นที่ใหม่ๆ ของจังหวัดตรัง ซึ่งพี่เลี้ยงได้ฉายภาพวิถีการทำงานที่ผ่านมาเพื่อทบทวนการทำงาน และมีผู้เชี่ยวชาญ เจ้าหน้าที่จากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เจ้าหน้าที่หน่วยงาน ตำรวจ เครือข่ายตำบลอื่นๆ ทั้ง 12 ตำบล ผู้นำตำบลอื่นๆ ที่ยังไม่ได้เปิดศูนย์ยุติธรรมชุมชนมาร่วมด้วย มีการนำเสนอผลการดำเนินงานของพื้นที่เกาะสุกร คลองชีล้อม และทางเกาะลิตงก็นำเสนอถึงการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ใช้หลักศาสนาช่วยด้วย ทำให้เรื่องจบในชุมชนด้วยดี ทางกรมคุ้มครองสิทธิและรับรองว่าเรื่องนี้เป็นสิ่งที่ดีและมีนโยบายในการดำเนินงานส่งเสริมต่อไป

2.4 เก็บบันทึกข้อมูลการจัดการปัญหาของชุมชนในปัจจุบัน

ในวันที่ 10 กันยายน 2556 ทีมวิจัย พร้อมพี่เลี้ยงวางแผนการเก็บบันทึกข้อมูลการจัดการปัญหาในชุมชนที่เป็นข้อมูลปัจจุบัน ทั้งนี้วัตถุประสงค์เพื่อจะได้ข้อมูลการจัดการปัญหาของชุมชนมาเรียนรู้ต่อไป ซึ่งต่อมาในเดือนตุลาคมได้ข้อมูลมา 2 เรื่อง เดือนพฤศจิกายน ได้มา 4 เรื่อง จากนั้นก็นัดหมายรวบรวมในเดือนถัดไปวันที่ 12 ธันวาคม 2555 ปรากฏว่าทีมไม่ได้เขียนบันทึกเพิ่ม เพื่อแก้ไขปัญหาคือติดขัดเรื่องการเขียนครั้งนี้จึงหาแนวทางแก้ไขก็ทราบว่ามีคนรุ่นใหม่ที่เป็นสเก๊าของชาวเกาะลิตง มีการศึกษาระดับปริญญาตรี ซึ่งก็อยู่บ้านเฉยๆ จึงได้ชวนมาช่วยเขียนบันทึกโดยนัดหมายการเขียนบันทึกกันต่อเนื่อง หากใครว่างก็จะได้เล่าให้ผู้บันทึกฟัง และเขียนบันทึกต่อไปเรื่อยๆ ให้เสร็จเรียบร้อย ช่วงเดือนมกราคม 2556 ทำการเก็บข้อมูลจากแต่ละคนที่ยังไม่เขียนบันทึก จนกระทั่งเก็บข้อมูลได้หมดในเดือนกุมภาพันธ์ 2556 จำนวน 9 เรื่อง

2.5 วิเคราะห์ข้อมูล

วันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2556 ทีมวิจัยพร้อมพี่เลี้ยงนำเรื่องราวที่เก็บบันทึกได้มาวิเคราะห์ เพื่อจะได้เป็นความรู้ โดยทั้งหมดที่เป็นเรื่องใหม่จำนวน 9 เรื่อง และเรื่องราวจากโครงการที่แล้วโดยเลือกเรื่องที่ใช้หลักศาสนา ได้แก่ การจัดการปัญหามรดก การจัดการปัญหาครอบครัว การจัดการปัญหาการทะเลาะวิวาท และการจัดการปัญหาชุมชน การวิเคราะห์ทำโดยการคัดเลือกหลักการ/วิธีการ ที่เป็นการใช้หลักศาสนาอิสลาม โดยทำทีละเรื่อง

2.6 เวทีเครือข่ายยุติธรรมชุมชน จ.ตรัง

วันที่ 24-26 พฤษภาคม 2556 ร่วมเวทีเครือข่ายยุติธรรมชุมชนตรัง จัดที่ ต.คลองพน จ.กระบี่ โดยทีมเกาะลิบงเข้าร่วม 6 คน ทั้งนี้วัตถุประสงค์เพื่อทำการสรุปงาน และพบปะแลกเปลี่ยนกับเครือข่ายยุติธรรมตรังทั้งหมด 4 พื้นที่ คือ เกาะสุกร วังคีรี คลองชีล้อม และเกาะลิบง

2.7 สรุปงานและเตรียมเวทีการนำเสนอหลักการทางศาสนา

วันที่ 27 มิถุนายน 2556 การสรุปงานและเตรียมเวทีนำเสนอหลักการทางศาสนาจัดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้นำทางศาสนาที่มีความรู้เชี่ยวชาญทางด้านศาสนา มาบอกเล่าหลักการให้พี่น้องชาวมุสลิมของเกาะลิบงได้รับฟัง

2.8 ศึกษาดูงานมัสยิดบ้านเหนือ

การศึกษาดูงานในวันที่ 29 มิถุนายน 2556 วัตถุประสงค์เพื่อการเรียนรู้พื้นที่รูปธรรม มัสยิดบ้านเหนือ ต.คูเต่า อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา อันเป็นพื้นที่ที่ผู้นำศาสนาสามารถบริหารจัดการชุมชนได้อย่างเข้มแข็ง

2.9 เวทีเติมเต็มความรู้หลักการทางศาสนาอิสลาม

เวทีนำเสนอหลักการทางศาสนาอิสลามจัดในวันที่ 30 มิถุนายน 2556 วัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการจัดการปัญหาระดับตำบลโดยวิทยากรผู้นำทางศาสนาที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญคือ อิหม่ามยะโกบ เสมอภพ ทั้งนี้เพื่อให้พี่น้องชาวเกาะลิบงได้ซึมซับแนวทางการดำเนินชีวิตเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขแบบพี่น้องมุสลิม

บทที่ 4

ผลการดำเนินงานวิจัย

3.1 การจัดเก็บบันทึกข้อมูลการจัดการปัญหาในปัจจุบัน

ใช้วิธีการจัดเก็บ 2 รูปแบบ คือ เจ้าของข้อมูลเขียนบันทึกเอง และเจ้าของข้อมูลเป็นผู้เล่าโดยมีคนจดบันทึกให้ สามารถเก็บบันทึกข้อมูลใหม่ได้จำนวน 9 เรื่อง สำหรับการจดบันทึกนั้นพบว่าเป็นงานที่ยาก จึงต้องหาเลขาใหม่อีก 1 คนมาทำงานบันทึก และการบันทึกก็มักไม่ละเอียด ทำให้การวิเคราะห์และการจัดการเป็นความรู้อาจจะยังไม่ลึกซึ้งจนเข้าถึงหลักการศาสนาได้มากนัก

3.2 ผลการวิเคราะห์เรื่องราวการจัดการปัญหาของชุมชนในปัจจุบันตามหลักการศาสนาอิสลาม

เรื่องที่ 1 ที่ดิน โดยนายอับดุลรอหิม ขุนรักษา

นายละไม ยอดศรี อยู่หมู่ที่ 1 ตายเมื่อ 20 ปีที่แล้ว ตอนนั้นปี 2537 ก่อนตายแก่ได้บอกยกที่ดินที่ปลูกบ้านไว้ที่ป่าชายเลนให้กับลูกสาวคือนางอังคณา ชูสังข์ ที่ผ่านมานางอังคณาก็ไม่ได้ไปอยู่บ้านหลังนั้นเลย บ้านที่ปลูกสร้างด้วยไม้ง่าย ๆ จึงผุพังไปตามกาลเวลา หลังจากนั้นก็มีนายอุหมาด อาหนาย ไปยกบ้านทางด้านทิศตะวันตกของที่ดินนายละไม โดยมีนายกอแจ่ม อวนซ้อง ปลูกบ้านทางทิศตะวันออก และใกล้ๆ กับบ้านนายกอแจ่ม นายสมานก็ทำสะพานเข้าบ้านติดที่ดินนายละไม

เมื่อปลายปี 2554 นายอุหมาดก็เสียชีวิตลง เมียของนายอุหมาด (นางสำรวย) เอาที่ดินตรงที่ว่างที่เป็นของนายละไมไปขายให้กับคนนอกเกาะ เขาซื้อที่ดินทั้งหมดไปในราคา 25,000 บาท ทำสัญญาซื้อขายกันและระบุว่าถ้าลูกของผู้ขายจะซื้อกลับก็ซื้อในราคา 35,000 บาท

แล้วเมื่อต้นเดือนมกราคม 2555 นางอังคณาไปวัดที่ดินมรดกของพ่อเพื่อจะยกบ้าน แต่ปรากฏว่าที่ดินว่างเหลืออยู่เพียง 3 เมตร

นางอังคณา พร้อมนางสำรวยได้มาที่บ้านกำนันต่างคนต่างก็อ้างว่าที่ดินเป็นสิทธิของตน แล้วก็ถกเถียงกันใหญ่ นางสำรวยก็ว่าทำไมไม่คัดค้านตอนนายอุหมาดเสียชีวิต และบอกว่าผัวแก่เป็นคนถางป่านั้นและจับจองไว้ และแกก็ได้ขายที่ดินจนถึงสะพานไปแล้ว วันนั้นทั้งสองฝ่ายก็คุยกันไม่รู้เรื่อง ก็แยกย้ายกลับไป

กำนันเมื่อทราบเรื่องก็ไปดูที่ดินตรงนั้นวัดดูก็พบว่ามีที่เหลือเพียง 3 เมตร รุ่งขึ้นจึงไปหานางสำรวยเสนอว่าที่ขายไปแล้วที่ดินไม่ถึงหนึ่งประตู่ คนซื้อจะต้องเอาดินของนางสำรวยไปด้วยถึงจะได้ จึงเสนอว่าให้เอาเงินของเขาไปคืนเสียดีหว่า นางสำรวยก็เริ่มอ่อนลง จึงขอชวนกำนันไปคุยด้วยกันกับผู้ซื้อ

เมื่อกำนันมาแจ้งแก่นางอังคณา นางก็บอกว่าแกขอจ่ายให้ 30,000 บาทเพื่อซื้อกลับ และนางสำรวกับกำนันก็ไปคุยกับคนซื้อที่ดินที่อยู่หาดยาว (ต.เกาะลิบง อ.กันตัง) เขาบอกว่าถ้าลูกเขามาเอาก็ยอมให้ จึงคุยทางโทรศัพท์กับคนที่ดูแลที่ดินอยู่

รุ่งเช้าคนซื้อก็ขอให้ซื้อกลับ 35,000 บาท โดยให้นางสำรวเอาที่ดินข้างบ้านที่ต่ออยู่นอกมาออกด้วย 2 เมตร ก็ตกลงกันได้

วิเคราะห์กรณีการจัดการปัญหาที่ดินเรื่องนี้

- การใช้ผู้นำของชุมชนในการช่วยจัดการปัญหา ผู้นำชุมชนคือผู้ที่สามารถช่วยจัดการพิจารณาจัดการปัญหาให้กับลูกบ้าน ซึ่งแต่เดิมนั้นอาจจะมุ่งเน้นที่ผู้นำศาสนาแต่ปัจจุบันมีผู้นำทางการเพิ่มขึ้นมีบทบาทในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของลูกบ้านด้วย
- การไปหาพูดคุยกับเจ้าของเรื่องแต่ละคน เป็นภารกิจของผู้ไกล่เกลี่ยที่ไม่เคยเกี่ยงต่อการเสียเวลา สามารถพาลูกบ้านไปเจรจาพูดคุยได้ในสถานที่และกาละที่เหมาะสม
- การพูดจากล่อมกันดี ๆ ทำให้ผู้ขัดแย้งใจเย็นลง ไม่เกิดอารมณ์เดือดดาล
- การใช้ข้อมูลความจริงที่ว่าที่ดินที่นางสำรวขายไปนั้นหากวัดให้ได้เนื้อที่ครบถ้วนต้องติดที่ดินบ้านของแกไปด้วยทำให้นางสำรวยอม

เรื่องที่ 2 เรื่องอ้างสิทธิ์ปลูกมะพร้าว โดยนายปรีชา

เรื่องนี้มืออยู่ว่าเดิมทีทางเส้นดังกล่าวนี้เป็นทางที่ใช้กันมาตั้งหลายปีแล้ว โดยผู้เขียนเองก็ไม่เข้าใจว่าผู้ที่มาปลูกมะพร้าวอ้างสิทธิ์ตอนนี้ทำไม เห็นเมื่อก่อนเส้นทางนี้คนที่เขาปลูกบ้านอยู่ที่ขอบป่าชายเลน เขาปลูกโรงเครื่องปั่นไฟ ปลูกต้นราชพฤกษ์ ต้นมะขาม ต้นมะม่วง จนมีดอกออกผลเขาก็ยังไม่อ้างสิทธิ์.....แต่แล้วเมื่อต้นปีนี้ประมาณเดือนกุมภาพันธ์2555เขาก็มาพูดกับกำนันและข้าพเจ้าว่า เขาจะให้แพบรรทุกไม้ยางพาราเข้าเส้นทางนี้ ซึ่งมีนายทุนจากบมฝั่งมาทำธุรกิจไม้ยางพารา เขาได้ขอให้กำนันกับข้าพเจ้าเรียกผู้ประกอบการมาทำสัญญาเช่าเส้นทางนี้ แต่ทางกำนันเล็งเห็นว่าในอดีตเส้นทางนี้มีการใช้ประโยชน์กันหลากหลายโดยไม่เคยเสียค่าใช้จ่ายให้แก่ใครเลย จึงไม่ได้เรียกผู้ประกอบการมาทำสัญญาเช่ากับผู้อ้างสิทธิ์ แต่ผู้อ้างสิทธิ์ก็เรียกเก็บจากผู้ประกอบการเอาเองโดยมิได้ฟังคำทักท้วงจากใครเลย.....

อยู่มาประมาณเดือนมิถุนายน2555 ผู้อ้างสิทธิ์ก็ได้นำเอาต้นมะพร้าวมาปลูกระหว่างต้นมะขามและต้นราชพฤกษ์ จำนวน 2 ต้น โดยไม่ได้ปรึกษากับใครเลย แต่แล้วเหตุการณ์ก็เกิดขึ้นโดยที่มีบุคคลที่ไม่ชอบในการกระทำของผู้อ้างสิทธิ์ ก็มาลักลอบถอนต้นมะพร้าวเสีย 1 ต้น ทำให้ผู้อ้างสิทธิ์ไม่พอใจ จึงไปแจ้งเรื่องกับกำนันและได้พูดว่าสงสัยบุคคลในบ้านหลังที่ปลูกอยู่ขอบทางป่าชายเลน จนกำนันกับข้าพเจ้าต้องเข้าไปสอบถามพูดคุยจนได้รู้เรื่องราวต่างๆพอทราบประเด็นและสิ่งที่ทำให้เกิดเหตุการณ์

กำนันจึงได้สั่งให้ข้าพเจ้าไปคุยกับผู้อ้างสิทธิ์เพื่อที่จะเรียกให้มาพบกันเพื่อพูดคุยไกล่เกลี่ยหาทางออกร่วมกัน.....แต่ทางผู้อ้างสิทธิ์ปฏิเสธไม่พูดคุยด้วย โดยอ้างว่าที่ตนไปปลูกต้นมะพร้าวที่ตรงนั้นเป็นเรื่องที่ถูกต้องแล้ว ไม่ต้องให้ใครมายุ่ง และในคืนนั้นเขามาพูดกับกำนันและข้าพเจ้าว่าจะปลูกซ่อมต้นที่ถูกถอนออก

ต่อมาประมาณครึ่งเดือนบุตรชายบ้านหลังที่ปลูกอยู่ขอบป่าชายเลนก็ได้ปลูกต้นมะพร้าวที่เนินดินที่เขาถมป่าชายเลนเพื่อวางอุปกรณ์ก่อสร้าง ซึ่งอยู่ติดกับขอบทางเส้นดังกล่าว และมีการแบ่งบริเวณป่าชายเลนกับผู้อ้างสิทธิ์ แต่ตกลงกันไม่ได้ (การจับจองป่าชายเลนไว้ปลูกบ้าน) ทางฝ่ายสามีและลูกผู้อ้างสิทธิ์ก็ถอนต้นมะพร้าวที่บุตรชายบ้านที่ปลูกติดป่าชายเลนทิ้งเสียต่อหน้า

ตอนนั้นเหตุการณ์ก็ไม่ค่อยจะสู้ดีนัก ข้าพเจ้าก็พยายามห้ามแต่ทั้งสองข้างใช้กำลังกัน ก่อนหน้านั้นถ้าจำไม่ผิดต้นมะพร้าวผู้อ้างสิทธิ์ก็ถูกถอน มาครั้งนี้มีการทะเลาะกันอย่างรุนแรง ผู้อ้างสิทธิ์ก็ได้ปรึกษากับกำนันและข้าพเจ้าว่าจะทำอย่างไรดี ข้าพเจ้าก็พูดให้ทั้งสองฝ่ายหันหน้าพูดกันดีๆ แต่ผู้อ้างสิทธิ์ไม่ยอมคุยด้วยโดยถือว่าตนเองเป็นฝ่ายถูก ข้าพเจ้าก็เลยพูดว่าถ้าเป็นอย่างนี้ก็ให้ฝ่ายผู้อ้างสิทธิ์ไปแจ้งความที่โรงพักกันตั้ง เขาก็ทำตามทันทีหลังจากวันนั้นเขาก็ไปแจ้งความจริงๆ ด้วยเพื่อที่จะเอาผิดให้ได้ ประมาณสองวันข้าพเจ้าก็ได้ไปพูดคุยถามข่าวว่าไปแจ้งความให้ร้อยเวรบันทึกสำนวนแบบไหน เขาก็พูดแบบสงสารเอ็นดูบุตรชายคู่กรณีดังกล่าวอย่างโน้นอย่างนี้ไปเรื่อยเปื่อย ข้าพเจ้าก็เลยพูดว่าเห็นตอนกำนันให้พูดไกล่เกลี่ยกันทำไมไม่หันหน้ามาพูดกันเพราะอย่างไรทั้งสองฝ่ายก็เป็นญาติกันอย่างไรก็ตัดกันไม่ขาดอยู่แล้ว

หลังจากนั้นร้อยเวรก็เรียกทั้งสองฝ่ายไปพูดคุยกันโดยมีกำนันเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ยที่
โรงพัก จากวันนั้นผ่านมาเรื่องก็เงียบไปโดยทั้งสองฝ่ายต่างอยู่กันแบบเฉยๆ เพียงแต่ฝ่ายผู้อ้างสิทธิพูด
ว่ารอฟันงานรังวัดแบบเงียบๆ (กลัว)

คติสอนใจ ถ้าไม่โมโห ใช้เหตุผลเป็นที่ตั้ง เชื่อฟังคนรอบข้าง ก็ไม่เป็นแบบนี้ (อะ อะ ฮ่าๆ)

วิเคราะห์กรณีการจัดการปัญหาเรื่องที่ดินเรื่องนี้

- ผู้นำชุมชนพยายามใช้การไกล่เกลี่ยตั้งแต่เรื่องเกิดในชุมชนแต่คู่กรณีไม่ยอมและ
ได้ดำเนินการแจ้งความไปที่โรงพัก เมื่อเรื่องถึงโรงพักตำรวจก็ให้ผู้นำไปไกล่เกลี่ย
อีก ซึ่งกรณีการแจ้งความนั้นคู่กรณีจำเป็นต้องมีเอกสารหลักฐานข้อเท็จจริง แต่แล้ว
ทั้งสองฝ่ายปล่อยให้เรื่องเงียบไป
- เห็นได้ว่าผู้นำจะคำนึงถึงเรื่องความเป็นญาติพี่น้องและพูดให้สองฝ่ายเกิดการฉุกละ
แหม่งถึงความสัมพันธ์กัน แต่ทั้งสองฝ่ายกำลังโกรธเคืองจึงต่างก็ไม่ยอมลดทูลี

เรื่องที่ 3 ปัญหาครอบครัว โดยนายนิสิต เจริญฤทธิ์

เมื่อเวลาประมาณ 2 ทุ่มเศษของคืนวันที่ 19 สิงหาคม 2554 นาง ก (นามสมมุติ) ได้มาที่บ้านผม(อิหม่ามตอเลิบ) ได้เล่าเรื่องราวต่าง ๆ ที่เขาได้ทะเลาะกับสามีทางโทรศัพท์จนถึงขั้นแตกหัก ผมเองก็ได้พยายามพูดจาหวานล่อมให้เขาคืนดีกันตลอด และต้องการให้เขาให้อีกาสามีอีก เขาบอกว่าเขาเคยให้อีกาสมามากแล้ว แล้วผมก็อ้างถึงลูกว่ากลัวว่าลูก ๆ จะมีปมด้อยและเป็นเด็กมีปัญหา และภรรยาผมเองก็ช่วยพูดคุยให้เห็นถึงปัญหาต่างๆที่จะตามมาภายหลังเลิกกัน พูดกันประมาณ 2 ชั่วโมงเขาก็ฟังแล้วก็กลับบ้านไป

วันรุ่งขึ้นเขามาที่บ้านอีกแต่แต่ตอนนั้นผมไม่อยู่บ้าน (20 ส.ค.54) เขาเล่าให้เมียฟังว่าเมื่อคืนก่อนที่เขาจะไปที่บ้านผมเขาพูดทะเลาะกันทางโทรศัพท์รุนแรงมากจนคำหนึ่งสามีหลุดออกมาว่า “ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปมึงไม่ใช่เมียของกู” เมื่อได้ฟังภรรยาเล่าให้ฟังดังนั้น ในตอนเย็นผมจึงไปหาทางที่บ้านและบอกให้ฟังว่าตามบัญญัติศาสนาอิสลามการพูดลักษณะถือว่เป็นการหย่าร้าง 1 ครั้งทันทีเพราะเป็นคำพูดที่ชัดเจน แต่ช่วงนั้นสามีของเขานั้นไม่ได้อยู่ที่เกาะเขาไปทำงานอยู่บนแผ่นดินใหญ่

เมื่อวันรายา 30 ส.ค.54 สามีแกก็กลับมาที่บ้านผมเห็นเขานั่งอยู่คนเดียวพอดี จึงได้อีกาสเข้าไปนั่งคุยสอบถามข้อเท็จจริงจากเรื่องที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 19 ส.ค.54 ว่าเขาพูดอย่างที่เมียเขาเล่ามาหรือไม่ เขาก็บอกตรงๆกับที่เมียเขาเล่าให้ฟัง ผมก็ได้บอกกับเขาว่าถ้าพูดแบบนั้นจริงเท่ากับว่าเขาได้หย่าร้างภรรยาของเขา 1 ครั้ง เขาอ้างว่าเขาพูดด้วยความโมโห เพราะภรรยาของเขาพูดทำท่าย ผมจึงบอกว่าไม่ว่าจะด้วยความโกรธหรือไม่ก็ถือว่าตกตอล้ลาคทั้งนั้นตามหลักศาสนา และผมก็อธิบายให้ฟังว่าการหย่าร้าง 1 ครั้ง สามารถจะคืนดีกันได้อีกภายในเวลาอดีตอะฮ(ระยะรอคอย) ประมาณ 3 เดือน โดยไม่ต้องนิกะห์ใหม่(แต่งงาน)

หลังจากนั้น 3 วัน (3 ก.ย.54) ผมได้ไปที่บ้านของภรรยาเขาและอธิบายให้ฟังถึงหลักการศาสนาในเรื่องการหย่าร้างและบอกว่าสามารถแก้ปัญหาก็ได้หากเธอให้อีกาส เขาอ้างว่าให้อีกาสมามากแล้วแต่ไม่เคยเปลี่ยนพฤติกรรมได้เลยเหมือนกับคำพูดของเขาไม่มีความหมาย จากนั้นเขาบอกว่าหากสามีรับเงื่อนไขของเขาได้จะคืนดีกัน เงื่อนไขที่ว่าคือ 1)เลิกเรื่องเที่ยวผู้หญิง 2)เลิกดื่มสุรา 3)เลิกการเล่นพนัน จากนั้นผมก็ให้ทั้งสองฝ่ายได้ทบทวนตัวเองกันสักพักโดยใช้เวลาหลายวัน จากนั้นเขาก็โทรหาผมตอนที่อยู่ในเมือง(ข้างบนฝั่ง) บอกว่ากลับมาจะคุยเรื่องนี้กันแต่ฝ่ายชายไม่ได้ติดต่อมา จากนั้นอีกหลายวันญาติของเขาที่มาส่งไว้ที่บ้านว่าตอนกลางคืนจะมาคุยกัน แต่เนื่องจากญาติบนฝั่งของฝ่ายชายเสียชีวิตจึงไม่ได้คุยกันอีก

เมื่อวันที่ 14 ต.ค.54 เวลาประมาณ 10.30 น. นาง ก ได้มาหาผมที่บ้านบอกว่าวันนี้เราทั้งสองฝ่ายจะมาคุยกันว่าอะไรยังไง ผมก็บอกว่าเธอทั้งสองคนอยู่สังกัดอีกมัซฮิดหนึ่งจะต้องบอกอิหม่ามให้มารับรู้เรื่องนี้โดยตรง และต้องรับรู้เรื่องราวทั้งหมดด้วย ส่วนผมก็จะไปร่วมด้วยเนื่องจากเรื่องราวต่างๆแต่ละครั้งทั้งสองก็ได้มาปรึกษาและผมก็รับรู้มาตลอด จากนั้นผมก็นัดทั้งสองเวลา 16.00 น. ไปพบกันที่มัซฮิดทรายแก้ว

เมื่อถึงเวลาดังกล่าวผมก็เดินไปที่บ้านอิหม่ามอาห์ลี จรุงม และชวนเดินกันมาที่มัซฮิดจากนั้นทั้งสองก็มาขึ้น ฝ่ายหญิงมีพี่ชายมาด้วย ผมก็ได้พูดคุยเปิดประเด็นและทำความเข้าใจเรื่องราวทั้งหมด แล้ว

หันไปถามฝ่ายชายก่อน ฝ่ายชายก็ตอบไม่ได้ตอบตรงๆว่าจะคืนดีกัน ส่วนฝ่ายหญิงก็ยังบ้ายเบี่ยงจากนั้นผม อีหม่ามอาห์ลี และพี่ชายฝ่ายหญิง ก็พูดไปในทางเดียวกันทุกคนว่าไม่ต้องการให้เลิกกัน เพราะจะมีปัญหาตามมาหลายเรื่อง ในที่สุดฝ่ายหญิงก็ยอมคืนดีโดยมีเงื่อนไขว่าต้องเปลี่ยนพฤติกรรม 3 ประการที่เคยบอกไว้ ฝ่ายชายก็บอกว่าจะทำตามเงื่อนไข

วิเคราะห์กรณีการจัดการปัญหาการทะเลาะในครอบครัว

- การรับฟังของผู้นำศาสนา อย่างเข้าใจ ไม่มีการตัดสิน ดีความ หรือใส่ความใส่ข้อมูลใดเพิ่มเมื่อรับฟังแต่ละฝ่าย
- การค่อยๆ ให้ความช่วยเหลือบรรเทาเรื่องราว ซึ่งหลักศาสนาอิสลามได้บัญญัติไว้ให้ถึง 3 เดือน
- การใช้คำรุนแรง ด้วยความเกรี้ยวโกรธ และมีการบอกเลิกบอกลา ตามหลักศาสนา ถือว่าเลิกกัน ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันให้คนที่กำลังโกรธมีสติกลับมา และเกิดความกลัวหากกระทำลงไป

เรื่องที่ 4 บันทึกเรื่องมรดกของนายหลี่ ขุนรักษา โดยนายนิสิต ชัยฤทธิ์

ด้วยเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2555 นายอำเภอหลี่ ขุนรักษาได้เสียชีวิตลงได้ทั้งทรัพย์สินไว้สองส่วนด้วยกันคือหนึ่งสินสมรส สองทรัพย์สินมรดก คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนได้เรียกผู้เกี่ยวข้องมาปรึกษา รวมทั้งทายาทผู้มีสิทธิในมรดก รวมถึงภรรยาคือนางมารยา หมาดเก (ต๋ย) ได้พูดคุยให้ฟังเรื่องทรัพย์สินทั้งหมดและได้ซักถามเกี่ยวกับข้อสรุปที่ทายาทได้ตกลงกันพอสรุปได้ดังนี้

1. ทรัพย์สินสมรสของทั้งสองคนสามี-ภรรยา มีอยู่สองประการหลักๆ คือรถยนต์ บ้านที่ยังสร้างไม่เสร็จพร้อมที่ดิน ทรัพย์สินอื่นๆทั้งหมดที่ร่วมกันสร้าง ตกลงให้เป็นของนางมารยา หมาดเก ทั้งหมด
2. ทรัพย์สินที่เป็นมรดกคือ สวณยางของนายอำเภอหลี่ ขุนรักษา ตกลงให้เป็นของทายาทที่เป็นพี่น้องทั้งหมดตามสัดส่วน

ผู้เกี่ยวข้องได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐานในการจัดการมรดกครั้งนี้โดยมี นางมารยา หมาดเก (ภรรยา) นายองอาจ สารสิทธิ์(พยาน) นายโชติ อับดุลกะเดช(พยาน) นายนิสิต ชัยฤทธิ์(ผู้บันทึก) นายอับดุลรอหิม ขุนรักษา(ตัวแทนทายาทฝ่ายพี่น้อง)

และมีหมายเหตุไว้ว่า สำหรับสินสมรสของนายอำเภอหลี่ทั้งหมดพี่น้องทุกคนไม่ขอเกี่ยวข้องและไม่ขอรับแม้แต่คนเดียว สำหรับมรดกของนายอำเภอหลี่ที่เป็นมรดกสวณยาง นางมารยา(ต๋ย) จะไม่ขอรับแต่ประการใด

หลังจากทำหนังสือตกลงกันแล้ว 2-3 เดือน ได้ยินข่าวออกมาว่านางมารยา(ต๋ย) ไม่ยอมรับตามที่ตกลงกันไว้ เนื่องจากเขาได้ยินข่าวมาจากญาติของฝ่ายสามีว่านายอำเภอหลี่เคยได้พูดไว้ที่บ้านของตนว่าสวณยางของเขาจะยกให้ภรรยาของเขาเพียงผู้เดียว เมื่อข่าวหนาหูกันมากขึ้นผม(นายนิสิต ชัยฤทธิ์)ได้ปรึกษากับกำนันหิม(นายอับดุลรอหิม ขุนรักษา) และนายองอาจ สารสิทธิ์ ว่าเราต้องเรียกนางมารยาไปพูดคุยเรื่องนี้ โดยวางแผนนัดหมายไปพูดคุยกันที่บ้านของนายองอาจ และในขณะที่ยังไม่ได้กำหนดวันที่แน่นอน ผมในฐานะอิหม่ามจะต้องไปบอกคนที่กรีดยางของญาตินายอำเภอหลี่ผู้รับมรดกเนื่องจากว่ามรดกของนายอำเภอหลี่ที่ได้ตกลงกันไว้ในวันที่นายอำเภอหลี่เสียชีวิตยังมีปัญหาอยู่ อีกอย่างคือสวณยางนั้นเป็นของญาติพี่น้องที่มีสิทธิ์ตามที่ตกลงกันในวันที่นายอำเภอหลี่เสียชีวิต ผู้ที่กรีดยางก็ตกลงหยุดกรีด และได้ซักถามถึงเรื่องและผู้ตายได้สั่งเสียไว้ก็ได้คำตอบไม่ชัดเจน เมื่อได้ข้อมูลเรื่องนี้แล้วผมก็ได้โทรศัพท์สอบถามไปยังผู้รู้ที่อยู่ต่างจังหวัดถึง 3 ท่าน และได้คำตอบแบบเดียวกันว่าการสั่งเสียในลักษณะนั้นถือว่าไม่ชัดเจนจะต้องจัดการแบ่งให้กับผู้มีสิทธิ์ตามที่ตกลงกันไว้เหมือนเดิมในวันที่นายอำเภอหลี่เสียชีวิต

วันต่อมานายหิมก็ได้มาพบกับผม บอกว่าเขาได้พบกับนางมารยา(พี่สะใภ้) และได้พูดคุยตกลงกันแล้วว่าตกลงกันตามที่พูดคุยในวันที่นายอำเภอหลี่เสียชีวิตเหมือนเดิม

วิเคราะห์กรณีการจัดการปัญหาเรื่องนี้

- การทำงานเป็นทีมของผู้นำศาสนา และผู้นำชุมชน ซึ่งรู้ข้อมูลของเพื่อนพี่น้องในชุมชนเป็นอย่างดี

- การหาข้อมูลและการใช้หลักการแบบประชาธิปไตย เพราะในวันจัดการมรดกทุกคนอยู่รับรู้ และยอมรับการดำเนินการในการจัดการแบ่งปันมรดก ซึ่งถือว่าเมื่อมีผู้ตายขึ้นทุกอย่างที่จะก่อปัญหาต่อในอนาคตได้ถูกนำมาจัดการให้เป็นที่ยอมรับ และเกิดการทำงานที่ก็เป็นลายลักษณ์อักษร ยอมรับในญาติพี่น้องทุกคน
- โดยปกติเมื่อใครได้รับฟังข้อมูลหรือถูกยุยงไปทางใดก็มักจะคล้อยตาม ดังนั้นการตัดสินใจด้วยเหตุผล ข้อมูลหลักฐานที่เป็นธรรม จึงมีความยุติธรรมได้ในระดับหนึ่ง และน่าเชื่อถือกว่าการพูดต่อๆ กันมา

เรื่องที่ 5 การจัดการปัญหาที่ดิน โดยนายอับดุลรอหิม ขุนรักษา

เมื่อนายอัน จูลี ได้เสียชีวิตลง การทำพิธีกรรมทางศาสนานั้นบัญญัติไว้ว่าก่อนจะฝังต้องมีการจัดการเรื่องหนี้สิน และมรดกผู้ตายก่อน โต๊ะอิหม่ามผู้ทำพิธีจึงมีการประกาศเรื่องหนี้สินว่าคนตายเป็นหนี้ใครบ้าง ใครมีหนี้กับคนตายบ้าง หากใครมีหนี้ก็ให้มาบอกกับญาติผู้ได้รับมอบหมายของผู้เสียชีวิตได้ แล้วก็สอบถามเรื่องการจัดการมรดกกว่าจัดการเรียบร้อยแล้วหรือยัง หากไม่เรียบร้อยแล้วก็จะจัดการให้เสร็จปรากฏว่ามีนายเสนอ ได้อา หลักฐาน นส.3 (หลักฐานที่ดิน) ไปจำนองไว้กับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจำนวน 1 แปลงเมื่อ 3 ปีที่แล้ว

ลูกนายอันจึงได้เรียกนายเสนอมารุดคุยเพื่อจัดการปัญหาเสียให้เรียบร้อย (เพราะตามหลักศาสนาจะต้องตกลงกันให้เรียบร้อยก่อนถึงจะฝังศพได้) นายเสนอดตกลงว่าจะไถ่ถอน นส.3 ของคนตายมาคืนให้เรียบร้อย ลูกนายอันจึงถือว่าการรับปากก็เพียงพอไม่ต้องทำสัญญากันเพราะเชื่อใจกัน นายเสนอรับต่อหน้าคนตายว่าจะขายที่ดินที่เกาะสุกรมาไถ่ นส.3 คืนให้

ต่อมา 3 เดือนนายเสนอก็ได้ขายที่ดินที่เกาะสุกร แต่แกก็ยังเฉยไม่ได้ไถ่ถอน นส.3 มาให้แต่อย่างใด และไม่ได้คุยเรื่องนี้เลย พอลูกหลานเจ้าของไปถามแกก็บอกว่าเบี้ยไม่พอ

อยู่มาจน 2 ปี ทาง ธกส.ก็ได้ประกาศขายทอดตลาดที่ดินแปลงนั้น ทายาทผู้รับมรดกก็ต้องการขอสงเคราะห์จากกองทุนสวนยาง พอไปคุยกับนายเสนอให้จัดการแกก็บอกว่าไม่มีเงิน แต่เจ้าของที่ดินบอกแกว่าไม่ยอมอีกแล้ว นายเสนอจึงรับปากว่าจะไปรวบรวมเงินลูกมาไถ่ถอนคืนให้ เขาจึงยอมเชื่อ

ผ่านไป 3 วันนายเสนอก็ยังเฉย จึงเรียกกันไปบ้านกำนันตอน 3 ทุ่มเพื่อพูดคุยกันให้เรียบร้อย เมื่อมาใกล้เกลี่ยกันหลายคนนายเสนอบอกว่าจะไถ่คืนให้โดยจะขายที่ดินของเมียให้ เมื่อนายเสนอไปประกาศขายที่ดินลูกของเมียซึ่งเป็นลูกเลี้ยงของนายเสนอก็ไม่ยอม ผู้ใกล้เกลี่ยจึงบอกว่าผู้เป็นเมียก็ต้องช่วยชดใช้ให้เขา ซึ่งนอกจาก นส.3 ของนายเสนอแล้วก็มีแปลงอื่นด้วย รวม 3 แปลง เป็นเงินที่ต้องไถ่คืนหนึ่งล้านบาทถ้าไปไถ่ถอนตอนนี้ ลูกเลี้ยงจึงยอมแต่มีเงื่อนไขว่าต้องขายให้กับญาติเท่านั้น

พอขายที่ดินไป ปรากฏว่าแปลงที่ขายไม่ตรงกับ นส.3 อีกจึงต้องทำบันทึกซื้อขายว่าคนซื้อเอาตรงไหนก็ได้จำนวน 10 ไร่ คนซื้อก็ไปเอาตรงที่ดินตรงที่ไม่มีเอกสารสิทธิซึ่งเป็นของนายเสนอเอง จึงได้เขียนในบันทึกว่าซื้อในแปลงที่ปลูกยางไว้ และไม่มีสิทธิในที่ดินที่เหลืออื่น เมื่อวันที่ 29 พ.ย.55 แต่รุ่งเช้ามานายเสนอมายกบอกว่าอยากขายคนอื่น จะขอเอาบันทึกออกแต่ก็ไม่ได้แล้ว

หลังจากนั้นเมื่อได้ขายที่ดินมีเงินแล้วนายเสนอก็ไปไถ่ถอน นส.3 มาคืนเจ้าของเป็นที่เรียบร้อย

วิเคราะห์กรณีการจัดการปัญหามรดกของผู้เสียชีวิตเรื่องนี้

- การจัดการปัญหาหรือสิ่งที่จะตกทอดต่อไปในอนาคตของผู้ตายถูกดำเนินการภายใน 24 ชั่วโมงตามหลักการจัดการพิธีศพของมุสลิมเช่นกัน

เรื่องที่ 6 ดันยางล้มใส่บ้าน โดยนายประชุม เจริญฤทธิ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4

นายหลิม เสภา อยู่หมู่ที่ 4 ได้มาแจ้งกับผู้ใหญ่ประชุมว่าให้ไปบอกเจ้าของสวนยางพาราที่นายดลเลาะห์ อับดุลกะเดช ให้โค่นต้นยางที่อยู่ใกล้กับบ้านจำนวน 4 ต้นเพราะเกรงว่าจะล้มมาทับบ้าน ผู้ใหญ่ก็รับปากว่าจะไปบอกให้ และได้คุยกับ อบต.องอาจ ทาง อบต. ก็ได้รับแจ้งจากนายหลิมเช่นกัน และได้ไปบอกนายดลเลาะห์แล้ว ผู้ใหญ่ประชุมเห็นว่าได้จัดการเรียบร้อยแล้วจึงไม่ต้องไปบอกอีก

หลังจากนั้นนายดลเลาะห์ยังไม่ได้ดำเนินการโค่นต้นยาง ช่วงปลายปี 2554 พายุแรง (เดือน 11 หรือ 12 ตามจันทรคติ) ต้นยางนั้นก็ล้มทับบ้านจำนวน 2 ต้นเป็นผลให้บ้านนายหลิมได้รับความเสียหาย แกจึงมาแจ้งที่ผู้ใหญ่บ้าน ว่าไปบอกเจ้าของสวนยางให้มาเอาต้นยางออกให้ด้วย

ผู้ใหญ่ประชุมจึงได้ไปแจ้งแก่เจ้าของสวนยางพารา แต่เจ้าของสวนไม่ยอมไปตกลงกับเจ้าของบ้านเพราะไม่ถูกกัน ผู้ใหญ่เห็นว่าควรจะไปจัดการจึงเสนอว่าให้โตะตา กับคู่เขยไปแทน ดังนั้นจึงนัดหมายกันไปพูดคุย ทางผู้ใหญ่ก็ให้โตะตา กับคู่เขยเข้าไปคุยเสียให้เรียบร้อย ซึ่งทั้งสองก็ได้เข้าไปคุยว่าจะช่วยโดยเจ้าของบ้านต้องช่วยด้วย แต่ผลปรากฏว่าเจ้าของบ้านไม่ยอมช่วยเรื่องจัดการต้นยาง ทั้งสองจึงกลับบ้าน

ตอนเย็นผู้ใหญ่จึงเข้าไปหานายหลิมอีกครั้ง ก็เห็นว่าต้นยางยังอยู่เหมือนเดิม จึงไปคุยกับโตะตาว่าให้จ้างนายซี (ชลชิต ชลธาร) เมื่อไปบอกนายซีแกจึงเอาเครื่องเลื่อยไปเลื่อยในตอนเย็น พบว่าหลังคาบ้านพังไป 50 แผ่น ผู้ใหญ่และชาวบ้านช่วยกันลากกิ่งไม้ออกจนหมด

ผู้ใหญ่จึงทำเรื่องขอค่าเสียหายจาก อบต.เกาะลิบง เจ้าของบ้านเรียกค่าเสียหายจากเจ้าของยางเป็นเงิน 15,000 บาท จึงช่วยกันนัดหมายไปคุยที่ป้อมสายตรวจ โดยมีชุด ส.อบต.เข้ม ส.อบต.องอาจ ผู้ใหญ่ประชุม ดาบประภัทร พร้อมคูกรณี ดลเลาะห์และหลิม นายหลิมบอกว่าต้องชดใช้หมื่นห้าพันบาท เพราะว่าบ้านร้าวด้วย ผู้ใหญ่จึงเข้าไปดูบ้านพบว่าเป็นรอยแตกธรรมดา จึงกลับไปบอกว่าเป็นรอยร้าวธรรมดา นายเดชที่เป็นพี่สาว(พี่ชาย) นายหลิมบอกว่าไม่ยอมยินยอมเงินชดใช้ห้าหมื่นห้าพันบาท ถ้าไม่ได้จะฟ้องศาล นายดลเลาะห์ขอต่อรองให้ลดลงเหลือ 6,000 บาท อีกฝ่ายก็ยังยืนยันเท่าเดิม ผู้ใหญ่จึงบอกว่าถ้ายังต้องลงกันไม่ได้ค่อยคุยกันดีกว่า

หลังคุยกันที่ป้อมแล้วผู้ใหญ่ก็ไปพบพูดคุยว่าอย่ามีเรื่องกันเลยเพราะเป็นญาติพี่น้องกัน ตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมาก็ยังไม่มี การพูดคุยไกลเกลี่ยร่วมกันแต่อย่างใด เรื่องก็เงียบไปไม่มีอะไรเกิดขึ้น มีการชดใช้จาก อบต.เป็นกระเบื้อง 50 แผ่น กระเบื้องหลบจำนวน 12 แผ่น ส่วนเรื่องไม้ไม่ทราบว่าได้หรือไม่ เพราะผู้ใหญ่ได้ยื่นเรื่องขอไม้ไปแล้ว

ที่เงียบไปสันนิษฐานว่าน่าจะเพราะแกมีคดีเรื่องที่ดินอยู่ด้วย ส่วนต้นยางที่ยังเหลืออยู่ใกล้บ้านจำนวน 4 ต้นก็ให้คนตัดไม้ยางไปเลื่อยหมดแล้ว (ไม่เกิน 15 วันหลังเกิดเหตุ)

วิเคราะห์กรณีการจัดการปัญหาเรื่องนี้

- การดำเนินการไกลเกลี่ยของผู้นำ จะการทั้งการพูดคุย รูปแบบที่ไม่ทำให้สองฝ่ายเกิดความขอกซ้ำ และพยายามหาทุกวิถีทางให้เกิดการชดใช้ชดเชยอย่างเหมาะสมไม่น้อยเกินไป อยู่ในระดับที่เกิดความพึงพอใจกันได้

- แต่เนื่องจากคู่มือกรณีอาจมีความขัดแย้งกันมาก่อนหน้านี้ต่อเนื่องมาแล้วด้วย การจัดการใกล้เคียงอาจไม่สามารถเข้าถึงการให้อภัยและเข้าใจกันได้

เรื่องที่ 7 ปิดทาง โดยผู้ใหญ่อาสาสมัคร คนชายัน

เรื่องเกิดเมื่อเดือนกรกฎาคม 2554 ระหว่างนายบากา อาจสืบเนื่องมาจากผลการการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านเพราะลูกชายของแกสมัครเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายที่ไม่ได้ หลังจากผลเลือกตั้งออกไม่เกิน 10 วัน แกก็ปิดทางเดินไม่ให้คนอื่นผ่าน โดยนิยัส่วนตัวเมื่อแกไม่พอใจใครแกก็มักปิดทางไม่ให้ผู้อื่นเข้าอยู่เป็นประจำอยู่แล้ว คราวนี้แกปิดทางในสวนยางที่ผ่านตรงดินของแก 1 แห่ง และปิดตรงทางเดินที่หมู่บ้านจำนวน 3 แห่ง ซึ่งเป็นทางที่รถใช้วิ่งมาหลายปีแล้ว

ผู้ใหญ่บ้านเห็นว่าแกปิดทางอย่างนี้เดือดร้อนกันทั้งบ้าน แล้วก็มีความคิดของผู้ใหญ่คนหนึ่งปิดทางไม่ให้นายบากาผ่านไปบ้าง คราวนี้นายบากาเดือดร้อนจึงมาหาผู้ใหญ่บ้านถามว่าปิดทำไมทางที่แกจะผ่าน ผู้ใหญ่จึงถามว่าแล้วที่แกปิดทางเขาหละเขาจะเป็นอย่างไร พอโดนตัวเองแล้วเป็นอย่างไร เจรจากันอยู่ 3 วัน ผู้ใหญ่บ้านได้โทรศัพท์ปรึกษาทนายความเรื่องทางสาธารณะ ทนายบอกว่าตามกฎหมายทางที่เปิดใช้เดินเป็นเวลานานแล้วต้องเปิดให้เป็นทางสาธารณะ เมื่อโดนปิดทางแล้วนายบากาจึงไปหาทางอื่นเดินทางแต่เป็นทางที่ลำบาก สุดท้ายแกจึงจำยอมเปิดทางให้คนอื่น ผู้ใหญ่จึงขอกันว่าต่อไปห้ามปิดเพราะคนอื่นลำบาก หากแกปิดคนอื่นเขาก็จะปิดด้วย ตอนหลังจากนั้นแกก็ไม่ได้ปิดทางเดินอีก

วิเคราะห์กรณีการจัดการปัญหาเรื่องนี้

- บางกรณีหากจำเป็นต้องจัดการแก้ไข ก็มีกฎหมายรองรับการดำเนินการ ผู้นำจึงต้องรู้ทั้งการใช้ความรู้ของชุมชน และความรู้ข้อกฎหมายภายนอกด้วย ทั้งนี้ผู้นำใช้วิธีสอบถามจากผู้รู้ที่สนิทสนม หากการจัดการของชุมชนไม่เกิดผลก็ใช้กฎหมายต่อไป ทั้งนี้เพื่อความสงบเรียบร้อยภายในชุมชน ไม่ใช่เพื่อทำร้ายทำลายหรือแก้แค้นต่อกัน

เรื่องที่ 8 ทะเลาะวิวาท โดยผู้ใหญ่อาสาสมัคร คนชนชั้น

เหตุเกิดเมื่อปลายปี 2555 ในช่วงเวลากลางคืน 22.00 น. เมื่อลูกหลานในหมู่ที่ 5 ทะเลาะกันที่โรงเรียนบาตปุเตะ แล้วก็แยกย้ายกลับกันไปเอง โดยลูกชายของนางแต่วูกต้อย อีกฝ่ายมี 5 คน เมื่อเด็กกลับบ้านมาตอนเช้าแม่ก็เห็นเด็กบาดเจ็บ จึงถามว่าใครทำ เด็กก็บอกว่าเป็นหลานของอดีตผู้ใหญ่บ้าน เมื่อฝ่ายแม่รู้ก็ตำหนิอีกฝ่าย แล้วไปแจ้งกับผู้ใหญ่บ้าน ผู้ใหญ่จึงเรียกทั้งสองฝ่าย คืออดีตผู้ใหญ่บ้าน นางแต่ว แต่ละฝ่ายมา 3 คน ผู้ใหญ่จึงทำการซักถามข้อเท็จจริงของทั้งสองฝ่าย ซึ่งทั้งสองฝ่ายก็ทะเลาะกันอีกในวงใกล้เกลี้ย บอกว่าจะไปแจ้งความที่โรงพัก ผู้ใหญ่จึงบอกว่าเป็นเรื่องของเด็ก แล้วก็ไม่ใช่ใครอื่นกัน ญาติพี่น้องต้องรวมชอมกัน ถึงไปแจ้งความตำรวจก็ให้จ่ายค่าปรับ เพราะไม่ได้ใช้อาวุธ ทั้งสองฝ่ายจึงจะยอมตกลงกันได้ ผู้ใหญ่จึงทำบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรว่าจะไม่มีเรื่องกันอีก ทั้งสองฝ่ายก็ลงชื่อในบันทึก หลังจากนั้นก็ได้มีเรื่องทะเลาะกันอีก

วิเคราะห์กรณีการจัดการปัญหาเรื่องนี้

- ผู้นำต้องพยายามพูดให้สองฝ่ายที่โกรธเคืองรวมชอมกัน และไม่ทะเลาะกันอีกต่อไปในอนาคต

เรื่องที่ 9 หมอไสยศาสตร์โดยผู้ใหญ่อำสน คนขยัน

เรื่องนี้เกี่ยวกับญาติของผู้ใหญ่เอง เกิดเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ปี 2555 หลานผู้ใหญ่ไม่สบายมาหลายปี ไปหาหมอๆก็บอกว่าปกติไม่ป่วย เมื่อเห็นว่าหาหมอที่โรงพยาบาลแล้วก็ไม่ได้ผลจึงพาไปหาหมอไสยศาสตร์ หมอบอกว่าโดนคนในหมู่ที่ 5 ทำคุณไสย(ทำของ)ให้ผีเข้าสิง ให้ระวังคนใกล้บ้านทางฝั่งตะวันออก(ตะออก)

วันรุ่งขึ้นฝ่ายเจ้าของบ้านไม่อยู่บ้านก็ฝากคนรับจ้างกรีดยางว่าให้ดูแลบ้านให้ด้วย หากมีใครมาทำอะไรที่น่าสงสัยก็ให้จัดการ แล้ววันนั้นเองก็มีคนใกล้บ้านมาขอชุดหัวข่าเพื่อไปทำแกง แล้วก็เป็นคนที่มาจากบ้านด้านที่หมอบอกด้วย คนเฝ้าบ้านคิดว่าเขาจะมาเอาอะไรไปทำคุณไสยเพิ่มจึงได้ไล่ออกไป แล้วเอามีดพร้ามาไล่ให้ออกไป แต่ชายแกก็ไม่ยอมกลับออกไป เกิดการด่าทอทะเลาะวิวาทกัน ชายแก่โกรธจึงไปบอกลูกหลานจึงได้ยกขบวนกันมาจะพันกันให้ได้ ชาวบ้านจึงวิ่งไปบอกผู้ใหญ่บ้าน ผู้ใหญ่จึงได้มาห้ามให้หยุดลงได้

ฝ่ายชายแกไม่ยอมจากนั้นกรรมการศูนย์จึงเรียกทั้งสองฝ่ายมาไกล่เกลี่ย แต่เรื่องยังร้อนๆอยู่ ต่างฝ่ายต่างก็พาญาติพี่น้องกันมาหลายคน จนชายแกขอเรียกค่าเสียหาย 40,000 บาท ทางกรรมการศูนย์เห็นว่าแกเรียกค่าชดใช้สูงเกินไปเพราะยังไม่ได้ทำร้ายแต่อย่างใด แล้วแกจึงไปแจ้งความที่โรงพักว่าอีกฝ่ายพยายามฆ่า แต่ตำรวจเห็นว่าไม่ได้มีหลักฐานบาดแผลแต่อย่างใด ตำรวจไม่ได้ลงบันทึกแต่อย่างใดส่งกลับมาให้ผู้ใหญ่บ้านไกล่เกลี่ย

ดังนั้นผู้ใหญ่บ้านจึงเรียกทั้งสองฝ่ายมาไกล่เกลี่ยกันอีกครั้ง แกก็ยังยืนยันค่าเสียหาย 40,000 บาท ผู้ใหญ่จึงต่อรองว่าลดได้ไหม จนกระทั่งต่อรองได้ 10,000 บาท ฝ่ายเจ้าของบ้านก็ยินยอมจ่ายเพื่อให้จบความ ผู้ใหญ่จึงได้ทำบันทึกการยอมความไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

วิเคราะห์กรณีการจัดการปัญหาเรื่องนี้

- การใช้ผู้นำเป็นทีม ทั้งนี้เพื่อการช่วยกันพูดช่วยกันคิด และเพื่อกดดันบางอย่าง ให้เกิดการยอมรับ
- แม้คู่กรณีจะมีการต่อรองให้เกิดการชดใช้ค่าเสียหาย แต่ผู้นำในชุมชนจะพยายามพูดต่อรองเพื่อให้เกิดความเหมาะสมที่สุด ไม่สูงมากจนเป็นที่เดือดร้อน
- เรื่องที่ถึงโรงพักเจ้าหน้าที่พิจารณาว่าไม่จำเป็นต้องดำเนินคดีก็จะส่งกลับให้ชุมชน เพราะชุมชนรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นดี

3.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากโครงการเดิม

ข้อมูลจากโครงการเดิมมีเรื่องราวการจัดการปัญหาจำนวน 69 เรื่อง ที่มีการใช้หลักการทางศาสนาเป็นหลักได้แก่ ปัญหามรดก(ทรัพย์สิน/ที่ดิน) ปัญหาครอบครัว ปัญหาชู้สาว ส่วนปัญหาอื่นๆ นั้นใช้ผู้นำศาสนาเข้าร่วมเช่น ปัญหาการรุกร้าเขตแดน ปัญหาหลักขโมย การวิเคราะห์ข้อมูลการจัดการปัญหาความขัดแย้งของชุมชนเกาะลิบงโดยผลจากโครงการเดิมที่นำมาเรียนรู้เป็นดังนี้

เป็นการจัดการปัญหาโดยกระบวนการของชุมชนที่ทำให้ไม่เกิดความแตกแยก ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็ง เกิดความสามัคคี มีการบริหารจัดการภายในชุมชนดี ชาวบ้านมีความรู้ ไม่ก่อปัญหา เกิดเครือข่ายอันเหนียวแน่น และทำให้รัฐหนุนถูกทาง ยุติธรรมชุมชนยังสามารถลดคดี ลดการใช้งบประมาณของภาครัฐ ปัญหาลดลง ลดความแตกแยก ลดค่าใช้จ่ายของชาวบ้าน ใช้ระบบการจัดการตามหลักคำสอนของศาสนา หรือจิตวิญญาณด้านดีงาม อย่างเช่น เพื่อรักษาและคงไว้ซึ่งความสัมพันธ์ของความเป็นเพื่อนพ้องเคียงไถ่ด้วยกัน ใช้ความเมตตา ความรัก แต่ก็ไม่ใช่ว่าทุกคนเป็นคนที่ใช้ระบบแบบนี้ทั้งหมด โดยธรรมชาติก็อาจมีผู้ที่ใช้อำนาจอยู่ด้วยซึ่ง แต่ถ้ามีความเชื่อในหลักคำสอนของศาสนา ก็จะช่วยกลั่นเกล่าให้ลดน้อยลงได้ หรือมีกระบวนการพูดคุยให้ลึกซึ้งในคุณค่าอันดีงามของจิตใจก็จะช่วยได้

ใช้หลักการคิดเดียวกับหลักศรัทธา/หลักคำสอนทางศาสนา ที่เกาะลิบงนั้นหลักคิดและหลักปฏิบัติทางศาสนาเป็นสิ่งที่ทีมงานใช้ในการจัดการปัญหาเป็นหลัก เพราะไม่ว่าศาสนาใดก็สอนให้มนุษย์ใช้จิตใจด้านดีงาม มีคุณธรรม จริยธรรม ด้วยกันทั้งนั้น แต่ศาสนาอิสลามนั้นเน้นว่ามีบทบัญญัติของการปฏิบัติซึ่งหากปฏิบัติตามจะช่วยแก้ไขและป้องกันปัญหาได้

งานไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หรือการจัดการปัญหาในชุมชนนั้น จะมีกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งในชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ หรือเป็นนักปฏิบัติการ ซึ่งคุณสมบัติภายในตัวหรือที่เรียกว่าคุณค่าโดยธรรมชาติของบุคคลผู้ไกล่เกลี่ยจากที่ได้ถอดบทเรียนมีมากมายหลายอย่าง ต่างคนต่างก็มีแตกต่างกันไปบ้างหรือเหมือนกันบ้าง ทำให้มีหลากหลาย แต่ไม่ว่าจะเป็นคุณค่าอันไหนหากมีการใช้จริงเพื่อการช่วยกันดูแลชุมชนก็ส่งผลดีทั้งนั้น ดังนั้นคนทำงานในชุมชนจึงต้องมีคุณค่าความดีในตนเองอยู่ด้วย เช่น มีความอาวุโส ชาวบ้านให้การยอมรับนับถือ สามารถประสานงานให้เกิดการไกล่เกลี่ยได้ ใช้ความรู้ตามหลักศาสนาอิสลาม หาข้อมูลของคู่กรณีให้ถูกต้องชัดเจนก่อน เป็นคนตรงไปตรงมา รู้จักใช้คนในการไกล่เกลี่ยแต่ละเรื่อง มีเทคนิคการพูด มีความยืดหยุ่น บางครั้งต้องช่วยเหลือในเหตุการณ์เฉพาะหน้าก่อน มีความวิริยะ อุตสาหะ เมตตา ใช้เหตุผล มีความเป็นธรรม สร้างความพอใจระหว่างคู่กรณีที่ไกล่เกลี่ย และมีความเป็นกันเอง เป็นต้น คุณสมบัติต่างๆ เหล่านี้ทุกอย่างคือความดี สิ่ง

เหล่านี้จะทำให้ศักยภาพของความเป็นมนุษย์เพิ่มขึ้น แต่การจะสร้างให้เกิดในกลุ่มที่เป็นกลไกผู้ไกลเกลี่ยหรือผู้ทำงานเพื่อชุมชนนั้นก็อาจทำได้หลายรูปแบบ แต่สำหรับชุมชนเกาะลิตงหรือไม่ว่าชุมชนไหน โดยวิธีชาวบ้านสิ่งเหล่านี้มีอยู่ในตัวคนอยู่แล้ว ขึ้นอยู่กับว่าจะถูกพัฒนานำออกมาใช้มากน้อยแค่ไหน และจะใช้ร่วมกันอย่างไร

นอกจากนี้ก็ยังใช้ปัจจัยหนุน

- ใช้เวลาตอนบ่ายพูดคุยจัดการปัญหาจะเหมาะกว่า เพราะวิถีชาวสวนยางพารา และทำการประมง จะว่างในตอนบ่าย ซึ่งเสร็จจากความเหน็ดเหนื่อยแล้ว สามารถมาพูดคุยพบปะกันได้
- หลังละหมาดจะได้ไม่ยุ่งหรือพะวง เพราะชาวมุสลิมมีช่วงเวลาต้องละหมาด ดังนั้น บางเวลาที่ตรงกับละหมาดจึงไม่เหมาะ ต้องหลังละหมาดที่จิตใจก็สงบขึ้นมาระดับหนึ่งด้วย
- บางเรื่องต้องเข้าไปพูดคุยตอนที่คูกรณีอารมณ์เย็นลงแล้ว ต้องเว้นช่วงเวลาให้เหมาะสม แต่บางเรื่องต้องรีบเข้าไปจัดการก่อนเรื่องจะบานปลาย ดังนั้นเรื่องแต่ละเรื่องรูปแบบจะไม่เหมือนกัน อยู่ที่การวิเคราะห์ และข้อมูลข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น
- การจัดการไกลเกลี่ยข้อพิพาทในระบบชุมชนนั้น เรื่องสถานที่นั้นก็สำคัญ ขึ้นอยู่กับเรื่องแต่ละเรื่อง และเหตุปัจจัย อย่างเช่นที่ไช้อยู่ ที่มีสยิด บ้านคนที่คูกรณีเกรงใจ สถานที่ที่คนไม่พลุกพล่าน สถานที่ที่อากาศดี ๆ หรือที่เกิดเหตุ เป็นต้น
- ข้อมูลเป็นสิ่งสำคัญ ข้อมูลทุก ๆ ด้านต้องเป็นความจริง คำนึงให้พบสาเหตุจริงๆ เพื่อการจัดการปัญหาถูกต้อง และเหมาะสม
- ระบบชุมชนเป็นการใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ มีความยืดหยุ่น หลากหลายมาก อย่างเช่น ใช้กฎธรรมชาติ (หลักธรรม) ให้คูกรณีเห็นบาป บุญ คุณ โทษ ย้อนอดีต ความดี ความผูกพัน การพึ่งพาอาศัยกันของคนในชุมชน การจัดการให้ความรู้กับชุมชนเรื่องกระบวนการยุติธรรมเพื่อป้องกันการใช้ในทางที่ผิด ไกลเกลี่ยหรือจัดกระบวนการให้มีการให้อภัยต่อกันเพื่อให้คนผิดกลับตัวและยังดีต่อกัน การให้อีกาส พูดอย่างเป็นเหตุเป็นผล เข้าถึงความต้องการที่แท้จริงของคูกรณี การระงับมือที่สามซึ่งจะช่วยให้มีการขัดแย้งและต่อสู้เอาชนะกัน เป็นระบบที่ใช้ทั้งการช่วยเหลือ/ปกป้องสิทธิ ร่วมกับการไกลเกลี่ย

ส่วนใหญ่ความขัดแย้งของชุมชนเกาะลิตงเป็นระดับปัจเจก คือระหว่างบุคคลกับบุคคล ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นมากมีอยู่ 3 ประเด็นคือปัญหาเรื่องที่ดินแบ่งเป็นการล่าเขตแดน ปัญหามรดก ส่วนลำดับที่

สองเป็นประเด็นปัญหาทะเลาะวิวาทในครอบครัวและชุมชน รวมถึงการทะเลาะวิวาทระหว่างคนในชุมชน ประเด็นที่สามคือเรื่องทรัพย์สิน-ทำลายทรัพย์สิน-ลักทรัพย์และอุบัติเหตุ ที่เป็นปัญหาระดับชุมชนอยู่บ้าง เช่น ปัญหาการสร้างท่าเรือ ปัญหาร้านขายเหล้าขายเบียร์ ซึ่งเรื่องของลักษณะความขัดแย้งนั้น **วันชัย,2547** ได้นำเสนอไว้ว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ตลอดในชุมชนเนื่องจากเรื่องของผลประโยชน์ ข้อมูลข่าวสาร ความสัมพันธ์ ค่านิยม และโครงสร้าง ดังนั้นหากไม่มีกระบวนการที่จะทำให้ความขัดแย้งมีทางออกหรือนำไปสู่ข้อยุติก็อาจจะเลยเถิดไปเป็นความรุนแรง เช่นเดียวกันกับความขัดแย้งของชุมชน เกาะลิบงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ โดยเฉพาะเรื่องที่ดินที่เป็นปัญหาด้านความสัมพันธ์จะเนื่องด้วยสาเหตุความประพฤติ(นิสัยส่วนตัว)ของบุคคลหรือการรับรู้ข้อมูลคลาดเคลื่อนก็ตาม เป็นเรื่องประเภทที่เจรจาได้ง่าย ซึ่งกระบวนการของชุมชนนั้นก็สามารถจัดการเจรจาไกล่เกลี่ยได้ จากที่เก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องที่ดิน 32 เรื่องไกล่เกลี่ยได้ถึง 28 เรื่อง จบที่โรงพัก 2 ที่ขึ้นศาล 2 เรื่อง ปัญหาลำดับที่สองคือปัญหาครอบครัว จำนวน 15 เรื่องซึ่งเป็นปัญหาด้านความสัมพันธ์ สาเหตุเกิดจากอารมณ์ที่รุนแรง มีทัศนคติตายตัว การสื่อสารไม่ดีเป็นต้น โดยทั่วไปความขัดแย้งที่ไม่ได้รับการจัดการมักจะเลยเถิดเป็นความรุนแรง ทั้งการใช้คำพูด ภาษาท่าทาง การลงไม้ลงมือ ถึงแม้ความขัดแย้งจะขยายถึงระดับนี้ในชุมชนก็ยังสามารถจัดการได้ด้วยการให้สองฝ่ายได้ชดใช้ ได้ขอโทษ จนเกิดความพอใจด้วยกันทั้งสองฝ่ายได้

ทุนทางสังคมวิถีชีวิตชาวมุสลิม

เกาะลิบงเป็นชุมชนมุสลิมที่มีแนวทางการปฏิบัติและยึดถือตามหลักคำสอนทางศาสนา เพราะไม่ว่าหลักคำสอนของศาสนาใดเป้าหมายสูงสุดคือเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและสันติสุข ดังนั้นเมื่อมีเรื่องความขัดแย้งเกิดขึ้นชุมชนจึงต้องมีกระบวนการ วัฒนธรรม แบบแผน จารีต กติกา ประเพณี เพื่อทำให้ผู้ขัดแย้งคืนดีกัน คลี่คลายปัญหาลงได้ และทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข รวมถึงการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาหรือความขัดแย้งเกิดขึ้นในชุมชน เพราะสิ่งเหล่านี้จะบั่นทอนความสงบสุขของชุมชน สำหรับศาสนาอิสลามมีการใช้หลักการทางศาสนาจัดการกับปัญหาความขัดแย้งรวมถึงแก้ไขปัญห่อื่นๆ ทุกๆ ด้าน ตามที่มูฮัมหมัดรอฟีอี,2549 ได้สรุปไว้ว่ากฎหมายมี 4 ระดับ คือหนึ่ง กฎหมายนิรันดร์ คือแบบแผนของพระผู้เป็นเจ้าเป็นเหตุผลและปัญญาศักดิ์สิทธิ์ สองกฎหมายธรรมชาติ สามกฎหมายศักดิ์สิทธิ์ และสี่กฎหมายมนุษย์สำหรับพื้นที่เกาะลิบงนั้นมีกฎหมายที่สำคัญทางศาสนาที่ใช้อยู่ซึ่งก็เป็นระดับกฎหมายศักดิ์สิทธิ์ คือกฎเกณฑ์ที่มนุษย์ได้รับรู้ด้วยการชี้ทางสวรรค์หรือบันดาลเปิดเผยให้รู้ของพระผู้เป็นเจ้าผ่านศาสนทูต ได้แก่ บัญญัติในคัมภีร์กุรอ่าน เป็นกฎเกณฑ์มาประกอบทำให้มนุษย์ประพฤติได้บริบูรณ์ยิ่งขึ้น นอกจากเกณฑ์ที่มนุษย์ได้จากกฎหมายธรรมชาติ เป็นกฎเกณฑ์ทางความเชื่อทางศาสนาหรือศีลธรรม เช่น กฎหมายซารีอะฮ์

ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนแล้วใช้บทบัญญัติทางศาสนาชัดเจน คือ เรื่องในครอบครัว เช่น ให้คนที่รักชอบพอกันทำการนิกะ(แต่งงาน) แต่เมื่อเลิกกันก็ให้ทำการหย่าร้าง รวมถึงเรื่องการจัดการมรดกทรัพย์สินและที่ดิน ส่วนที่เป็นหลักปฏิบัติ ความเชื่อ และเป็นข้อห้าม คือเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา อบายมุข ยาเสพติด การทะเลาะวิวาท เป็นต้น นอกจากนี้เรื่องของคนไกล่เกลี่ยซึ่งต้องมีความน่าเชื่อถือและเข้าใจศาสนา ดังนั้นคนไกล่เกลี่ยจึงประกอบไปด้วย ผู้นำศาสนาที่เข้ามามีส่วนร่วมเสมอ สำหรับที่เกาะลิบงแม้จะรับระบบการปกครองแบบท้องถิ่นมาแล้วแต่งานไกล่เกลี่ยหรือดูแลความเป็นธรรม หากเรื่องใดเป็นเรื่องที่ไม่ต้องมีผู้นำศาสนาก็ให้ฝ่ายปกครองทำไปได้ แต่เรื่องไหนที่เห็นควรว่าต้องมีผู้นำศาสนาด้วยหรือคู่กรณีให้การเคารพต่อผู้นำศาสนาก็ต้องให้อิหม่ามหรือผู้นำทางศาสนาช่วยด้วย นอกจากนี้ที่เกาะลิบงยังได้ฝ่ายตำรวจที่เป็นเจ้าหน้าที่สายตรวจประจำตำบลที่เป็นคนตำบลเกาะลิบงมาร่วมด้วย ทำให้กฎหมายมนุษย กลายเป็นความรู้อย่างหนึ่งที่ช่วยทำให้เกิดการเติมเต็มกันได้

นอกจากวิถีชีวิตที่มีการพบปะพูดคุยกันประจำในวงน้ำชาตอนเช้าและตอนเย็น ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยน ปรัชญาหรือเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนอยู่ตลอด เป็นวงสำหรับการหาทางออกหรือแนวทางสำหรับการจัดการปัญหา รวมถึงเป็นที่นัดหมายโดยไม่ต้องนัด ซึ่งทางด้านศาสนาอิสลามถือว่าเป็นเรื่องจำเป็นที่กำหนดให้มีการปรึกษาหารือกันในกิจการต่างๆ ด้วย

การละหมาดใหญ่ประจำสัปดาห์ (บ่ายวันศุกร์) ที่มีสยิดเพื่อรับฟังคุตบะฮ (การเทศนาธรรม) เป็นการอบรมตักเตือนให้ผู้ที่มาละหมาดประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในครรลองคลองธรรมและทบทวนพฤติกรรมของตนเองที่ผ่านมาในรอบสัปดาห์ว่าต้องแก้ไขอะไร นอกจากนี้ยังใช้เป็นช่วงเวลาสำหรับการปรึกษาหารือแจ้งข่าวสารความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นในชุมชนให้สมาชิกได้รับทราบกัน

ตัวอย่างกรณีศึกษาเกี่ยวกับความขัดแย้งและรูปแบบการไกล่เกลี่ยโดยกระบวนการของชุมชน

กรณีศึกษาที่ 1 เรื่องเลิกรา เก็บบันทึกข้อมูลโดยนายโชติ อับดุลกะเดช

เมื่อประมาณปี ๒๕๒๐ นางสาว ก(นามสมมุติ) เป็นคนจากเกาะนางคำ จังหวัดพัทลุง ตอนสาว ๆ วย ๑๘ ปี ได้มาเป็นลูกจ้างร้านขายของที่บ้านนางหรบ ที่หมู่ที่ ๔ ของเกาะลิบง ทำงานอยู่ได้ประมาณ ๑ ปีก็มีชายบนเกาะคือ นาย ข(นามสมมุติ) มาเวียนจีบอยู่จนตกลงปลงใจว่าหนีตามไปอยู่ด้วยกันบนเกาะนี้แหละ เมื่อลูกจ้างไปอยู่กับผู้ชาย นางหรบจึงแจ้งพ่อแม่ของนางสาว ก ให้ทราบ พ่อแม่ของนางก็บอกว่าให้หนีทะเลาะ ทางนี้จึงได้หนีกันอยู่กันก็ได้เปิดร้านขายขนมซึ่งก็อยู่ตรงข้ามไม่ไกลกับร้านนางหรบ ตอนนั้นอยู่กันได้ ๑ ปี นาย ข ก็ติดเกณฑ์ทหารเสีย ๒ ปี นาง ก ก็มีท้องลูกคนหัวปีเมื่อสามีต้องไปฝึกทหารนางจึงกลับไปอยู่บ้านที่เกาะนางคำจังหวัดพัทลุง พอสามีพ้นเกณฑ์ทหารกลับมาอยู่บ้านนางก็กลับมาด้วยพร้อมกับลูก

จนกระทั่งในปี ๒๕๔๕ หลานนาง ก เป็นเด็กผู้หญิงกำลังเรียนชั้นมัธยมต้น บ้านอยู่ที่จังหวัดพัทลุงพร้อมกับเพื่อน ๆ ๔-๕ คนมาเที่ยวที่บ้านนาง ก ก็มีชายคนหนึ่งชื่อนาย ง (นามสมมุติ) เป็นลูกของคนมีฐานะคนหนึ่งหมู่บ้าน ทำอาชีพค้าขาย เมื่อได้มาพบเจอเกิดถูกใจหลานนาง ก พบปะพูดคุยกันถูกใจ ผู้หลักผู้ใหญ่ก็ไม่ห้ามเห็นเด็กชอบพอกันก็น่าจะแต่งงานกันได้ และเชียวกันใหญ่ แม่ของฝ่ายชายได้ปรึกษาหารือสามีแล้วก็ไปพูดคุยกับนาง ก ว่าลูกชายชอบหลานสาวแกก็ไม่ว่าอะไรและพอใจเลยเป็นแม่สื่อให้เด็ก มาถามนาย ง เพราะก่อนหน้านี้แม่ก็เคยพูดว่าจะหาลูกสะใภ้สักคนที่พอไปกันได้ นาย ง เองก็ตอบตกลง โดยนิยัส่วนตัวนาย ง ก่อนข้างจะเป็นคนขริบและเคร่งครัดในศาสนา

นาง ก ประสานพ่อแม่ พี่น้องฝ่ายหญิงจนตกลงนัดวันหมั้นหมาย ตกทอดสินสอดหนึ่งแสนบาท กับ ทองสองบาท ทั้งสองฝ่ายก็ตกลงกันว่าไม่ต้องทำอะไรให้ยุ่งยากมากจะทำพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น ทางพ่อของนาย ง ก็มาหาอิหม่ามโชติให้ช่วยไปทำพิธีนิกะห์(แต่งงาน)ให้ แล้วในวันงานก็ยกขบวนเดินทางกันไปจากเกาะลิบง ไปถึงที่บ้านเจ้าสาวเวลาประมาณเที่ยงวัน ถึงเวลาละหมาดบายพอดีก็ได้ไปทำการละหมาดที่มัสยิดซึ่งอยู่ไม่ไกลจากบ้านเจ้าสาวนัก (ประมาณ ๑๐๐ เมตร) พอละหมาดเสร็จก็ไปบ้านเจ้าสาว เขาก็ต้อนรับและไม่ได้ทำพิธีอะไรมาก แล้วก็กินข้าว แล้วก็เริ่มทำพิธี ซึ่งในพิธีกรรมนั้นก็มียอหม่ามของที่นี่มาทำพิธีได้สอบถามฝ่ายชายในบางข้อบางประการในบัญญัติของศาสนา อ่านข้อปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เมื่อเสร็จแล้วก็หันไปทางพ่อเจ้าสาวถามว่ายังมีอะไรค้างคาอีกหรือไม่ หรือว่าเรียบร้อยกันแล้ว ไม่ทันที่ฝ่ายเจ้าสาวจะว่าอย่างไรอิหม่ามโชติก็พูดกับนายผู้ปกครองของเจ้าสาวว่าไหน ๆ ก็ไหน ๆ กันแล้วของที่ตกลงกันไว้ก็เอาออกมาและที่จะเป็นของกำนันและเงินตกทอดก็มอบกันให้แก่อิหม่ามที่ทำพิธีตรวจตรา นับดูว่าตรงตามที่ตกลงกันไหม อิหม่ามตรวจนับสักพักแล้วก็หันมาบอก

ฝ่ายเจ้าสาวว่าเรียบร้อย อีหม่ามบอกว่าจะนับอีกก็ได้ไม่เป็นไร ทางฝ่ายเจ้าสาวบอกว่าอีหม่ามนับแล้วไม่เป็นไรไม่ต้องนับแล้ว เมื่อทุกอย่างเรียบร้อย เมื่อทุกอย่างพร้อมพยานก็พาพ่อเจ้าสาวเข้าห้องไปพร้อมกับพยานสองคน ไปหาเจ้าสาวในห้องเพื่อจะได้พ่อเจ้าสาวขออนุญาตลูกสาวเพื่อจะแต่งงาน (นิกะห์) และเจ้าสาวก็อนุญาตตามคำขอของพ่อต่อหน้าพยาน และทางอีหม่ามก็ได้ให้โอวาทแก่เจ้าสาวด้วยอีหม่ามพร้อมพ่อเจ้าสาวก็ออกมาหนึ่งที่เดิม ต่อไปพ่อเจ้าสาวก็กล่าวคำปฏิญาณตนแล้วก็มอบอำนาจให้อีหม่ามทำพิธีนิกะห์ลูกสาวของเขาตามมารยาท แล้วอ่านคุตบะฮ์(คำเตือน) ก่อนทำพิธี จบแล้วอีหม่ามก็ทำหน้าที่ตามที่พ่อเจ้าสาวมอบหมาย พิธีก็จบลงด้วยความเรียบร้อย จนถึงพิธีการสุดท้ายผู้อาวุโสได้นำเจ้าบ่าวเข้าพบเจ้าสาวในห้อง นั่งเคียงกันเขาเรียนว่า “ด้าหนึ่ง” ในนั้นก็มีการดูอา (ขออวยพร) ให้คู่บ่าวสาว ผู้อาวุโสก็นำเจ้าสาวเจ้าบ่าวออกจากห้องมาพบบรรดาญาติเจ้าบ่าวและญาติเจ้าสาว พร้อมพบปะแขกผู้มีเกียรติที่มาในงาน พอได้เวลาอันเหมาะสม ตอนนั้นประมาณบ่าย ๓ โมง ทางคณะที่ไปกับเจ้าบ่าวเอ่ยขึ้นว่าพวกเราสมควรแก่เวลาแล้วกระมัง หลบกันได้แล้วมั้ง ทุกคนก็ตอบรับและพูดเสริมในเชิงสนับสนุนว่าเดี๋ยวจะต้องลงเรืออีกเพื่อเป็นลมเป็นแล้งขึ้นมามาก เอาตัวอย่างนั้นหลบก็หลบ (กลับก็กลับ) เป็นธรรมเนียมก่อนกลับก็ไปอำลาทั้งทางเจ้าสาวและญาติๆ ทางฝ่ายเจ้าสาวแล้วบอกว่าฝากเจ้าบ่าวให้เจ้าดูแลด้วย จับไม้จับมือกันตามประสาคนที่เป็นทองแผ่นเดียวกัน อำลาอาลัยกันเสร็จเรียบร้อยเจ้าบ่าวเจ้าสาว ญาติๆ ฝ่ายเจ้าสาวก็เดินมาส่งที่รถ แล้วฝ่ายพ่อแม่เจ้าสาวก็ได้อวยพรให้พวกเราว่า ขอพระองค์อัลเลาะห์จงดลบันดาลให้ท่านเดินทางกลับด้วยความปลอดภัย แล้วได้ยินเสียงเหมือนเตือนความจำฝ่ายเจ้าบ่าวจากฝ่ายเจ้าสาวว่าแล้วเจอกันที่บ้านเจ้าบ่าว ตามวันที่ได้นัดหมายกันไว้ ทางฝ่ายเจ้าบาวก็บอกว่าไปกันเถอะ ธุก็แล้วกัน เรื่องต้อนรับไม่ต้องเป็นห่วงรายนี้เจถึงอยู่แล้ว ฝ่ายพ่อเจ้าบาวก็ยิ้มน้อยยิ้มใหญ่ ได้ยินเสียงสวนมาจากทางฝ่ายเจ้าสาวว่า แน่นอนแล้วเจอกัน แล้วรถก็เดินทางกลับ โดยทั้งเจ้าบ่าวไว้เพียงลำพัง เจ้าบาวก็ไม่ได้แสดงอาการวิตกกังวลอะไร เพราะแค่เพียงประมาณหนึ่งอาทิตย์เท่านั้นเองที่ต้องพรากบ้านจากเมือง จากนั้นเจ้าบาวก็จะพาเจ้าสาวมาอยู่บ้านเจ้าบาวอยู่แล้ว

ทางฝ่ายพ่อแม่เจ้าบ่าวเมื่อใกล้ถึงเวลานัดที่ทางฝ่ายเจ้าสาวจะมาซึ่งจะมีคณะติดตามมาส่งก็มาปรึกษาหารือกันถึงเรื่องการต้อนรับลูกสะใภ้ ว่าเขาจะมากันสักกี่คันรถ ก็มีผู้เสนอว่ายุคนี้แล้วเพียงแค่ยกโทรศัพท์โทรถามก็รู้แล้วว่าเขามากันมากน้อยเท่าใดในช่วงที่เขาเริ่มออกเดินทางจากบ้านม่วงจังหวัดพัทลุง จะหุงข้าวสัก ๓ กระทะ ล้มลุกว้าวสักตัวก็ยังทันลุย ไม่ต้องห่วง เจ้าบาวอยู่กับเจ้าสาวที่พัทลุงประมาณ ๕ วันแล้วก็ถึงวันนัดมาเกาะลิบง ฝ่ายเจ้าสาวมากัน ๕ คันรถ ประมาณ ๖๐-๗๐ คน ทางนี้ก็เตรียมรถไปรับคณะที่มาที่ท่าเรือหมู่ที่ ๑ แล้วก็เตรียมสำหรับข้าวทั้งคาวและหวานต้อนรับอย่างดี ฝ่ายเจ้าบาวก็ได้ทักทายพูดคุยกับทุกคนที่มา ในตอนนั้นทั้งเจ้าบาวและเจ้าสาวก็ดูหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสมีความสุขดี พอตกลงเ็นญาติๆ ฝ่ายเจ้าสาวก็กลับกัน เจ้าสาวก็อยู่กับเจ้าบาวที่เกาะลิบง อยู่กันได้ ๓ เดือน ฝ่ายหญิงก็ชวนฝ่ายชายไปอยู่พัทลุง พอไปอยู่กันได้ ๑๕ วันก็เห็นฝ่ายชายกลับมาคนเดียว

อยู่มาวันหนึ่งแม่ของเจ้าบ่าวก็ได้เรียกอิหม่ามโซดีไปนั่งคุยในร้านของแก จึงได้ถามว่าทำไม แก จึงได้เล่าเรื่องอย่างละเอียดให้ฟัง ซึ่งก็ไม่สามารถจำได้หมดและเป็นเพียงข้อมูลฝ่ายเดียวด้วย พอจับ ประเด็นได้บ้างก็ยื่นข้อเสนอไปว่าถ้าเป็นเช่นนั้นจริงคงต้องลงทุนอีกสักหน่อยต้องไปพบพ่อแม่ฝ่าย เจ้าสาว และจะได้คุยกันเพื่อหาข้อยุติให้ได้ ทั้งสองก็ตกลงแต่ต้องให้อิหม่ามโซดีไปด้วย เพราะเขาเองได้ เจรจาให้ฝ่ายหญิงมาอยู่เกาะลิบงแล้วแต่เขาไม่กลับ จึงนัดวันพาโต๊ะอิหม่ามกันไป

แล้วในวันเดินทางผมก็ได้ปรึกษากับ นาย จ พี่ชายนาย ง ว่าวันที่ไปนิกะห์เราได้พาโต๊ะครูฮัจยี ยะโกบ ที่เป็นโต๊ะครูนาย จ ไปด้วย วันนี้เราก็น่าจะพาท่านไปด้วย รวมทั้งจะได้แวะปรึกษากับประธาน จังหวัดเสียด้วยเลย ทุกคนก็เห็นด้วย จึงได้เดินทางแวะไปหาก็คพบกับโต๊ะครูฮัจยี จากนั้นยะโกบก็พาไป บ้านบุคอรี่ ซึ่งเป็นโต๊ะครูของนาย จ เองบุคอรี่จึงถามว่าเป็นมาอย่างไรถึงได้ยกทีมกันมา ทางเราก็เล่า ข้อมูลให้ฟัง แกฟังแล้วก็เอ่ยขึ้นว่าจะไปยังไม่ค่อยมั่นใจกันก็แล้วแต่ต้องกินข้าวกันก่อน แล้วเดี๋ยวผมจะไปด้วย บุคอรี่ปอกว่าแถวนั้นเป็นบ้านผม ในระหว่างที่รอข้าวสุกอยู่ ผมก็ถือโอกาสนาย จ ไปพบท่าน ประธานจังหวัดพัทลุง ซึ่งอยู่ห่างออกไปเพียงแค่กิโลเมตร ไปถึงท่านอยู่บ้านพอดี ก็กล่าวทักทายและ สลามกัน แกก็ถามว่ามาจากไหนแล้วจะไปไหน มีธุระอะไร ผมจึงให้นาย ข และนาง ก เล่าเหตุการณ์ให้ แกฟัง เมื่อได้ฟังแล้วแกถามว่าได้ไปคุยเจรจากันมาหรือยัง จึงบอกว่ากำลังจะไป แวะมารับยี่โกบและบุ คอรี่ แกบอกว่าถ้าอย่างนั้นก็ดีแล้วที่มาปรึกษาที่นี่ก่อน เพราะที่นี่มีระบบที่ทางคณะกรรมการได้ลงมติกัน ไว้ว่าหากใครในเขตรับผิดชอบของจังหวัดพัทลุงมีปัญหาอะไรทางศาสนาหรือจะร้องเรียนอะไรให้มาที่ สำนักงานในทุกวันอาทิตย์ได้ แกจึงบอกว่าให้ไปเจรจากันก่อน ถ้าไม่ตกลงอย่างไรก็ค่อยมาพบ เจ้าหน้าที่ที่สำนักงานได้ทุกวันอาทิตย์ แล้วจะช่วยดำเนินการให้จนถึงที่สุด ตอนนั้นฝนก็เริ่มโปรยลงมา นิดๆ พอเข้าใจถึงลู่วางและคำแนะนำของประธานฯ เราก็ขอตัวกลับมาบ้านบุคอรี่เพื่อมาละหมาดและกิน ข้าวเพื่อจะได้เดินทางต่อไปยังบางม่วงบ้านเจ้าสาวเพื่อจะได้เจรจากันต่อไป แล้วก็เดินทางกันไป บางม่วง เมื่อไปถึงที่บ้านฝ่ายเจ้าสาวก็ได้คำตอบว่าฝ่ายหญิงไม่ยอมมาอยู่ที่เกาะลิบงแล้ว ยืนยันว่าไม่ กลับมาแน่นอน การเจรจาก็ไม่ประสบผล ซึ่งในวันนี้โดยส่วนใหญ่ฮัจยีโกบเป็นคนพูดคุยมามากที่สุด เมื่อ ไม่สำเร็จจึงต้องเดินทางกลับ

ส่วนฝ่ายเจ้าบ่าวก็ได้แต่เฝ้ารอเจ้าสาววันแล้ววันเล่า จนฝ่ายผู้ใหญ่ต้องมาหาผมอีก ปรึกษว่าจะ เอาอย่างไรกันดี ผมก็เสนอไปว่าจำได้ไหมที่เราไปเจรจารับเจ้าสาวในครั้งก่อน ประธานอิสลามจังหวัด พัทลุงสั่งว่าถ้าไม่ตกลงกันอย่างไรให้กลับมาแจ้งที่สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดในวัน อาทิตย์ได้ก็ได้อ เราก็ไปไม่ต้องเสียเวลาไปเจรจาด้วยตัวเองตรงไปที่สำนักงานฯก็ได้ นาย ข นาง ก พร้อม ญาติๆ และลูกๆ จึงได้เดินทางไปสำนักงานที่อยู่ท่ามกลางป่าเขา บ้านแม่ขลิ พอไปถึงก็มีเจ้าหน้าที่ คอยต้อนรับ จึงได้แจ้งวัตถุประสงค์ที่มากันในวันนี้ เขาก็จัดการบันทึกและทำการสอบเจ้าบ่าวโดย

ละเอียดยะและบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรเรียบร้อย สอบปากคำเจ้าบ่าวอยู่หลายชั่วโมงเหมือนกันพอสอบเสร็จก็ให้เจ้าบ่าวเซ็นชื่อ ทางเจ้าหน้าที่ก็บอกว่าให้คณะเราเดินทางกลับบ้านไปก่อน ทางสำนักงานจะได้ตามฝ่ายเจ้าสาวมาสอบปากคำ และคงเรียกมาคุยกันใหม่อีก ไม่ต้องเป็นห่วง ทางคณะเจ้าบ่าวจึงเดินทางกลับอย่างมีความหวัง ก็มารอวันที่เขาจะนัดหมาย หลังจากวันนี้ก็ทราบว่ทางสำนักงานนัดเจ้าสาวมาสอบปากคำเช่นกันซึ่งก็สอบอยู่เป็นชั่วโมงเช่นกัน เสร็จแล้วก็ให้เจ้าสาวลงชื่อไว้เป็นหลักฐาน หลังจากวันที่นายปะนางเสาะไปที่สำนักงานฯ อีก ๒ อาทิตย์เขาก็มีหนังสือนัดให้ไป

เจ้าบาวก็ขึ้นไปตามนัดก็ปรากฏว่าทางสำนักงานฯเขาได้นัดทางฝ่ายเจ้าสาวมาด้วย เมื่อครบกันแล้วเจ้าหน้าที่ได้เรียกทุกคนเข้าสู่ห้องประชุมเพื่อทำการสรุปเรื่อง ตอนนั้นในห้องประกอบไปด้วยประธานกรรมการอิสลามจังหวัด ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านศาสนา พอครอบครัวเรียบร้อยแล้ว ท่านฮัจยีหนูตร์ โต๊ะรานี ได้ให้โอวาทบารอการด้วยพระนามแห่งอัลเลาะห์ผู้ทรงเมตตาผู้ทรงกรุณาเสมอ ขอสรรเสริญพระผู้เป็นเจ้า พี่น้องที่รักและเคารพทุกท่าน ก่อนอื่นในวันนี้ก็ขอขอบคุณพระเจ้าที่ได้ให้ทุกคนยอมรับที่จะแก้ปัญหาด้วยวิถีทางแห่งศาสนา ท่านยังได้พูดหลายอย่างเกี่ยวกับศาสนาให้ทั้งสองฝ่ายได้ฟัง เสร็จแล้วท่านได้มอบหน้าที่ในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น ท่านก็นั่งเป็นประธาน ทางเจ้าหน้าที่ก็ได้ให้ทางฝ่ายเจ้าบ่าวได้เล่าถึงเหตุที่เกิดขึ้นก่อน เพราะก่อนหน้านี้ทางสำนักงานฯ ก็ได้เรียกฝ่ายเจ้าสาวมาสอบไว้ก่อนแล้ว ส่วนในวันที่ฝ่ายเจ้าบ่าวไปร้องเรียนเจ้าบาวก็ได้ให้ปากคำไว้บ้างแล้ว วันที่นัดมาก็เพื่อจะมาสรุป เพราะเขาได้บอกไว้แล้วตั้งแต่ตอนแรกว่าต้องมาพบกันอีก ๒-๓ ครั้ง ในการพูดคุยกันครั้งนี้ก็เกิดการโต้เถียงอันไม่สุภาพขึ้นบ้างในบางช่วงบางตอนแต่กรรมการก็สามารถควบคุมไว้ได้ และในที่สุดทางคณะกรรมการก็ไ้วินิจฉัยจากคำให้การของทั้งสองสรุปออกมาได้ ๒ ประเด็นคือ

๑. เจ้าบ่าวเป็นคนคลั่งศาสนาจนภรรยาไม่สามารถปฏิบัติตามได้
๒. ภรรยาไม่ยอมที่จะมาอยู่ที่เกาะลิบงตามที่สามีต้องการได้

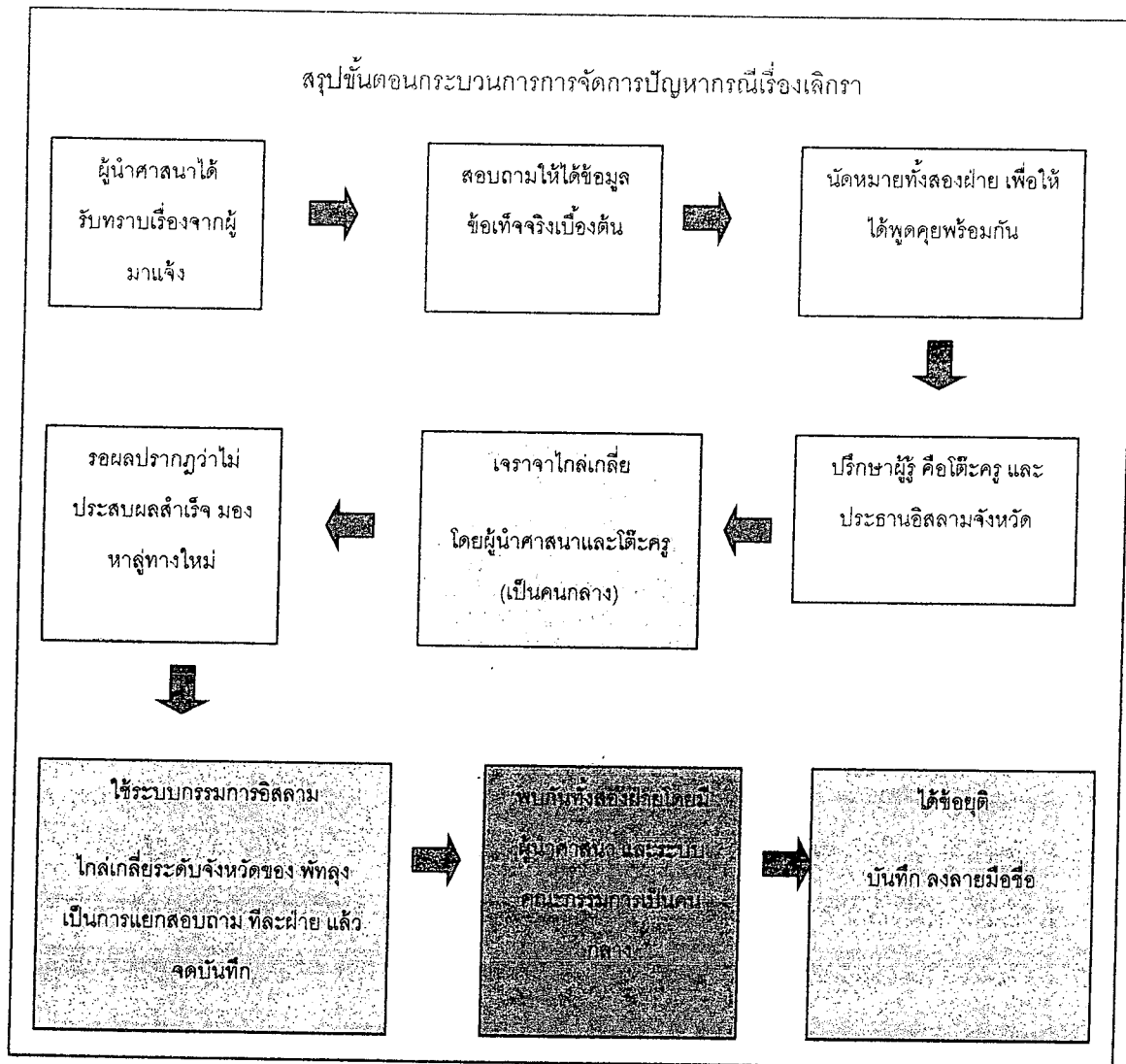
ในที่สุดทั้งสองก็ต้องหย่ากัน เนื่องจากไม่สามารถจะปรับตัวอยู่ด้วยกันได้ และฝ่ายหญิงต้องคืนสินสอดให้ฝ่ายชายครึ่งหนึ่งตามหลักบัญญัติทางศาสนา

วิเคราะห์กระบวนการจัดการกรณีเลิกรา

นายโชติ อับดุลกะเดช เป็นโต๊ะอิหม่ามของชุมชนบ้านบาตูปูเตะ บนเกาะลิบงในช่วงที่เกิดเรื่องนี้ เมื่อเกิดเรื่องประเพณีปัญหาครอบครัวชาวบ้านก็จะมาปรึกษากับโต๊ะอิหม่ามก่อน เห็นได้ว่าเรื่องนี้คู่กรณีคือเด็กที่เพิ่งแต่งงานกัน และพ่อแม่ของเด็ก ดังนั้นการจะจัดการจึงต้องให้คนที่เป็นผู้หลักผู้ใหญ่คือพ่อแม่ของเด็กได้พูดคุยกัน โต๊ะอิหม่ามจึงให้เจ้าทุกข์นัดอีกฝ่ายแล้วเดินทางไปพบกันที่จังหวัดพัทลุง แม้ว่าระยะทางจะไกลแต่ไหนแต่ผู้นำชุมชนก็มักจะเสียสละได้เสมอ การไปพบเจอกันครั้งนี้โต๊ะอิหม่ามจาก

เกาะลันเตายังเลือกที่จะไปพบโต๊ะอิหม่ามของพัทลุงด้วย เพื่อจะได้ปรึกษาหารือและมีทีมในการไกล่เกลี่ยหลายคน แต่การไกล่เกลี่ยครั้งแรกนั้นก็ไม่ประสบผล ทางฝ่ายหญิงยืนยันจะเลิก เมื่อเป็นเช่นนั้นการจัดการขั้นต่อไปจึงเลือกใช้กรรมการศาสนาในระดับจังหวัดของพัทลุง ซึ่งกระบวนการของที่นี่ให้แต่ละฝ่ายมาให้ข้อมูล เจ้าหน้าที่ทำการบันทึก ซึ่งการสอบถามใช้เวลาค่อนข้างนาน แล้วก็ให้ลงชื่อในบันทึกเมื่อได้ข้อมูลจากทั้งสองฝ่ายแล้วก็เรียกมาพร้อมกัน ก่อนจะดำเนินการใดๆ ผู้นำศาสนาคือท่านฮัจยีหนูตร์ โต๊ะรานี ให้โอวาทบารออัต เพื่อเป็นสิริมงคล แล้วถึงจะให้แต่ละฝ่ายเล่าถึงเหตุผลอีกครั้ง ซึ่งฝ่ายหญิงก็ตัดสินใจแล้วว่าต้องเลิก เมื่อเป็นเช่นนั้นก็ต้องเป็นไปตามที่เหมาะสมคือทั้งสองต้องเลิกกันโดยถูกต้องตามหลักศาสนา และให้ฝ่ายหญิงปฏิบัติตามกฎปฏิบัติคือต้องคืนสินสอดกลับครึ่งหนึ่งถือว่าไม่ให้ฝ่ายชายต้องถูกเอาเปรียบ

กระบวนการจัดการปัญหาของชุมชนเห็นได้ว่ามีความต่อเนื่องไม่ละทิ้งเอาไว้ให้ค้างคาหรือค่อยหยิบมาจัดการอีกเมื่อว่างเนื้อเรื่องด้วยปัญหาคือความทุกข์ของคน ซึ่งจะรอเวลาไม่ได้ บางครั้งต้องจัดการต่อเนื่องจนให้เรื่องยุติลงให้ได้หรือให้เรื่องคลี่คลายได้

การวิเคราะห์การใช้หลักการทางศาสนา

- กรณีนี้เห็นว่าผู้นำศาสนาจะต้องหาข้อมูลทั้งสองฝ่ายไม่ฟังเพียงฝ่ายเดียว และทุกครั้งก็ต้องยกหลักปฏิบัติทางศาสนาให้คู่กรณีได้ฟังก่อนจะพูดคุยกัน หรือระหว่างพูดคุยกันก็มียกหลักการทางศาสนาด้วย
- เป็นเรื่องด้านครอบครัว ใช้ผู้นำศาสนาจัดการทุกครั้ง ทั้งหาข้อมูล สอบสวน ไกล่เกลี่ย เป็นกรรมการ ที่ปรึกษา ตัดสิน
- ตอนได้ข้อยุติก็ใช้หลักการบันทึก ลงลายมือชื่อ ซึ่งระบบนี้ศาสนาอิสลามใช้ประจำอยู่แล้ว

กรณีศึกษาที่ 2 เรื่องเข้าใจตลาดเคลื่อน บันทึกข้อมูลโดยนายโชติ อับดุลกะเดช อดีต
โต๊ะอิหม่าม

เรื่องนี้มีที่มาจากเมื่อปี ๒๕๑๕ เมื่อชายหนุ่มจากจังหวัดกระบี่ (จำชื่อไม่ได้แล้ว) มาได้เมียชื่อ
นาง ก (นามสมมุติ) อยู่บ้านบาตูปูเต๊ะ ต. เกาะลิบง (ในขณะนั้นเป็นหมู่ ๔ ปัจจุบันได้แยกมาเป็นหมู่ ๗)
มีบุตรด้วยกัน ๔ คน คือ นาย หมาน นาง จ. นาง แส นาย บี (นามสมมุติ) ตามลำดับ

เรื่องมีอยู่ว่านางปอ (อายุประมาณ ๖๐ กว่าปี) ลูกของนาง จ. แกเข้าใจว่านางแส ที่เป็นสาว
ได้ยึดครองที่ดินที่เป็นส่วนแบ่งของนาง จ. มารดาตนที่ได้รับการแบ่งมรดกจากโต๊ะนี้ ซึ่งนางปอ คิดว่า
เมื่อบรรพบุรุษโต๊ะตายแล้ว แกก็น่าจะมีส่วนแบ่งในที่ดินด้วย

นางแสทราบเรื่องว่านางปอจะเอาที่ดินก็ทำเรื่องส่งมัสยิด ซึ่งตอนนั้นนายเหล่หมันเป็นอิหม่าม
อิหม่ามก็เรียกประชุมคณะที่มงาน มอบหมายให้นายโชติ (ผม) เป็นผู้ประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องทุก
คน เมื่อนัดกันพร้อมแล้วก็นัดกันไปที่บ้านนางแส และก็บอกกล่าวให้นางแสเตรียมหลักฐานต่างๆให้
พร้อม

ในตอนบ่ายของวันศุกร์เป็นเวลานัดเพื่อพิสูจน์ที่มาที่ไปของทรัพย์สินกันนั้น อิหม่ามเหล่หมัน
ผม และนายเจริญมาก สารสิทธิ์ (ผู้ใหญ่บ้าน) ก็เดินทางไปพร้อมกัน ส่วนคู่กรณีทั้งสองฝ่ายก็มากัน
พร้อม นายเหล่หมันก็เปิดประเด็นเข้าเรื่อง พอพูดไปพักหนึ่งสามีนางแส ก็ได้นำหลักฐานต่างๆ รวมทั้ง
หลักฐานที่ดินและพินัยกรรมที่เจ้าของที่ดินเดิมได้ทำเอาไว้มีพยานเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ในเอกสารเรียบร้อย
เมื่อตอนมีชีวิตอยู่ ในพินัยกรรมได้ระบุชัดว่าที่ดินบนควนแปลงที่ติดกับที่ดินโรงเรียน หน้าบ้านมอบ
ให้กับนาย บี และนางแส ส่วนนายหมาน และนาง จ. ได้ให้ที่ดินแปลงอื่นไปแล้ว

ลักษณะที่ดินที่อยู่กันนั้นมีนาง จ. นางแส และนาย บี อยู่ในที่ดินแปลงเดียวกัน มีบ้านคนละหลัง
ส่วนนางปอ มาสร้างบ้านใหม่เพิ่มที่หลังในที่ดินแปลงนี้ด้วย นางแสได้คัดค้านแล้วว่าไม่ให้ยกบ้านในที่ดิน
แปลงนี้แต่ในที่สุดนางปอ ก็อ้างเรื่องศาสนาว่ามีสิทธิ์ในการได้ส่วนแบ่งมรดกของโต๊ะด้วย จึงเกิดเป็น
เรื่องถกเถียงกันใหญ่โตขึ้น

กระผมเห็นว่าไหนๆ ก็เป็นน้ำเป็นหลานกัน เมื่อหลานได้สร้างบ้านไปแล้วก็ควรจะยกที่ดินนั้นให้
หลานไป นางแสถึงกับร้องไห้ด้วยความเสียตายและเสียใจ แล้วบอกว่าตามใจหลานโหด (ชื่อเล่นของ
นายโชติ อับดุลกะเดช) แล้วผมก็ได้เอาเชือกมาวัดที่ดินเท่าตัวบ้านที่สร้างไว้ แล้วทำการลงบันทึกไว้ แล้ว
บอกนางแสว่ามีหลานอยู่ใกล้ๆ เวลาเป็นลมเป็นแล้งจะได้เห็นกัน นางแสบอกว่าตนเองมีบุตรบุญธรรมอยู่

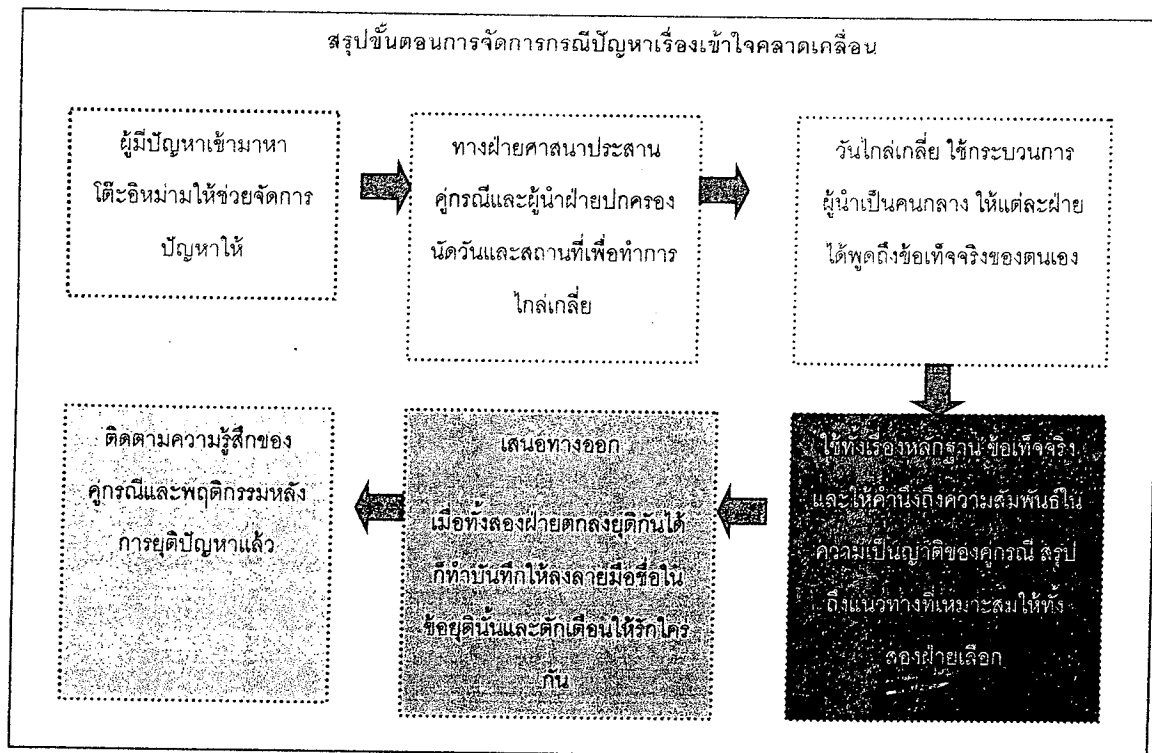
แล้ว ไม่จำเป็น และก็รู้ว่านางปอเองก็รังเกียจบุตรบุญธรรมคนนี้เพราะจะมาแย่งมรดกจากญาติพี่น้องของตนไปด้วย

วันหลังผมได้ไปนั่งคุยกับนางแสบ ซึ่งแสบเป็นคนใจบุญสุญทาน มีสามีแต่ไม่มีลูก แสบร่ำบ่นให้ฟังว่าในวันที่ใกล้เกลี้ยกันนั้นที่แสบร้องไห้เพราะว่าเสียใจที่หลานดำแสบ ในฐานะน้องของปะนางปอ ถ้ามรดกไม่ให้ลูกหลานแล้วจะไปให้ใคร เสียใจที่นางปอไม่รู้จักหัวน (ไม่รู้เรื่อง) แล้วหลังจากนั้นต่อมานางปอก็ได้ล้าที่ดินเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ได้ต่อเติมบ้านที่ละวาทีละคอก แสบก็ขุดบ่อน้ำจนได้ที่ดินหมดไปจดกับที่ของนายบี

เรื่องนี้แม้ว่าจะจบลงแล้ว แต่ก็มีคราบน้ำตาและเสียงร้องไห้จากผู้เสียประโยชน์ แต่ผลลัพธ์ทางใจเห็นได้เลยว่าฝ่ายหนึ่งที่กระทำผิดคงเสียใจไปตลอดชีวิต เรื่องนี้สอนให้รู้ว่าการกระทำที่ซุ่มเหง่ใจกันนั้นเป็นสิ่งที่ไม่สมควรกระทำอย่างยิ่ง และทำให้สังคมเกิดความแตกแยกทางด้านจิตใจอย่างชนิดที่แก้ไม่ได้ และทำให้คนในสังคมของเราหมดศรัทธาต่อผู้ที่เป็ญคู่กรณี และจะมีอคติกันไปจนตลอดชีวิต

วิเคราะห์กระบวนการจัดการกรณีเรื่องเข้าใจคลาดเคลื่อน

เห็นได้ว่าเมื่อคนในชุมชนมีปัญหาเรื่องมรดกเขาก็มาหาผู้นำศาสนา คือ โต๊ะอิหม่าม ให้ช่วยจัดการด้วยความเป็นธรรม เมื่ออิหม่ามได้รับแจ้งก็ให้ผู้ช่วยคือ นายโชติ ได้ประสานคู่กรณีนัดหมายวันและสถานที่ที่เป็นกลางมาคุยกัน เมื่อถึงวันคุยกันก็มีผู้ใหญ่บ้าน (ฝ่ายปกครอง) ร่วมด้วย ฝ่ายศาสนาไม่ได้ทำเพียงแค่ฝ่ายเดียว รวมผู้นำแล้วมี 3 คนที่ทำหน้าที่ไกลเกลี่ย กระบวนการคืออิหม่ามได้ให้ทั้งสองฝ่ายได้บอกเล่าข้อมูลและหลักฐานของตนเองออกมา เมื่อได้แสดงข้อมูลหลักฐานกันแล้ว ปรากฏว่านางแสบมีสิทธิในมรดกถูกต้อง แต่อีกฝ่ายคือนางปอนั้นได้สร้างบ้านอาศัยอยู่ในที่ดินแปลงนั้นแล้ว ทางผู้นำศาสนา ก็ให้ใช้เรื่องความรักความเมตตาของความเป็นน้ำหลานกัน แล้วยนางแสบก็ยอมให้นางปออยู่อาศัยในที่ดินนั้นแต่ผู้นำไกลเกลี่ยให้ทำสัญญาว่าครอบครองได้เฉพาะที่ดินเท่าที่เป็นตัวบ้านเท่านั้น ในวันไกลเกลี่ยนางแสบถึงกับร้องไห้ แต่ทุกอย่างก็เป็นอันยุติตามที่ตกลงกัน แต่นายโชติก็ไม่หยุดติดตามเพียงแค่นั้น เมื่อไกลเกลี่ยกันจบแล้วยังได้ไปหานางแสบเพื่อพูดคุยติดตามถึงความรู้สึกกับแสบ ทำให้นางได้ระบายว่าที่แสบร้องไห้ในวันไกลเกลี่ยนั้นเป็นเพราะหลานพูดจาหยาบคายกับแสบ ทำให้เสียใจไม่ใช่ว่าเพราะไม่เห็นใจหลาน ส่วนนางปอเองภายหลังจบเรื่องแล้วด้วยพฤติกรรมนิสัยส่วนตัวเขาก็ยังรูล้าให้ได้ที่ดินเพิ่มขึ้นอยู่ดี เห็นได้ว่าแม้จะมีสัญญาลงบันทึกไว้เป็นหลักฐานแล้วก็ตามแต่คนที่ต้องการจะได้ก็ไม่ได้ใส่ใจต่อบันทึกใดๆ

วิเคราะห์การใช้หลักการทางศาสนา

- ใช้ผู้นำศาสนา ร่วมกับฝ่ายปกครอง
- คำนึงถึงความเป็นเครือญาติ และความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน (สันติ)
- ใช้เอกสารหลักฐานที่ถูกต้องการจัดการปัญหาที่ดิน แต่เมื่อเรื่องเกิดขึ้นไปแล้วก็ให้คู่กรณีเห็นใจกัน ในความเป็นญาติพี่น้อง

กรณีศึกษาที่ 3 เรื่องพื้นดินยาง เก็บบันทึกข้อมูลโดย นายอัครธโรหิม ชุนรักษา กำนันตำบล เกาะลิบง

เหตุการณ์เมื่อเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน ๒๕๕๑ โดยนางมินละ กาหลง ได้มาร้องเรียนกับกำนันว่า ยางพาราที่ตนปลูกไว้ (ในที่ดินเป็นบริเวณพื้นราบซึ่งไม่มีเอกสารสิทธิ์ใด) อายุประมาณปีกว่า ถูกฟันล้มต้นขาดไป ๑๔ ต้น นางสงสัยว่านายตุ้มลูกชายของนางนิตยาเป็นคนฟันต้นยาง กำนันและผู้ช่วยสองคนได้ไปดูที่เกิดเหตุ นางมินละได้ชวนนายลีซาพี่ชายไปดูด้วย

เมื่อไปถึงกำนันได้เรียกทั้งสองฝ่ายมาคุย โดยได้ถามนายตุ้มว่าฟันทำไม เขาก็ตอบรับโดยบอกว่าฟันเพราะนางมินละปลูกยางรุกล้ำเข้าไปในเขตที่ดินของเขา นางมินละก็ปฏิเสธและบอกว่าไม่ได้ล้มต้นที่ปลูกในที่ดินของตน และขอเรียกค่าเสียหายต้นละ ๕๐๐ บาท รวมทั้งหมด ๑๔ ต้น ให้นายตุ้มจ่ายมา แต่นายตุ้มบอกว่าไม่จ่าย ต่างคนจึงต่างใช้อารมณ์กัน วันนั้นเป็นอันว่าไม่มีข้อสรุปใดๆ (ที่ดินของนางมินละด้านหนึ่งติดกับที่ดินนางนิตยา และอีกด้านติดกับที่ดินนายลีเปิน)

หลังจากนั้น ๒ วัน กำนันได้พานายลีเปิน ญาติของนางมินละ และนางนิตยา นายลีซา และคนอื่นๆ ที่พอรู้เกี่ยวกับที่ดินแปลงนี้ว่าแนวเขตแดนเป็นอย่างไร ปรากฏว่าที่ดินแปลงนี้แนวเขตแดนไม่ชัด แต่หลายคนจำได้ว่าแนวเขตแดนที่ดินแปลงนี้ใช้ต้นแฉะเป็นแดน เนื่องจากบริเวณนั้นมีต้นแฉะขึ้นอยู่หนึ่งต้น กำนันเลยใช้เชือกชักระหว่างต้นแฉะกับอีกด้านหนึ่งมีต้นขนุนอยู่ให้แนวเชือกตรง ปรากฏว่าดูตามแนวเชือกแล้วต้นยางของนางมินละได้ปลูกล้ำเข้าไปในที่ดินของนางนิตยาจริงประมาณ ๕๐ เซนติเมตรเป็นจำนวน ๗ ต้น แต่นายตุ้มได้ฟันทิ้งไป ๑๔ ต้น กำนันจึงถามนางมินละว่าจะเรียกร้องค่าเสียหายไหม และได้คุยให้ฟังว่าถ้าหากไม่ยอมก็ต้องไปแจ้งความกันที่โรงพักกันตั้ง ต้องเสียทั้งค่ารถ เสียทั้งเวลา แล้วไหนต้องหาพยาน พาพยานกันไปอีก ยุ่งยากมาก นายลีซาก็บอกว่าครั้งนี้ถือว่าต่างคนต่างผิดให้เลิกแล้วกันเสีย อย่าปลูกล้ำแดนกันอีก นางมินละจึงยอมที่จะไม่ไปแจ้งความและไม่เรียกร้องเอาค่าเสียหาย กำนันจึงตัดไม้มาปักเป็นเขตแดนใหม่ และให้ยึดเขตแดนตามนี้เพื่อที่ต่อไปจะได้ไม่มีปัญหาอีก

วิเคราะห์ เรื่องนี้สะท้อนให้เห็นปัญหาของคนรุ่นหลังที่ได้รับมรดกที่ดินจากพ่อแม่หรือคนรุ่นแรกๆ ที่ดินที่เขตแดนไม่ชัดคนรุ่นหลังก็มักจะมีปัญหาเรื่องเขตแดน อีกทั้งที่ดินมูลค่าสูงมากขึ้นคนรุ่นหลังก็มักจะต้องการให้ได้ที่ดินเต็มทีหรือมากที่สุด ต่างก็ไม่ยอม จะรุกล้ำของคนอื่น ซึ่งบทเรียนเรื่องเขตแดนหลายๆ เรื่องพบว่าผู้นำยังมีดินไม่ใหญ่หรือดินไม่เต็มที่ยังพอมีคนจำได้ให้ยึดเป็นหลักได้ แต่ทั้งนี้คู่กรณีจะยอมรับก็ต้องมีพยานที่เชื่อถือได้ด้วย และเมื่ออ้างถึงต่างคนต่างก็ผิดทำให้คู่กรณีไม่เอาความต่อกัน แต่ยังมีที่ดินอีกหลายแปลงที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ชัด ทำให้ปัญหาเรื่องเขตแดนก็ยังคงมีอยู่ต่อไป

จำเป็นจะต้องมีรูปแบบวิธีการจัดการที่เหมาะสมกว่าที่เป็นอยู่นี้ เพราะแม้จะปักไม้ไว้แล้วแต่เมื่อเอกสาร
สิทธิไม่ชัดก็อาจมีปัญหาการรุกล้ำกันขึ้นมาอีกก็ได้

กรณีศึกษาที่ 4 เรื่องที่ดิน ผู้ให้ข้อมูล นายหวั่งหมาด หวั่งบริสุทธิ ผู้ใหญ่บ้าน ม.๗ ต. เกาะ
ลียง

เรื่องมีอยู่ว่านายหามา สารสิทธิ์ อายุ ๔๕ ปีกับนายอุเสน จิเหลา อายุ ๕๗ ปี มีที่ดินอยู่ติดกัน
เป็นที่ดินเอกสาร สค. ๑ ที่ดินของนายอุเสนเป็นที่นา ที่ทิ้งรกร้าง มีเนื้อที่ประมาณ ๗.๕ ไร่ ส่วนที่ดินนาย
หามาเป็นที่ดินสวนยางมีเนื้อที่ ๗ ไร่ ยางตัด(กริด)มาหลายปีแล้ว จนถึงช่วงที่จะต้องตัดออกเพื่อปลูก
ใหม่นายหามาจึงขอทุนจากกองทุนสงเคราะห์สวนยาง

ระหว่างที่ดินสองแปลงมีที่ดินที่เป็นที่ว่างเปล่าไม่มีเจ้าของ หรือเรียกว่าที่หวัดิน (เป็น
ส่วนปลายเขตที่ดินมีลักษณะเป็นแหลมยื่นจากที่ดินนายหามาลงในเขตที่ดินของนาย อุเสน แต่ที่ดินนี้
ระบุไม่ได้ว่าเป็นของใคร เพราะนายอุเสนและนายหามาต่างก็คิดว่าที่ดินส่วนนี้เป็นของตน เมื่อนาย
หามาปลูกยางใหม่ก็ได้ปลูกเข้ามาในที่ดินส่วนนี้ด้วย ขณะที่กำลังปลูกยางอยู่นายอุเสนก็มาคัดค้าน
เสียก่อน

นายอุเสนได้มาแจ้งกับผู้ใหญ่และบอกให้ไปดูที่เกิดเหตุ ผู้ใหญ่จึงไปดูที่ดินแล้วเรียกทั้งสองฝ่าย
เข้ามาคุย โดยพูดกับนายอุเสนและนายหามาว่า เต็น(คุณ อุเสน) ก็บอกว่าที่ดินนี้เป็นของเต็น นาย
หามาก็เช่นเดียวกัน เต็นก็บอกว่าที่ดินนี้เป็นของเต็น เอาอย่างนี้ดีไหม นายหามาเต็นก็แบ่งให้นายอุ
เสนสักหิด(เล็กน้อย) เกอะ ดินที่เต็นปลูกยางแล้วก็แล้วไปถือว่าเป็นของเต็น ส่วนที่ขุดหลุมแล้วยังไม่
ปลูกให้ยกให้นายอุเสนก็แล้วกัน ถ้าพวกเต็นไม่ยอมก็คิดว่าที่หวัดินตรงนี้นิดเดียว หากพวกเต็นไป
ฟ้องร้องกันที่ศาลเพื่อเอาเรื่องเอาราวกันละก็คิดว่าจะคุ้มกันไหม ไหนจะต้องเสียทั้งค่ารถ ค่าเรือ ไม่รู้ก็
เที่ยวว่าคดีจะจบ แล้วไหนจะจ่ายค่าทนายอีก เห็นไหมว่าค่าใช้จ่ายนับไม่ถ้วนเลย

นายอุเสนกับนายหามาได้ฟังผู้ใหญ่พูดก็ไม่คัดค้าน และเห็นจริงดังที่ผู้ใหญ่กล่าวอ้าง กอปรกับ
เกรงใจและเห็นใจที่ผู้ใหญ่ต้องวกไปวนมาอยู่หลายรอบกับเรื่องนี้กว่าที่จะทำให้ทั้งสองฝ่ายยอมได้ เมื่อ
เห็นว่าทั้งสองฝ่ายพอใจกับข้อเสนอที่กล่าวไป ผู้ใหญ่จึงเอาไม้หลักปักไว้เป็นหลักฐาน เพื่อป้องกันไม่
ให้เกิดปัญหาอีก เพราะอย่างน้อยๆ หลักไม้ก็น่าจะชัดเจนมากพอที่จะแบ่งเขตที่ดินได้ ถ้าไม่มีใครจงใจ
ละเลยหรือทำไม่เห็นเสีย

วิเคราะห์ ที่หวัดินมักมีอยู่ทั่วไปตามปลายสวน ในอดีตอาจไม่สร้างปัญหาเพราะเก็บไว้ปลูกผัก
ปลูกไม้ผลกินกันได้ แต่ปัจจุบันเมื่อยางพารามีราคาเมื่อมีที่ดินว่างอยู่ตรงปลายดินต่างก็จะเอามาเป็นของ
ตน เรื่องนี้เมื่อผู้ใหญ่ได้รับแจ้งก็ไปดูที่ดิน แล้วเรียกทั้งสองฝ่ายมาคุยพร้อมกัน บอกว่าที่แบบนี้ไม่มี
หลักฐาน แล้วจะต่อสู้แย่งกันไปก็ไม่มีประโยชน์ ถึงจะไปต่อสู้ชั้นศาลก็มีแต่ความสูญเสีย จึงเสนอว่าให้

กรณีศึกษาที่ 5 เรื่องที่ดิน ผู้ให้ข้อมูล นายหวังหมาด หวังบริสุทธิ์ ผู้ใหญ่บ้าน ม.๗ ต. เกาะ
ลิง

เรื่องนี้ที่ดินของนายสะยิ เป็นที่นาพื้นที่ลุ่มได้ปล่อยทิ้งไว้รกร้างว่างเปล่า นายสวาทเห็นเข้าก็เลยเข้าไปขอที่ดินนายสะยิ เพื่อเลี้ยงเปิดหารายได้เสริม นายสะยิก็นุญาตให้เลี้ยงเปิดได้ แต่ไม่ได้ให้ที่ดิน โดยที่นายสะยิเองนั้นก็รอบคอบได้มาแจ้งผู้ใหญ่บ้านให้รับทราบเป็นพยานว่าเขานุญาตให้นายสวาทเข้ามาเลี้ยงเปิดในที่ดินของตนเอง

นายสวาทเลี้ยงเปิดได้ประมาณ ๓-๔ ปี โดยทำเล้าขังเปิดแบบง่าย ๆ ซึ่งเปิดโตที่จับขายได้ราคาดี กิโลกรัมละประมาณ ๑๐๐ บาท นายสวาทเห็นว่าเปิดราคาดีก็จะขยายการเลี้ยงให้มากขึ้น นายสะยิเห็นนายสวาทขายเปิดได้ราคาดีก็เกิดความต้องการที่จะเอาที่ดินคืน แต่เมื่อไปขออนายสวาทไม่ยอมคืน อ้างว่าที่ดินนั้นเป็นของนายสวาทแล้ว และจะเลี้ยงเปิดต่อไปอีก นายสะยิและนายสวาทจึงเกิดการทะเลาะกันอย่างรุนแรง ทั้งคู่จึงพากันไปที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน

ผู้ใหญ่ได้พูดกับนายสวาทว่า “มึงทำอย่างนี้ไม่ได้ ตอนแรกที่ยิงเลี้ยง มึงก็ไปขอใช้ที่ดินของนายสะยิ แต่วันนี้มึงจะเอาที่ดินเขาได้อย่างไร แล้วที่ดินก็มีเอกสารสิทธิ์ (นส ๓) ถ้านายสะยิไปแจ้งความมึงก็มีความผิดเต็มประตู อย่าหาว่าผู้ใหญ่บ้านเข้าข้างใครเลยนะ แต่ความจริงเป็นอย่างไรรู้ว่ากันไปอย่างนั้น อีกอย่างตอนที่มึงมาขอเลี้ยงเปิดในที่ดินนายสะยิ นายสะยิก็นมาแจ้งให้ผู้ใหญ่รับทราบไว้แล้ว” ถึงจะได้พูดไปเช่นนั้นแล้วแต่ทั้งคู่ก็ไม่ยอมรับ

ตลอดเวลา ๒-๓ เดือนผู้ใหญ่ก็ได้พูดคุยทั้งฝ่ายโน้นที่ฝ่ายนี้ที่ ไปที่บ้านบ้าง ที่ร้านน้ำชาตอนเช้าบ้าง พูดได้ว่าเจอที่ไหนก็พูดเรื่องนี้ที่นั่น ดูเหมือนว่านายสวาทเองก็ยอมอ่อนลงเช่นเดียวกัน และต่อมานายสวาทก็ยอมรับในเหตุผลเขาก็คืนที่ดินให้นายสะยิ และรี้อทุกอย่างออกหมด ไม่ได้เลี้ยงเปิดอีกเลย หลังจากเรื่องนี้จบลงทั้งคู่ก็จะให้คืนเหมือนเดิมยาก เนื่องจากตอนที่ทะเลาะกันต่างฝ่ายต่างก็คิดว่าตนเองถูก และจะเอาชนะอีกฝ่ายให้ได้ เมื่อเรื่องจบลงก็เป็นการยากที่จะให้คืนเหมือนเดิมหรือไม่อาจจะต้องใช้เวลาค่อยๆ เยียวยา

วิเคราะห์ แม้เรื่องบางเรื่องดูเหมือนจะง่ายเพราะโดยเหตุผลไม่น่ามีอะไรให้ยากลำบาก แต่ความจริงการไกลเกลี่ยเป็นเรื่องยากที่ต้องทำให้ทุกฝ่ายเกิดการยอมรับและใช้เหตุผล เพราะฉะนั้นการไกลเกลี่ยโดยระบบชุมชนจึงมีลักษณะที่เรียกว่ายืดหยุ่นมากแล้วแต่ว่ากรณีเป็นเช่นไร อย่างเรื่องนี้ ต้องใช้เวลา ต้องติดตามตักเตือนพูดกล่าวกันอยู่ตลอด ด้วยความที่อยู่บ้านเดียวกันผู้นำจึงสามารถเจอกันได้ตลอด และเรียกว่าพูดกล่อมให้เข้าใจกันได้ตลอดเช่นกัน ไม่มีหลักว่าจะต้องปิดคดีให้ได้วันไหนแต่จะปรับเปลี่ยนและหาวิธีการพลิกแพลงกันแต่ละวันแต่ละครั้งไป แต่ความขัดแย้งหลายเรื่องยังมีสิ่งที่ยากคือ

ตอนจบที่จะทำอย่างไรให้คู่กรณีดีขึ้นเหมือนเดิม ความเป็นพี่เป็นน้องยังอยู่ อย่างเรื่องนี้ก็ยังไม่สามารถหาวิธีการได้ก็ได้แต่ให้เวลาเป็นเครื่องเยียวยา

กรณีศึกษาที่ 6 เรื่องแบ่งมรดกตามหลักศาสนาอิสลาม

เรื่องเกิดที่เกาะลิบง นางผะมีสามีชื่อนายหมื่น มีลูกด้วยกัน 5 คน หญิง 2 คน ชาย 3 คน เมื่อนางผะเสียชีวิต ไม่ได้จัดการเรื่องมรดกอะไรไว้ให้กับลูก นายหมื่นผู้เป็นสามีจึงเป็นผู้จัดการมรดกและทรัพย์สินแทน ต่อมานายหมื่นได้เสียชีวิตลง นายโชติ อับดุลกะเดชโตะอิหม่ามในขณะนั้น พร้อมด้วยนายนิสิต

ชัยฤทธิ์ เป็นคอเต็บ ซึ่งทั้งสองเป็นกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลเกาะลิบง พร้อมด้วยคณะกรรมการฝ่ายจัดการมรดกที่ได้ตั้งขึ้นตามหลักศาสนาอิสลามไปกันที่บ้านของนายหมื่น ซึ่งโดยทั่วไปหลักการจัดการเรื่องมรดกตามหลักศาสนาอิสลามก่อนจะฝังศพจะต้องมีการจัดการเรื่องมรดกเสียให้เรียบร้อยก่อน เนื่องจากในวันนั้นจะมีพยานและญาติพี่น้องอยู่กันพร้อมหน้า

ขณะที่ศพนายหมื่นตั้งอยู่บนบ้านก่อนที่จะฝังศพเรื่องที่ดินมรดกในญาติพี่น้องตกลงว่าจะคุยกันให้เรียบร้อย เมื่อทุกคนตกลงกันดังนั้นแล้วนายโชติได้ถามว่าที่ดินเดิมเป็นของใคร ก็ได้รับคำตอบว่าเป็นของนางผะ เมื่อ

นางผะตายไปแล้วนายหมื่นได้แบ่งที่ดินให้เพียงลูกชาย 3 คน ส่วนผู้หญิง 2 คนไม่ได้รับส่วนแบ่ง ลูกชายคนหนึ่งได้ขายไปเสีย 1 แปลง เมื่อถามว่าแปลงที่ขายไปแล้วจะอย่างไรดี เพราะคงไม่สามารถเรียกคืนได้ ก็ได้คำตอบว่าขายไปแล้วก็ขายไปเลยไม่ต้องไปคิดอะไร ส่วนที่เหลือก็มาจัดการเรื่องการแบ่งที่ดินกันใหม่

นายโชติชี้แจงให้ทราบว่าตอนแรกที่นางผะตายไม่ได้จัดการให้ถูกต้อง แต่ตอนนี้ทรัพย์สินก็ยังอยู่เพราะฉะนั้นจะได้จัดการเสียให้ถูกต้อง โดยคุยรายละเอียดยให้ฟังว่าทางศาสนาอิสลามเรามีวิธีการจัดการมรดกอยู่ 2 วิธี คือหากทายาททุกคนสามารถตกลงกันได้ก็ให้แบ่งตามนั้น แต่หากตกลงกันไม่ได้ก็ใช้หลักการตามหลักศาสนา คือเมื่อมีกัน 5 คน ผู้ชาย 3 คน ผู้หญิง 2 คน ผู้ชายจะได้คนละ 2 ส่วน หญิงได้ 1 ส่วน เมื่อทุกคนได้ฟังเป็นอันว่าตกลงตามนั้น

วิธีการแบ่งก็ต้องแบ่งทรัพย์สินเป็น 8 ส่วน ผู้ชายได้ 6 ส่วน ผู้หญิง 2 ส่วน ซึ่งทุกคนตกลงให้แบ่งตามหลักศาสนา ซึ่งการแบ่งตามหลักศาสนาอิสลามดูเหมือนว่าฝ่ายหญิงจะได้น้อยกว่าชาย แต่ในความเป็นจริงเมื่อผู้หญิงไปมีสามีก็จะได้ทรัพย์มรดกจากสามีเพิ่มอีกสองส่วน หากพ่อแม่ของสามีแบ่งที่ดินให้ลูกชายก็จะได้มา 2 ส่วน ตามหลักการปฏิบัติในสมัยก่อนผู้ชายเป็นฝ่ายที่ต้องดูแลคนในครอบครัวเป็นหลัก ฝ่ายหญิงเป็นแม่บ้านไม่ต้องทำงานหนัก จึงถือว่าสมเหตุสมผลในการได้ที่ดินน้อยกว่าฝ่ายชาย แต่ปัจจุบันเมื่อสังคมเปลี่ยนไป ศาสนาก็มีความยืดหยุ่น

เห็นได้ว่าโต๊ะอิหม่ามจะถามก่อนว่าจะตกลงกันเองหรือไม่ เพื่อให้เกิดความพอใจกันทุกฝ่าย แต่หากผู้ตายมีหนี้สิน หรือการใช้จ่ายที่เป็นภาระในการทำพิธีศพ ก็ให้เอาทรัพย์สมบัติที่เป็นมรดกมาชดเชยหนี้ก่อน ถ้าทรัพย์สมบัติไม่พอก็ให้เจ้าหนี้เอาเท่าที่มี นอกเสียจากว่าจะมีทายาทคนใดคนหนึ่งจะรับผิดชอบหนี้นั้น หรือแล้วแต่การตกลงกันเองในทายาท

3.4 ผลการศึกษาข้อมูลหลักการทางศาสนาอิสลาม/แนวทางการปฏิบัติ

ความรู้หลักการทางศาสนาอิสลามศึกษาได้มาจากการวิเคราะห์เรื่องราว (ในอดีตและปัจจุบัน) ศึกษา ดูงาน การจัดเวทีเพิ่มเติมหลักการศาสนา การค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ตและหนังสือ ได้ความรู้ดังนี้

ความรู้จากการวิเคราะห์เรื่องราว

การสมรส (นิกะห์)

การสมรส คือการผูกความสัมพันธ์ระหว่างชายกับหญิง โดยมีเป้าหมายที่จะใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน อย่างสามีภรรยา ที่สอดคล้องกับหลักชัรอียะฮ์(บทบัญญัติศาสนา)และกฎหมาย อิสลามถือว่าการสมรส เป็นอิบาเดฮ์(ศาสนกิจ)ประเภทหนึ่งที่ส่งเสริมให้มีสำหรับผู้ที่มีความสามารถ

องค์ประกอบของการนิกะห์มี 5 ประการ

1. เจ้าบ่าว(ฝ่ายชาย)
2. เจ้าสาว(ฝ่ายหญิง)
3. วะลีย์ (ผู้ปกครองฝ่ายหญิง)
4. มะฮัร(ค่าสินสอด)
5. อีญาบ-กอบูล(คำเสนอ-คำสนอง)

การนิกะห์ ช่วยป้องกันและแก้ปัญหาความขัดแย้ง และปัญหาด้านต่างๆ เช่น

- ลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างญาติฝ่ายหญิงฝ่ายชายในกรณีของกลุ่มวัยรุ่นที่กำลัง อยู่ในวัยเรียนที่ไปไหนมาไหนด้วยกัน หรืออาจจะอยู่กินด้วยกัน และมีอะไรมากกว่านั้น เมื่อผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายทราบเรื่องก็ต้องมาคุยตกลงกันโดยมีผู้นำศาสนาและผู้นำชุมชนมาช่วยเป็นสักขีพยานเสร็จแล้ว ก็จะทำพิธีนิกะห์ เพื่อเป็นหลักประกันว่าฝ่ายชายจะรับผิดชอบอย่างแท้จริง หลังจากนั้นก็จะกลับไปเรียนต่อให้จบแล้วค่อยจัดเลี้ยงมงคลสมรสก็ได้ ในระหว่างนั้นจะไปไหนมาไหนด้วยกันก็ไม่เป็นที่ครหาของผู้คน

- ลดปัญหาความสัมพันธ์ความเป็นบุพการีของเด็กที่เกิดมา คือเด็กที่ท้องก่อนทำพิธี นิกะห์ อิสลามถือว่าทั้งสองไม่ได้มีความสัมพันธ์ความเป็นพ่อลูกอะไรกันเลย เมื่อลูกโตเป็นสาว พ่อก็ไม่มีความสัมพันธ์ที่จะเป็นวาลีย์(ผู้ปกครอง)ที่จะนิกะห์หรือมอบหมายให้อีหม่ามหรือคนอื่นนิกะห์แทนได้

- การนิกะห์ช่วยลดความสับสน และช่วยรักษาความบริสุทธิ์ของอวัยวะเพศ

- การนิเกห้ช่วยลดปัญหาอาชญากรรม และคดีอาญาต่างๆ
- การนิเกห้ช่วยป้องกันโรคร้ายหลายชนิด
- การนิเกห้ทำให้การปฏิบัติศาสนกิจเพิ่มคุณค่าแห่งความดี และมีความสมบูรณ์มาก

ยิ่งขึ้น

- ท่านศาสดาได้กล่าวไว้ว่า “ท่านทั้งหลายจงแต่งงาน(นิเกห้) เพราะผู้หญิงที่เราแต่งงานนั้นเป็นผู้นำทรัพย์สมบัติมาสู่ครอบครัว”

ต่อล้าค(การหย่าร้าง)

การหย่าเป็นสิ่งอัลลอฮ์อนุมัติ แต่อัลลอฮ์ทรงกริ้วที่สุด การหย่าตามหลักอิสลามถือเป็นเอกสิทธิ์ของสามีแต่ฝ่ายเดียว แต่ถึงอย่างไรก็ตามภรรยาก็มีสิทธิ์ที่จะขอหย่า หรือฟ้องหย่าได้ในกรณีที่มีเหตุผลตามหลักชรีอะฮ์ หรืออาจทำตะละ(ทัณฑ์บน)ไว้ก็ได้ หรือการซื้อหย่า ทั้งนี้เพื่อใช้ในบางกรณี

ลักษณะการหย่า

การหย่าที่จะมีผลนำไปสู่การขาดจากการเป็นสามภรรยา มี 2 ลักษณะ

1. การหย่าโดยใช้ถ้อยคำหรือข้อเขียนที่ชัดเจน เช่นกล่าวว่า “ฉันหย่าเธอแล้ว” การกล่าวด้วยถ้อยคำ หรือข้อเขียนดังกล่าว ผู้กล่าวไม่จำเป็นต้องมีเจตนา(นียะฮ์)ว่าจะหย่าภรรยาของตน ก็จะมีผลการหย่าแล้ว
2. การหย่าโดยใช้ถ้อยคำ หรือข้อเขียนที่เป็นนัยๆ เช่นกล่าวว่า “เธอกลับไปก่อน” การกล่าวด้วยถ้อยคำ หรือข้อเขียนดังกล่าว จะต้องมียเจตนา(นียะฮ์)ว่าจะหย่าภรรยาของตน จึงจะมีผลการหย่าที่สมบูรณ์

ช่วยป้องกันและแก้ปัญหาความขัดแย้งดังต่อไปนี้

- ช่วยลดความบาดหมางของญาติทั้งสองฝ่าย
- ช่วยลดปัญหาความขัดแย้งทั้งสองฝ่ายที่ไม่รู้จบสิ้น
- ช่วยป้องกันการทำร้ายร่างกาย หรือการก่อกวนตีอาญา

มรดก

มรดก คือทรัพย์สินหรือสิทธิของผู้ตายได้ทิ้งไว้ การแบ่งมรดกนั้นเป็นสิ่งจำเป็นในอิสลาม

ท่านศาสดาได้กล่าวไว้ว่า “จงแบ่งทรัพย์สินในระหว่างผู้สืบมรดก ตามนัยแห่งกิตาบุลลอฮฺ”(คัมภีร์อัล-กุรอาน)

เมื่อมีผู้หนึ่งผู้ใดตายลง จำเป็นสำหรับคนที่มีชีวิตอยู่จะต้องจัดการกับศพ คือ

1. รับผิดชอบศพเพื่อนำไปฝังให้เร็วที่สุด
2. ให้เอาทรัพย์สินผู้ตายจ่ายเฉพาะสิ่งที่จำเป็น
3. หากผู้ตายมีหนี้สินอยู่ ก็ให้ทายาทจัดการชำระเสีย
4. ปฏิบัติตามคำสั่งเสียที่ผู้ตายได้เคยสั่งไว้

มรดกของผู้ตาย ได้แก่ทรัพย์สินทุกชนิด มากหรือน้อยก็ตามความรับผิดชอบต่างๆ เช่น อสังหาริมทรัพย์ ได้แก่บ้านเรือน ไร่นา สหกรณ์ทรัพย์ ได้แก่ เงินทอง รวมทั้งเงินสด

สิ่งที่เป็นความรับผิดชอบของผู้ตายมีหลายประการ ซึ่งทายาทจะต้องนำมารวมไว้เป็นมรดก ก่อนการแบ่ง

การแบ่งมรดกมีสองลักษณะ

1. แบ่งตามบัญญัติของศาสนาที่กำหนดไว้
2. แบ่งตามความยินยอม เท่าๆกันทุกคน

องค์ประกอบของการแบ่งมรดกมี 3 ประการ

1. เจ้าของมรดก หรือผู้ตาย
2. ผู้สืบมรดก
3. ทรัพย์สินของเจ้าของมรดก หรือผู้ตาย

เงื่อนไขของการแบ่งมรดกมี 4 ประการ

1. เจ้าของมรดกได้ตายอย่างแน่นอน
2. ผู้สืบมรดกยังมีชีวิตอยู่อย่างแน่นอน
3. จะต้องทราบถึงสาเหตุในการสืบมรดก เช่น สามี ภรรยา
4. จะต้องไม่ถูกกัณษัตริ์ในการรับมรดกตามหลักบัญญัติ

ผู้ไม่มีสิทธิในการรับมรดกโดยเด็ดขาด

1. ผู้ทำการสังหารเจ้ามรดกโดยเจตนา

2. ผู้สืบเป็นมรดกเป็นคนต่างศาสนา
3. การเป็นทาส เพราะทาสไม่มีสิทธิในการครองทรัพย์สิน

ขั้นตอนในการจัดแบ่งมรดก

หลังจากที่มีผู้เสียชีวิต ทางอิหม่ามและคณะกรรมการมัสยิด และมีผู้นำชุมชนมาร่วมเป็นสักขีพยาน โดยเรียกทายาท และผู้ที่เกี่ยวข้องมาซักถามเรื่องทรัพย์สิน และหนี้สินของผู้ตาย หากมีหนี้สินก็จะเอาทรัพย์สินที่มีไปชำระ หรือทายาทอาจจะร่วมกันรับภาระชำระแทน ส่วนทรัพย์สินที่เหลือก็จะถูกจัดแบ่งเท่าๆกันทุกคนตามความยินยอม โดยอาศัยหลักการที่ว่า(การยินยอมนั้นเป็นนายของสุกม) นี่ก็คือวิธีที่ 1 วิธีที่ 2 หากมีบางคนไม่ยินยอมก็จะแบ่งตามบัญญัติศาสนาที่กำหนดไว้ตามสัดส่วนของแต่ละคน เช่น บุตรชายได้รับ 2 ส่วน บุตรหญิงได้รับ 1 ส่วน เป็นต้น การแบ่งตามวิธีที่ 2 ไม่มีใครที่กล้าขัดขืน หากตกลงที่จะใช้วิธีที่ 1 ไม่สำเร็จ จากนั้นก็จะจัดการแบ่งและวัดความกว้าง/ยาว หากเป็นไร่นาหรือที่ดิน แล้วทำการจดบันทึก และแจ้งให้ผู้เกี่ยวข้องทุกคนได้รับทราบ และลงชื่อพร้อมทั้งพยาน

การแบ่งมรดกตามหลักการอิสลามช่วยป้องกันและแก้ปัญหาความขัดแย้งดังต่อไปนี้

- ช่วยป้องกันและแก้ปัญหาความขัดแย้งของทายาทและผู้มีสิทธิในกองมรดก
- ช่วยป้องกันปัญหาความขัดแย้งแบบถาวร เนื่องจากผู้นำฝ่ายต่างๆมาเป็นสักขีพยาน และสังคมส่วนใหญ่ได้รับรู้

ความรู้จากการศึกษาดูงานมัสยิดบ้านเหนือ

การละหมาดร่วมกันที่มัสยิดเป็นประจำทำให้มัสยิดกลายเป็นสถาบันที่ทรงความสำคัญยิ่งสำหรับคนส่วนใหญ่ความผูกพันกับมัสยิดทำให้พร้อมจะร่วมมือและสนองนโยบายต่างๆที่ทางมัสยิดกำหนดขึ้น การละหมาดนั้นถือได้ว่าเป็นระบบการผลิตซ้ำจักรวาลทัศน์อิสลามเมื่อการละหมาดได้รับการปฏิบัติอย่างเคร่งครัดจึงเท่ากับช่วยตอกตรึงจักรวาลทัศน์อิสลามไว้ในใจของผู้ปฏิบัติอย่างมั่นคง โดยสามารถมองเห็นเป็นรูปธรรมในการแสดงออกของชาวชุมชน เช่นการแต่งกาย สตรีแทบทั้งหมดให้ความสำคัญกับการคลุมฮิญาบ(ผ้าคลุมศีรษะ)ตามหลักศาสนาอิสลาม

เมื่อวัยรุ่นเป็นหนุ่มสาวและปรารถนาที่จะแต่งงานทุกคนจะได้รับการบ่มเพาะจากมัสยิดให้ตระหนักถึงบทบาท สิทธิและหน้าที่ต่างๆของการเป็นสามีภรรยา ตลอดจนแนวทางการอบรมเลี้ยงดูลูกๆ ที่จะเกิดมาในอนาคตเสียก่อนจึงจะได้รับอนุญาตให้แต่งงานได้

วัฒนธรรมการตีม้น้ำชาเพื่อสงเคราะห์ช่วยเหลือกันและกันนั้นอาจถือเป็นเรื่องปกติในชุมชนมุสลิมทั่วไป แต่นั่นก็จะเกิดเพียงครั้งคราว เท่านั้น หรือในยามที่ใครคนใดคนหนึ่งประสบภัยพิบัติจนทรัพย์สินเสียหายหรือเกิดสภาวะขาดแคลนเงินในขณะที่ต้องใช้อย่างยิ่งยวดจริงๆ เท่านั้น แต่สำหรับชาวชุมชนมัสยิดบ้านเหนือแล้ว การตีม้น้ำชาเพื่อมัสยิดกลายเป็นวัฒนธรรมที่ดำเนินไปอย่างกลมกลืนกับวิถีชีวิตประจำสัปดาห์ของชาวชุมชน เพราะเมื่อถึงทุกวันศุกร์ บรรดาสาธุชนในชุมชนบ้านเหนือจะพากันไปตีม้น้ำชาพร้อมกันที่มัสยิดบ้านเหนือและบริจาคเงินตามกำลังศรัทธาเพื่อให้ดำเนินงานของมัสยิดบ้านเหนือก้าวหน้าต่อไปได้

สาธุชนในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือเองได้รับการส่งเสริมให้มีการศึกษาเรียนรู้กันเป็นประจำโดยใช้มัสยิดบ้านเหนือเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ โดยเฉพาะในด้านปฏิบัติศาสนกิจให้ถูกต้องเท่านั้น แต่ยังรวมถึงเรื่องการสร้างระบบสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง บนกระบวนคิดดังกล่าวด้วย เมื่อมีเรื่องสำคัญๆ ที่ชาวบ้านเหนือควรรู้หรือหม่อมภูมิอบรมนียก็มักใช้เวลาหลังละหมาดทุกครั้ง ในการสร้างความเข้าใจกับชาวบ้านเหนือในเรื่องนั้นๆ เป็นประจำ สภาพการณ์ที่มีการละหมาดเป็นเสาหลักของกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนบ้านเหนือ ทำให้เกิดการเรียนรู้อิสลามอย่างกว้างขวางมากขึ้น และนำไปสู่การฟื้นฟูอัตลักษณ์อีกสองอย่างตามมา นั่นคือ อัตลักษณ์ชะกาดและอัตลักษณ์การส่งเสริมความดี ยับยั้งความชั่ว

ความรู้จากการจัดเวทีระดับตำบล

อิสลาม ศรัทธาในอัลลอฮ์ ผู้ซึ่งประทานศาสนาให้แก่ประชาชาติ และนำมาปฏิบัติตามแนวทางที่กำหนด อิสลามจึงเป็นวิถีปฏิบัติในชีวิตประจำวัน หลักศรัทธามี 6 ประการ และหลักปฏิบัติมี 5 ประการ โดยถือว่าหลักศรัทธาคือหัวใจ เพราะความดีที่กระทำบนพื้นฐานของการศรัทธาที่จะได้รับผลตอบแทนจากพระผู้เป็นเจ้า

หลักศรัทธาได้แก่

1. การศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้า
2. การศรัทธาในบรรดา มัลลิกะ เทวทูต
3. การศรัทธาในคัมภีร์ทั้งหลาย
4. การศรัทธาใน อะดีษ ของอัลลอฮ์

5. การศรัทธาในกฎกำหนดสภาวการณ์

6. การศรัทธาในวันสิ้นโลก

หลักปฏิบัติ เพื่อใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ได้รับความเจริญ ความสงบ สันติ และรอดพ้นในโลกหน้า

1. **วาญิบ** คือหลักปฏิบัติภาคบังคับที่มุสลิมผู้อยู่ในศาสนานิติภาวะต้องปฏิบัติตาม เช่นการ ปฏิบัติตาม ฐานบัญญัติของอิสลาม (รุกน) ต่าง ๆ การศึกษาวิทยาการอิสลาม การทำมาหากินเพื่อเลี้ยงดูครอบครัว เป็นต้น
2. **ฮะรออม** คือกฎบัญญัติห้ามที่มุกลัฟทุกคนต้องละเว้น ผู้ที่ไม่ละเว้นจะต้องถูกลงทัณฑ์
3. **ฮะลาล** คือกฎบัญญัติอนุมัติให้มุกลัฟกระทำได้อันได้แก่ การนึกคิด วาจา และการกระทำที่ศาสนาได้อนุมัติให้ เช่น การรับประทานเนื้อปศุสัตว์ที่ได้รับการเชือดอย่างถูกต้อง การค้าขายโดยสุจริตวิธี การสมรสกับสตรีตามกฎหมายเกณฑ์ที่ได้รับไว้ เป็นต้น
4. **มุสตะฮับ** หรือที่เรียกกันติดปากว่า ซุนนะฮฺ (ซุนนะห์, ซุนนัต) คือกฎบัญญัติชักชวนให้มุสลิม และมุกลัฟกระทำ หากไม่ปฏิบัติก็ไม่ได้เป็นการฝ่าฝืนศาสนวินัย โดยทั่วไปจะเกี่ยวข้องกับหลักจริยธรรม เช่น การใช้น้ำหอม การขริบเล็บให้สั้นเสมอ การนมาซ นอกเหนือการนมาซภาคบังคับ
5. **มักรูฮฺ** คือกฎบัญญัติอนุมัติให้มุกลัฟกระทำได้ แต่พึงละเว้น เกี่ยวข้องกับหลักจริยธรรม เช่นการรับประทานอาหารที่มีกลิ่นนารังเกียจ การสวมเสื้อผ้าอาภรณ์ที่ขัดต่อกาลเทศะ เป็นต้น
6. **มุบาฮฺ** คือสิ่งที่กฎบัญญัติไม่ได้ระบุเจาะจง จึงเป็นความอิสระสำหรับมุกลัฟที่จะเลือกกระทำหรือละเว้น เช่นการเลือกพาหนะ อุปกรณ์เครื่องใช้ หรือ การเล่นกีฬาที่ไม่ขัดต่อบทบัญญัติห้าม

ความรู้จากการศึกษาอินเทอร์เน็ต

ศาสนาอิสลาม คือ ความศรัทธา ข้อบัญญัติเกี่ยวกับการปฏิบัติและจริยธรรม ซึ่งบรรดาศาสดาที่อัลลอฮฺ ได้ประทานลงมาเป็นผู้นำ เพื่อมาสั่งสอนและแนะนำแก่มวลมนุษยชาติ สิ่งทั้งหมดเหล่านี้เรียกว่า ดีน หรือ ศาสนา นั่นเอง ผู้ที่มีความศรัทธาจะตระหนักอยู่เสมอว่า ชีวิตของเขาได้พ้นจากการเข้ากับอำนาจสูงสุดของพระผู้ทรงสร้างโลก ในทุกสถานภาพของเขาจะรำลึกถึงพระผู้เป็นเจ้า และมอบหมายตนเองให้อยู่ภายใต้การคุ้มครองของพระองค์ตลอดเวลา เขาเป็นผู้มีจิตใจมั่นคงและมีสมาธิเสมอ

อิสลาม เป็นคำภาษาอาหรับ **الإسلام** แปลว่า การสวามิภักดิ์ ซึ่งหมายถึงการสวามิภักดีอย่าง บริบูรณ์แด่ อัลลอฮ์ พระผู้เป็นเจ้า ด้วยการปฏิบัติตามคำบัญชาของพระองค์ อิสลาม มีรากศัพท์มาจาก คำว่า **อัส-สลิม** หมายถึง สันติ โดยนัยว่าการสวามิภักดีต่อพระผู้เป็นเจ้าจะทำให้มนุษย์ได้พบกับ สันติภาพทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ศาสนาอิสลามเป็นศาสนามนุษยชาติตลอดกาล ตั้งแต่แรกเริ่มของการ กำเนิดของมนุษย์ คืออนปาดำ ผ่านศาสดามากหลายท่านในแต่ละยุคสมัย จนถึงศาสดาท่านสุดท้ายคือ มุฮัมมัด และส่งผ่านมายังปัจจุบันและอนาคต จนถึงวันสิ้นโลก

พระโองการแห่งพระผู้เป็นเจ้าที่ทยอยลงมาในเวลา 23 ปี ได้รับการรวบรวมขึ้นเป็นเล่มมีชื่อว่า อัลกุรอาน ซึ่งเป็นธรรมนูญแห่งชีวิตมนุษย์ และแบบอย่าง และวณะที่รายงานโดยบุคคลรอบข้างที่ผ่าน การกลั่นกรองสายรายงานแล้วเรียกว่า ฮะดีษ เพื่อที่มนุษย์จะได้ยึดเป็นแบบอย่าง และแนวทางในการ ครองตนบนโลกนี้อย่างถูกต้องก่อนกลับคืนสู่พระผู้เป็นเจ้า สารสันแห่งอิสลามที่ถูกส่งมาให้แก่มนุษย์ทั้งมวลมีจุดประสงค์หลัก 3 ประการคือ:

1. เป็นอุดมการณ์ที่สอนมนุษย์ให้ศรัทธาในอัลลอฮ์ พระผู้เป็นเจ้าเพียงพระองค์เดียว ที่สมควรแก่การเคารพบูชาและภักดีโดยไม่นำสิ่งหนึ่งสิ่งใดมาเทียบเคียง ศรัทธาในความ ยุติธรรมของพระองค์ ศรัทธาในพระโองการแห่งพระองค์ ศรัทธาในวันปรโลก วันซึ่ง มนุษย์ฟื้นคืนชีพอีกครั้งเพื่อรับการพิพากษา และรับผลตอบแทนของความดีความชั่วที่ ตนได้ปฏิบัติไปในโลกนี้ มั่นใจและไว้วางใจต่อพระองค์ เพราะพระองค์คือที่พึ่งพาของ ทุกสรรพสิ่ง มนุษย์จะต้องไม่สิ้นหวังในความเมตตาของพระองค์ และพระองค์คือปฐม เหตุแห่งคุณงามความดีทั้งปวง
2. เป็นธรรมนูญสำหรับมนุษย์ เพื่อให้เกิดความสงบสุขในชีวิตส่วนตัว และสังคม เป็น ธรรมนูญที่ครอบคลุมทุกด้าน ไม่ว่าในด้านการปกครอง เศรษฐกิจ หรือนิติศาสตร์ตั้งแต่ ระดับบุคคล ครอบครัว ไปจนกระทั่งระดับรัฐ อิสลามสั่งสอนให้มนุษย์อยู่กันด้วยความ เป็นมิตร ละเว้นการรบราฆ่าฟันโดยไม่มีเหตุอันควร การทะเลาะเบาะแว้ง การละเมิด และรุกรานสิทธิของผู้อื่น ไม่ลักขโมย ฉ้อฉล หลอกลวง ไม่ผิดประเวณี หรือทำอนาจาร ไม่ดื่มของมึนเมาหรือรับประทานสิ่งที่เปื้อนโทษต่อร่างกายและจิตใจ ไม่บ่อนทำลายสังคม แม้ว่าในรูปแบบใดก็ตาม
3. เป็นจริยธรรมอันสูงส่งเพื่อการครองตนอย่างมีเกียรติ เน้นความอดกลั้น ความซื่อสัตย์ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเมตตากรุณา ความกตัญญูกตเวที ความสะอาดของกายและ ใจ ความกล้าหาญ การให้อภัย ความเท่าเทียม และความเสมอภาคระหว่างมนุษย์ การ เคารพสิทธิของผู้อื่น สั่งสอนให้ละเว้นความตระหนี่ถี่เหนียว ความอิจฉาริษยา การดิฉิน นินทา ความขลาดและความขลาดกลัว การทรยศและอกตัญญู การล่วงละเมิดสิทธิของ ผู้อื่น

อิสลามเป็นศาสนาของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของที่เป็นเจ้าที่เป็นทางนำในการดำรงชีวิตทุกด้านตั้งแต่ต้นจนหลับ และตั้งแต่เกิดจนตาย แก่มนุษย์ทุกคน ไม่ยกเว้น อายุ เพศ เผ่าพันธุ์ วรรณะ ฐานะ หรือ ยุคสมัย ใด

หลักคำสอนของศาสนาอิสลามแบ่งไว้ 3 หมวดดังนี้

1. หลักการศรัทธา
2. หลักจริยธรรม
3. หลักการปฏิบัติ

หลักการศรัทธา

อิสลามสอนว่า ถ้าหากมนุษย์ พิจารณาด้วยสติปัญญาและสามัญสำนึกจะพบว่า จักรวาลและมวลสรรพสิ่งทั้งหลายที่มีอยู่ มิได้อุบัติขึ้นมาด้วยตัวเอง เป็นที่แน่ชัดว่า สิ่งเหล่านี้ได้ถูกอุบัติขึ้นมาโดยพระเจ้าผู้สร้าง ผู้ทรงสูงสุดเพียงพระองค์เดียว ที่ไม่แบ่งภาค หรือแบ่งแยกเป็นสิ่งใด ไม่ถูกบังเกิด ไม่ถูกกำเนิด และไม่ให้กำเนิดบุตร ธิดาใดๆ ผู้ทรงสร้าง และบริหารสรรพสิ่งด้วยอำนาจและความรอบรู้ที่ไร้ขอบเขต ทรงกำหนดกฎเกณฑ์ที่โดยทั่วไปไม่มีการเปลี่ยนแปลงหรือไว้ทั่วทั้งจักรวาลหรือที่เข้าใจว่าเป็น"กฎธรรมชาติ" ทรงขับเคลื่อนจักรวาลด้วยระบบที่ละเอียดอ่อน มีเป้าหมาย ซึ่งไม่มีสรรพสิ่งใดถูกสร้างขึ้นมาอย่างไร้สาระ

พระเจ้าผู้เป็นเจ้าของผู้ทรงเมตตา ทรงสร้างมนุษย์ขึ้นมาอย่างประเสริฐจะเป็นไปได้อย่างไร ที่พระองค์จะปล่อยให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอยู่ไปตามลำพัง โดยไม่ทรงเหลียวแล หรือปล่อยให้สังคมมนุษย์ และสิ่งมีชีวิต กำเนิดขึ้น แล้วดำเนินไปตามยถากรรมของตัวเอง สภาวะแวดล้อมที่สิ่งมีชีวิตดำรงอยู่จึงเป็นความพอดียิ่งที่สุดที่ผู้ใช้ปัญญา ไม่สามารถอธิบายได้ด้วย"ความบังเอิญ" สอดคล้องตามทฤษฎีความน่าจะเป็นทางคณิตศาสตร์

พระองค์ทรงขจัดความสงสัยเหล่านี้ ด้วยการประทานกฎการปฏิบัติต่าง ๆ ผ่านบรรดาศาสดา ให้มาสั่งสอนและแนะนำมนุษย์ไปสู่การปฏิบัติ สำหรับการดำเนินชีวิต แน่แน่นอนมนุษย์อาจมองไม่เห็นผล หรือได้รับประโยชน์จากการทำความดี หรือได้รับโทษจากการทำชั่ว ของตนในชีวิตบนโลกนี้ ที่เป็นเพียงโลกแห่งการทดสอบ โลกแห่งการตอบแทนที่แท้จริงยังมาไม่ถึง

จากจุดนี้ทำให้เข้าใจได้ทันทีว่า ต้องมีสถานที่อื่นอีก อันเป็นสถานที่ตรวจสอบการกระทำของมนุษย์ อย่างละเอียดถี่ถ้วน ถ้าเป็นความดีพวกเขาจะได้รับรางวัลเป็นผลตอบแทน แต่ถ้าเป็นความชั่วจะถูกลงโทษไปตามผลกรรมนั้น ศาสนาได้เชิญชวนมนุษย์ไปสู่หลักการศรัทธา และความเชื่อมั่นที่สัตย์จริง

พร้อมพยายามผลักดันมนุษย์ ให้หลุดพ้นจากความโง่เขลาเบาปัญญา ระบอบการกดขี่ การแบ่งชั้นวรรณะ และบังเกิดสันติสุขของมนุษยชาติโดยรวมในที่สุด

หลักศรัทธาอิสลามแนวทำนศาศดาที่เชื่อถือได้ (ซุนนีย์)

1. ศรัทธาว่าอัลลอฮ์เป็นพระเจ้า
2. ศรัทธาในบรรดาคัมภีร์ต่าง ๆ ที่อัลลอฮ์ประทานลงมาในอดีต เช่น เตาโรต อินญีล ซะบูร์ และอัลกุรอาน
3. ศรัทธาในบรรดาศาสนทูตต่าง ๆ ที่อัลลอฮ์ได้ทรงส่งมายังหมู่มนุษย์ และ**นบีมุฮัมมัด** คือลลัลลอฮุอะลยฮิวะซัลลัม เป็นศาสนทูตคนสุดท้าย
4. ศรัทธาในบรรดามะลาอิกะฮ์ บ่าวผู้รับใช้อัลลอฮ์
5. ศรัทธาในวันสิ้นสุดท้าย คือหลังจากสิ้นโลกแล้ว มนุษย์จะฟื้นขึ้น เพื่อรับการตอบสนองความดีความชั่วที่ได้ทำไปบนโลกนี้
6. ศรัทธาในกฎสภาวะ หรือ สิ่งที่เป็นกำหนัด และเงื่อนไขการกำหนัดจากพระผู้เป็นเจ้า

หลักจริยธรรม

ศาสนาสอนว่า ในการดำเนินชีวิตจงเลือกสรรเฉพาะสิ่งที่ดี อันเป็นที่ยอมรับของสังคม จงทำตนให้เป็นผู้ดำรงอยู่ในศีลธรรม พัฒนาดนเองไปสู่การมีบุคลิกภาพที่ดี เป็นคนที่รู้จักหน้าที่ ห่วงใย มีเมตตา มีความรัก ซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น รู้จักปกป้องสิทธิของตน ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น เป็นผู้มีความเสียสละไม่เห็นแก่ตัว และหมั่นใฝ่หาความรู้ ทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นคุณสมบัติของผู้มีจริยธรรม ซึ่งความสมบูรณ์ทั้งหมดอยู่ที่ความยุติธรรม

หลักการปฏิบัติ

ศาสนาสอนว่า กิจกรรมงานต่าง ๆ ที่จะทำนั้น มีความเหมาะสมกับตนเองและสังคม ขณะเดียวกันต้องออกห่างจากการทำงานที่ไม่ดี ที่สร้างความเสื่อมเสียอย่างสิ้นเชิง

ส่วนการประกอบคุณงามความดีอื่น ๆ การถือศีลอด การนมาซ และสิ่งที่คล้ายคลึงกับสิ่งเหล่านี้ เป็นการแสดงให้เห็นถึงการเป็นบ่าวที่จงรักภักดี และปฏิบัติตามบัญชาของพระองค์ กฎเกณฑ์และคำสอนของศาสนา ทำหน้าที่คอยควบคุมความประพฤติของมนุษย์ ทั้งที่เป็นหลักศรัทธา หลักปฏิบัติและจริยธรรม

เราอาจกล่าวได้ว่าผู้ที่ละเมิดคำสั่งต่าง ๆ ของศาสนา มิได้ถือว่าเขาเป็นผู้ที่ศรัทธาอย่างแท้จริง หากแต่เขากระทำการต่าง ๆ ไปตามอารมณ์และความต้องการใฝ่ต่ำของเขาเท่านั้น

ศาสนาอิสลามในความหมายของอัล-กุรอานนั้น หมายถึง "แนวทางในการดำเนินชีวิต ที่มนุษย์จะปราศจากมันไม่ได้" ส่วนความแตกต่างระหว่างศาสนากับกฎของสังคมนั้น คือศาสนาได้ถูกประทานมาจากพระผู้เป็นเจ้า ส่วนกฎของสังคมเกิดขึ้นจากความคิดของมนุษย์ อีกนัยหนึ่งศาสนาอิสลามหมายถึง การดำเนินของสังคมที่เคารพต่ออัลลอหฺ และเชื่อฟังปฏิบัติตามคำบัญชาของพระองค์

อัลลอฮ์ ทรงตรัสเกี่ยวกับศาสนาอิสลามว่า "แท้จริง ศาสนา ณ อัลลอฮฺ คืออิสลาม และบรรดาผู้ที่ได้รับคัมภีร์มิได้ขัดแย้งกัน นอกจากภายหลังที่ความรู้มาปรากฏแก่พวกเขาเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากความอิจฉาริษยาระหว่างพวกเขาเอง และผู้ใดปฏิเสธต่อบรรดาโอองการของอัลลอฮ์แล้วไซ้ร แน่نون อัลลอฮ์ทรงเป็นผู้ทรงรวดเร็วในการชำระ" (อัลกุรอาน อาลิอิมรอน:19)

ฐานบัญญัติอิสลาม (รูกุน) ของซุนนีย์

1. การปฏิญาณตนว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอหฺและมุฮัมมัดเป็นศาสนทูตของอัลลอหฺ
2. ดำรงการละหมาด วันละ 5 เวลา
3. จ่ายซะกาต
4. ถือศีลอดในเดือนรอมะฎอนทุกปี
5. บำเพ็ญฮัจญ์ หากมีความสามารถ

กฎบัญญัติห้ามในอิสลาม (ฮะรอม)

1. การตั้งภาคีต่ออัลลอฮฺ
2. การแหงหนายต่อความเมตตาของอัลลอฮฺ
3. การหมดหวังในความเมตตาต่ออัลลอฮฺ
4. การเชื่อว่าสามารถรอดพ้นจากการลงโทษของอัลลอฮฺ
5. การสังหารชีวิตผู้ไม่มีความผิด
6. การเนรคุณต่อมารดาและบิดา
7. การตัดขาดจากญาติพี่น้อง
8. การกินทรัพย์สินของลูกกำพร้าโดยอธรรม
9. การกินดอกเบี๋ย

10. การผิดประเวณี
11. การรักร่วมเพศระหว่างชาย
12. การใส่ร้ายผู้บริสุทธิ์ว่าทำผิดประเวณีหรือรักร่วมเพศ
13. การดื่มสุราเมรัยหรือทำการใดที่เกี่ยวข้องกับสุราเมรัย
14. เล่นการพนัน
15. การอยู่กับการละเล่นบันเทิง
16. การฟังหรือขับร้องเพลงและเล่นดนตรี
17. การพูดเท็จ
18. การสาบานเท็จ
19. การเป็นพยานเท็จ
20. การไม่ยอมให้การหรือเป็นพยาน
21. การผิดสัญญา
22. การทำลายไม่รับผิดชอบสิ่งที่ได้รับมอบหมาย
23. การขโมยลักทรัพย์
24. การหลอกลวง
25. การรับประทานอาหาร หรือดื่มเครื่องดื่มที่ได้มาโดยทุจริตวิธี
26. การไม่ยอมจ่ายหนี้หรือเหนี่ยวรั้งทรัพย์สินของผู้อื่น
27. การหนีจากสงครามศาสนา
28. การกลับคืนสู่ศาสนาหลังจากได้เรียนรู้สัจธรรมอิสลามแล้ว
29. การฝึกฝนกับผู้ก่อกรรม
30. การไม่ช่วยเหลือผู้ถูกก่อกรรม
31. การเรียนและทำคุณไสย
32. ความฟุ่มเฟือย
33. ความเย่อหยิ่งทรนง
34. การต่อสู้กับศรัทธาชน
35. รับประทานซากสัตว์ เลือด เนื้อสุกร และสัตว์ที่ไม่ได้ถูกเชือดตามหลักศาสนา
36. การละทิ้งการนมาซ (ละหมาด)
37. การไม่จ่ายซะกาต
38. การไม่ยึดถือการทำฮัจญ์
39. การละทิ้งกฎบัญญัติศาสนา เช่น การถือศีลอด ญิฮาด การสั่งทำความดี การห้ามทำความชั่ว
40. การทำบาปเล็กบาปน้อยจนเป็นกิจวัตร
41. การนินทากาเล
42. การยุยงให้ผู้คนแตกแยกกัน

43. การวางแผนหลอกลวงผู้อื่น
44. อัจฉริยยา
45. การกักตุนสินค้าจนทำให้ข้าวยากหมดแพง
46. การตั้งตัวเป็นศัตรูต่อศรัทธาชน
47. การรกร่วมเพศระหว่างหญิง
48. การเป็นแมงดาหรือแม่เล้าติดต่อกับโสเภณี การยินยอมให้ภรรยาและบุตรผิดประเวณี
49. การสำเร็จความใคร่ด้วยตัวเอง (มีทัศนะว่า น่ารังเกียจ)
50. การทำการอุตราในศาสนา
51. การพิพากษาคดีด้วยความฉ้อฉล
52. การทำสงครามในเดือนต้องห้ามทั้งสิ้น คือ ชุลกอฮิดะฮฺ ชุลฮิจญะฮฺ มุฮัรรอม และรอญับ
นอกจากจะเป็นฝ่ายถูกรุกราน
53. การล่วงละเมิดสิทธิของศรัทธาชนด้วยการล้อเล่น ลบหลู่ ดูหมิ่น เหยียดหยาม ด่าทอ
54. การหักห้ามกีดกันผู้อื่นเข้าสู่สังคม
55. การเนรคุณต่อคุณงามความดีของอัลลอหฺ
56. การก่อเหตุวุ่นวายในสังคม
57. การขายอาวุธแก่ผู้ที่ก่อความไม่สงบสุข
58. การใส่ร้ายผู้อื่น
59. การไม่ให้ความเคารพต่ออัลลอฮฺ
60. การลบหลู่ดูหมิ่นต่อกะอูบะฮฺ
61. การลบหลู่ดูหมิ่นต่อมัสยิด
62. การที่บุรุษสวมใส่ผ้าไหมและผ้าแพร
63. การใช้ภาษาพูดด้วยทองคำและเงิน

บทที่ 5

สรุปผล

สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์

5.1 ศึกษาหลักการทางศาสนาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนมุสลิมเกาะลิบง

หลักศรัทธา และหลักปฏิบัติของศาสนาอิสลาม เป็นเหมือนการป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งขึ้น ซึ่งถ้ามุสลิมสามารถทำได้ก็จะเกิดความสงบสุข สันติ ขึ้นในชุมชน แต่หากมีปัญหาเกิดขึ้นก็จะมีแนวทางในการจัดการขั้นต่อไปได้อีก กรณีของเกาะลิบงได้แก่

- กรณีปัญหาเรื่องมรดก การแบ่งแยกจัดการมรดกให้เป็นที่เรียบร้อย เมื่อเจ้าของมรดกตาย มรดกของผู้ตายจะถูกจัดการให้เสร็จเรียบร้อยในพิธีการจัดการคนตายภายใน 24 ชั่วโมง โดยมีผู้นำศาสนา (โต๊ะอิหม่าม) และผู้ช่วย ผู้นำชุมชน อยู่กันพร้อม ญาติพี่น้องอยู่พร้อมหน้า ซึ่งคนที่รู้ข้อมูลของผู้ตายก็อยู่พร้อมกัน อีกทั้งถ้ามีพินัยกรรมของผู้ตายก็จะถูกนำมาประกาศให้ทราบและตกลงเป็นลายลักษณ์อักษรให้เป็นที่ยอมรับ ซึ่งการดำเนินการแบบนี้เป็นการตัดปัญหาความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นในพี่น้องหลังการตายของเจ้าของมรดก

- การจัดการปัญหาทรัพย์สิน หากมีทรัพย์สินที่ปลูกสร้างขึ้นมา กรณีที่ดินเป็นของคนอื่น ทางหลักศาสนาถือว่าทรัพย์สินเป็นของคนปลูกสร้างเก็บกินใช้ประโยชน์ได้ แต่ที่ดินก็เป็นของเจ้าของ เช่นเดิม

- การจัดการปัญหาครอบครัว เมื่อเกิดกรณีปัญหาครอบครัว โดยการใช้หลักการความเป็นธรรมชาติ ความมีเมตตา และการเป็นเพื่อนมุสลิม ทำให้ทุกคนรู้สึกถึงความเป็นพวกพ้องเดียวกัน

- การจัดการปัญหาหลักมอญ ให้เกิดการชดเชยความเสียหายอย่างเหมาะสม คำนึงถึงความเป็นญาติพี่น้อง

5.2 ศึกษากระบวนการนำหลักศาสนามาปรับใช้กับการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

5.2.1 การใช้ผู้นำศาสนาร่วมไกล่เกลี่ย ที่เกาะลิบงหลายๆ ปัญหา ผู้นำศาสนาซึ่งได้ศึกษาเรียนรู้หลักการทางศาสนาอย่างครบถ้วนแล้ว ชุมชนให้การยอมรับ ถือเป็นผู้อาวุโส เข้าร่วมไกล่เกลี่ยด้วย

เสมอ อีกทั้งก็มีผู้นำฝ่ายปกครองร่วมด้วย แต่ทั้งนี้ทั้งนี้ใคร่จะสามารถจัดการไกล่เกลี่ยคนเดียวได้ก็ดำเนินการไป

5.2.2 การใช้มัสยิดเป็นศูนย์กลางในภาษา เล่าเรียน ชัดเกลา ให้ความรู้ปลูกฝังจริยธรรม สอนหลักการปฏิบัติ เป็นแนวทางการทำงาน ป้องกันได้ดี เพราะมุสลิมเกาะลิบยังถือว่าการศึกษาศาสนาเป็นสิ่งสำคัญจึงมีการเรียนการสอนทั้งตอนเย็นและวันหยุดเสาร์อาทิตย์ นอกจากนี้ มัสยิดก็ใช้เป็นสถานที่ในการไกล่เกลี่ยและจัดการปัญหาได้

5.2.3 การใช้หลักการทางศาสนา มาไกล่เกลี่ยและจัดการปัญหา จะเห็นได้ว่าทั้งปัญหามรดก ปัญหาครอบครัว ปัญหาหลักขโมย ต่างก็ใช้หลักการศาสนาแต่ทั้งนี้ผู้ไกล่เกลี่ยเองก็ใช้ความรู้ใหม่ อย่างเช่น กฎหมาย ความเปลี่ยนแปลงไปของสังคม กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก มาร่วมด้วย อีกทั้งยังประสานงานหน่วยงานที่มีความรู้มาร่วมด้วย

5.3 สร้างการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน และผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหา

5.3.1 การจัดเวทีระดับตำบล โดยมีวิทยากรทางศาสนา มาพูดคุยให้ชุมชนได้ร่วมรับฟังในช่วงถือศีลอด ซึ่งก็ทำให้มีการปลูกฝัง ดอกย้ำให้พี่น้องมุสลิมเกิดความเข้าใจในหลักการศรัทธา หลักการปฏิบัติ

5.3.2 การสร้างการเรียนรู้กับเจ้าหน้าที่ตำรวจ หลายเรื่องที่เกิดขึ้นเห็นได้ว่าแม้จะมีฝ่ายไปแจ้งความที่โรงพัก แต่ก็ถูกส่งกลับมาให้ชุมชนจัดการ ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจเองก็รู้ว่าเป็นเรื่องไม่หนักหนา ไกล่เกลี่ยจะดีกว่า และผู้นำชุมชนรู้ข้อมูลข้อเท็จจริง และสามารถพูดจาไกล่เกลี่ยกันได้ผลจะดีกว่า

5.4 บทเรียนการวิจัยในด้านต่าง ๆ

- การเก็บข้อมูลยังเป็นเรื่องที่ยากสำหรับผู้นำ จึงต้องจัดให้มีผู้บันทึกข้อมูลโดยเฉพาะ
- การรวมกลุ่มเพื่อทำงานร่วมกันทำได้ยากขึ้น หลายๆ คนไม่ค่อยว่าง
- ในการไกล่เกลี่ยยังเป็นไปแบบไม่เป็นทางการ ผู้ไกล่เกลี่ยจะวิเคราะห์แนวทางการแก้ไขปัญหาทีละขั้นตามสภาพที่เกิดขึ้น

5.5 ปัญหาในการวิจัย

- การเก็บข้อมูลใช้เวลานาน
- การวิเคราะห์ยังทำได้ไม่ละเอียด
- ผู้นำติดภาระมาก การนัดประชุมทำไปไม่ได้

บรรณานุกรม

- พญ์อุสา จันทกุล. รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการการจัดการท่องเที่ยวชุมชนที่สอดคล้องกับ
วิถีชีวิตของชาวเกาะลิบง. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น. 2548
- ปัทมพร หัตถ์รอพิณี มุขอ. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และการจัดการความขัดแย้งในชุมชน
มุสลิม. ชุดโครงการวิจัยเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับสังคมไทย. 2549
- นพ.วันชัย วัฒนศัพท์. ความขัดแย้ง...หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา. ศูนย์สันติวิธีและ
ธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า สมาคมสันติวิธีแห่งประเทศไทย. 2547
- รายงานการรวบรวมข้อมูลโครงการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสืบสานตำนาน
“ตะลิบง” สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- ปัทมพร หัตถ์รอพิณี ขุนรักษา รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการ กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้มแข็ง
ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง.ตุลาคม 2554

ภาคผนวก

ประมวลภาพการทำกิจกรรมเก็บบันทึกและวิเคราะห์ข้อมูล

ประมวลภาพศึกษาดูงาน

ประมวลภาพเวทีระดับตำบล

รายชื่อและประวัติทีมวิจัย

ที่ปรึกษา

1. นายเจริญมาก สารสิทธิ์	อดีตกำนันตำบลเกาะลิบง
2. นายชูศักดิ์ ชุมคง	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลิบง

ประวัติทีมวิจัย

1. นายอับดุลรอหิม ขุนรักษา หัวหน้าโครงการ	
ที่อยู่	40/1 หมู่ 1 ต.เกาะลิบง อ.กันตัง จ.ตรัง
อาชีพ	ค้าขาย/ทำสวน
ตำแหน่งทางสังคม	กำนัน
การศึกษา	ปวส.
เบอร์โทรศัพท์	089-5899225
2. นายอดุลย์ เต็นหลี ทีมวิจัย	
ที่อยู่	54 ม. 1 ต.เกาะลิบง อ.กันตัง จ.ตรัง
อาชีพ	ทำสวน
ตำแหน่งทางสังคม	ส.อบต.
การศึกษา	ปริญญาตรี
เบอร์โทรศัพท์	082-8077982
3. นายมุসা แสงคัมภีร์ ทีมวิจัย	
ที่อยู่	9/2 หมู่ 1 ต.เกาะลิบง อ.กันตัง จ.ตรัง
อาชีพ	ทำสวนยางพารา
ตำแหน่งทางสังคม	กรรมการอิสลามมัสยิด
เบอร์โทรศัพท์	087-6216196

4. นายโชติ อับดุลกะเดช ทีมวิจัย
 ที่อยู่ 16 หมู่ 4 ต.เกาะลิบง อ.กันตัง จ.ตรัง
 อาชีพ ทำสวน
 ตำแหน่งทางสังคม อดีตโต๊ะอิหม่าม/ที่ปรึกษานายก อบต.เกาะลิบง
 การศึกษา ม.6
 เบอร์โทรศัพท์ 086-9569247
5. นายประชุม เจริญฤทธิ์ ทีมวิจัย
 ที่อยู่ 134 /4 หมู่ 4 ต.เกาะลิบง อ.กันตัง จ.ตรัง
 อาชีพ ทำสวนยางพารา/ค้าขาย
 ตำแหน่งทางสังคม ผู้ใหญ่บ้าน
 การศึกษา ปริญญาตรี
 เบอร์โทรศัพท์ 081-3971982
6. นายองอาจ สารสิทธิ์ ทีมวิจัย
 ที่อยู่ 131 หมู่ 4 ต.เกาะลิบง อ.กันตัง จ.ตรัง
 อาชีพ ทำสวน
 ตำแหน่งทางสังคม ส.อบต.
 การศึกษา ป.4
 เบอร์โทรศัพท์ 084-4422769
7. นายเราะห์มาน ขุนรักษา ทีมวิจัย
 เลขที่บัตรประชาชน 3920200471798
 ที่อยู่ 85 ม.4 ต.เกาะลิบง อ.กันตัง จ.ตรัง
 อาชีพ ทำสวน
 ตำแหน่งทางสังคม อิหม่ามมัสยิดดาริสสลาม/

อาจารย์พิเศษโรงเรียนบ้านบาตูปูเต๊ะ

การศึกษา ปริญญาตรี

เบอร์โทรศัพท์ 089-6520132

8. นายอาสาน คนขยัน ทีมวิจัย
การศึกษา ป.4

อาชีพ ทำสวน/ค้าขาย

ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน

9. นายสุชาติ จิเหลา ทีมวิจัย
การศึกษา ป.6

อาชีพ ทำสวน/ประมง

ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่5

10. นายอาธรณ์ เล็กเกิดผล ทีมวิจัย
ที่อยู่ ม.5

การศึกษา ป.6

อาชีพ ทำสวน/ประมง

ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่5

11. นายนิสิต ชัยฤทธิ์ ทีมวิจัย
ที่อยู่ 32/4 หมู่ 7 ต.เกาะลิบง อ.กันตัง จ.ตรัง

วันเดือนปีเกิด 1 มีนาคม 2511

อาชีพ อาจารย์พิเศษ/ทำสวนยาง

ตำแหน่งทางสังคม อีหม่าม, วิทยาการอิสลาม

การศึกษา ปริญญาตรี

เบอร์โทรศัพท์ 081-4762182

12. นายเจต ชุมจันทร์ ทีมวิจัย

ที่อยู่ 149 หมู่ 7 ต.เกาะลิบง อ.กันตัง จ.ตรัง
อาชีพ รับจ้างทั่วไป/รับเหมาก่อสร้าง
ตำแหน่งทางสังคม ส.อบต.
เบอร์โทรศัพท์ 086-2710034

13. นายอาหมัด ชัยฤทธิ์ ทีมวิจัย

ที่อยู่ 99/3 ม.7 ต.เกาะลิบง อ.กันตัง จ.ตรัง
อาชีพ ทำสวน
ตำแหน่งทางสังคม สารวัตรกำนัน
การศึกษา ป.4
เบอร์โทรศัพท์ 082-8077982

14. นายหวัมมาต หวังบริสุทธิ์ ทีมวิจัย

ที่อยู่ หมู่ 7 ต.เกาะลิบง อ.กันตัง จ.ตรัง
อาชีพ ประมง/ทำสวน
ตำแหน่งทางสังคม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 7
การศึกษา ป.4

15. ดาบตำรวจประภากร ศรีโยธา ทีมวิจัย

ที่อยู่ 47/5 หมู่ 4 ต.เกาะลิบง อ.กันตัง จ.ตรัง
อาชีพ ข้าราชการ
ตำแหน่งทางสังคม สายตรวจประจำตำบล
การศึกษา
เบอร์โทรศัพท์ 081-6062407